

LEDER

La vuggesanger fra ”ondskapens akse” synge julen inn.

Det var lange køer utenfor valglokalene i USA. Mange med meg tok dette som et tegn på at nå mobiliserer grasrota for å si klart i fra. Nok er nok. Nå er det slutt på denne harselerende høyre kjøringen rett mot stupet. I stedet våkner vi opp til fire nye år med Bush. I analysene dagen derpå er valgforskerne samstemte: Det var de moralske spørsmålene som var viktigst for velgerne, viktigere enn krigen mot terror og den dårlige økonomien. Bush appellerte til de kristenkonervative i spørsmål om abort og homofile ekteskap. Høyesterett i USA har stor politisk makt, presidenten utpeker høyesterettsdommerne og flere kan bli byttet ut i neste periode. Dette vil trolig svekke retten til selvbestemt abort og opprettholde dødsstraff. På det sosialpolitiske området er blant annet disse sakene planlagt; skattelette for de rike, privatisering av alders- og syketrygden, trosbasert omsorg, det vil si støtte til religiøse organisasjoner som utfører sosiale tjenester. Moral? Med henvisning til gud og bibelen raser krigen i Irak, og på hjemmebane poleerer de konservative sine moralske prinsipper mens de som har minst får enda mindre.

Musikkforlaget Kirkelig Klturverksted har reist rundt i de landene som Bush døpte til ondskapens akse og samlet inn vuggesanger. Sangene på cd-platen ”Lullabies from the Axis of Evil” er fjorten musikalske broer mellom øst og vest. Et stille og sterkt antikrigsdokument, stod det å lese i en av anmeldelsene. Kanskje vi skal la vuggesanger fra ”ondskapens akse” synge julen inn i år?

Vi ønsker alle våre lesere en Godt jul og et Godt nytt år!

Jøna Hafdis Einarsson

Hovedredaktør for Nordisk Sosialt Arbeid

INNHOOLD

EDGAR MARTHINSEN 290

”Evidensbasert” – praksis og ideologi

ANITA RØYSUM 303

Privatpraktiserende sosialarbeidere- i lys av profesjonell orientering og fagforståelse

ERIC BLYTH & JENNIFER SPEIRS 318

Meeting the rights and needs of donor-conceived people: the contribution of a voluntary contact register

INGER GLAVIND BO 331

Kontaktpersonsordningen – eksempler på professionaliseret venskab

PER GUNNAR EDEBALK 346

Nordiska äldreomsorger – svåra att jämföra

ANNE HALVORSEN 357

Evaluerings av sosialt arbeid – mer enn måling og kontroll

BOKANMELDELSER 369

NYTT FRA NORDEN 378

KALENDER 384

Edgar Marthinsen

”Evidensbasert” – praksis og ideologi

.se.
fi.is
.dk.no

Dr. EDGAR MARTHINSEN
Førsteamanuensis ved
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU
e-mail: edgar.marthinsen@svt.ntnu.no

The concept of evidence based practices and research are diffusing into the social work discourse. The concept operates in politics as well as within science and practice. There seem to be an urgent need for clarification of the content. The author traces the concept back to its origin in medicine and show how different meanings are attached depending on the interest of the agent using it. By discussing the relation between the critique of positivism versus phenomenology the author illustrates how different interpretations of evidence-based mirror competing epistemological positions. The author discusses the dissemination of knowledge within the evidence based school and questions its heavy reliance on web-databases. May be there is a need to merge the idea of evidence based practices and research with the ideas of learning organizations, and that this may evolve into a mind for learning rather than a mind for research?

Key words

social work
evidence based practice
critique of positivism
sociology of science
mind for learning

NORDISK SOSIALT ARBEID | NR 4 | 2004 | VOL 24 | SIDE 290-302
© Universitetsforlaget

Nye begreper dukker stadig opp i forsøket på å få bedre grep om vår forståelse av verden. Ofte bærer nye begreper i seg ideer om nye måter å håndtere tilværelsen på. Både innen forskning og politikk hører vi stadig oftere begrepet ”evidens” brukt, - men hva betyr det og hva bærer det i seg?

Evidence Based Practice (EBP) og Evidence Based Research (EBR) kan betraktes som innovasjoner. De bærer i seg nye løsningsmuligheter. Som innovasjoner trenger en ikke å sette seg helt inn i alle aspekter ved det nye, men nye grupper tar det opp i sin praksis som idebærende. En sier at innovasjoner diffuserer inn i organisasjoner eller sosiale felt. De trenger seg på – gradvis. Evidensbasert kunnskap, gjerne uten skille mellom kunnskapsproduksjon og -anvendelse, ser ut til å få så stor utbredelse at en kanskje bør ta en mer kritisk diskusjon?

Denne artikkelen tar opp selve ideene bak EBR/EBP, hvordan begrepene har blitt brukt og forstått ulikt av ulike aktører. Artikkelen stiller seg kritisk til noen av de mest fundamentalistiske tolkningene og reiser spørsmålet om vi ikke burde være i stand til å skille de politiske og ideologiske argumentene om evidensbasert forskning og praksis fra de vitenskapelige? Det kan hende evidensbasert forskning svarer på noen av kunnskapsbehovene i feltet sosialt arbeid og andre felt. Det bør ikke lede en til å tro at en i fremtiden kan lene seg på vitenskapen for å unngå diskusjoner om moral, ideologi og politikk. Når ideene også får politisk støtte blir det viktig at vitenskapen kritisk kan møte politikken. Habermas (1969) advarte tidlig mot farene ved å la ideologien fylle kunnskapshullene. Denne artikkelen bør også leses som advarsel.

Hva legges i begrepet ”evidensbasert”?

Begrepet evidensbasert ser ut til å ha sin opprinnelse innen medisin, og Sackett (1997) definerer det slik:

Evidence-based medicine is the conscientious, explicit, and judicious use of current best evidence in making decisions about the care of individual patients. The practice of evidence-based medicine means integrating individual clinical expertise with the best available external clinical evidence from systematic research.

Sackett legger vekt på å skape en syntese mellom den personlige erfaringen og forskningen i feltet. Dette motivet synes å være framtrædende i flere profesjoners praksis. EBR har også i seg en kritikk av praksisbasert kunnskap og kvalitativ forskning som et for svakt kunnskapsgrunnlag for praksis. Enkelte ønsker en streng avgrensning av hva slags forskning som skal regnes som gyldig, og vil tilsidesette kunnskap som søker å gi innsikt i mer komplekse fenomener ved bruk av andre typer studier enn de såkalte randomiserte studiene med kontrollgruppe (Randomized Control Trials, RCT). Harde data settes opp mot taus kunnskap, refleksjon og dybdestudier. En er på mange måter tilbake til 1968 og den påfølgende positivismestriden, hvor en oppnådde anerkjennelse nettopp for de mer kvalitative metodenes fordeler og anerkjente praksis som et grunnlag for kunnskapsutvikling.

Enkelte svinger pendelen tilbake for en slags ny-positivisme – og søker den kvantitative forskningens hegemoni.

La oss se nærmere på saken. Jeg spurte nylig noen av deltakerne på en konferanse i Sverige, og de tolket åpenbart evidensbegrepet som ”bevisbaserad praktik”. Månsson (2003) påpeker at dette er en vanlig misforståelse i Norden. Det engelske ordet for bevis er *proof*. Bevis (proof) brukes innen juss og naturvitenskap om fakta en forestiller seg som ugjendrivelige og er således mye sterkere enn ordet *evidence* som viser til det en bygger argumentene på¹. *Evidence* kan ikke i seg selv betraktes som bevis. Et bevis må føres – det må argumenteres for det. *Noe* ikler seg bevisets drakt. Beviset inngår dermed i de sosiale konstruksjonene og står ikke uavhengig av den sosiale virksomheten. Vitenskapen har til tider forsøkt å ignorere denne påkledningen ved å opptre som ”objektiv”. I samfunnsvitenskapelig sammenheng ville det kanskje vært bedre å bruke begrepet empiri som dette *noe-en-legger-fram-som-bevis: evidence*.

Sacketts definisjon brukes i Willman og Stoltz (2002) bok om evidensbasert sykepleie hvor de påpeker at det er den vedvarende prosessen mot å søke den beste tilgjengelige kunnskapen som er den bærende ideen. Det innebærer at en må alltid holde seg oppdatert. Derved oppstår behovet for lett tilgjengelige databaser om tilgjengelig viten. Dette har blitt et sentralt anliggende for mange europeiske stater de senere årene, også for de skandinaviske land. Willman og Stoltz vil ha med erfaringskunnskapen i kunnskapsdatabasen. Den empiriske kunnskapen skal bare være én av flere komponenter i kunnskapstilegnelsen. De opererer med empirisk, estetisk, etisk og personlig kunnskap. De viser til at evidensbegrepet også kan omfatte meningsdimensjonen. Jeg stiller meg spørrende til om begrepet tåler å strekkes så langt. Om en ser på andres definisjoner, synes det å være vanligere å avgrense den forskning som anerkjennes, og nedtone erfaringsaspektet. Sheldon og Macdonald (1999) har tilpasset definisjonen til sosialt arbeid slik:

Evidence-based social care is the conscientious, explicit, and judicious use of current best evidence in making decisions regarding the welfare of those in need of social services.

En kan merke seg at Sheldon og Macdonald ikke har med ideen om å integrere erfaring og vitenskap i praksis. De drøfter i sitt arbeid begrepene *conscientious*, *explicitness* og *judicious*. Det første begrepet omhandler de etiske forpliktelsene som ligger i praksisutøvelsen og medarbeidernes behov for å følge med i utviklingen, og å forstå sosiale problemers natur og virkningene av ulike intervensjoner. *Explicitness* handler om å være åpen overfor brukeren og være villig til å diskutere ulike muligheter med ulik sjanse til å lykkes. *Judicious* handler om å vise edruelig og god dømmekraft. Sheldon og Macdonald advarer mot å gi seg over til *fads, fashions and 'causes'*. *Explicitness* illustrerer det demokratiske aspektet som ofte følger diskusjonen om best practice – at en skal være brukerorientert og at valg skal være mulig. Spørsmålet er om slike mål-

settingene lar seg forene med EBP, bl.a. fordi diskusjon av tilgjengelige alternativer med brukeren blir illusorisk hvis de vitenskapelige bevisene taler i en viss retning (og hvis mer motepregede, populære alternativ avskrives som humbug). Valg kompliseres også av livsstil og personlig smak, for en kan ikke tvinge løsninger på folk fordi om vitenskapen taler for andre væremåter. Vi har uenighet om røykeforbud og fartsgrenser og klienter kan foretrekke andre verdier enn de sosialarbeideren ønsker å fremme (Marthinsen 2003).

Forskningshierarki

Evidensbasert forskning (mis)forstås av flere som en viss type forskningsbasert kunnskap, nemlig at alt skal basere seg på forsøk med store utvalg hvor randomisering skal sikre mot feilslutninger. Sacketts utgangspunkt var ikke at bare en type forskning er valid og reliabel, men også å sammenholde kunnskap fra mange ulike forskningsprosjekt om det samme og se disse i lys av egne erfaringer. Dette er en viktig nyanse som bidrar til å gjøre evidensbasert forskning og praksis avhengig av hverandre for at ideen skal være realisert.

I diskusjonen om evidensbasert forskning har det utviklet seg en strid om det er mulig å lage et metodisk hierarki hvor forskningsgjennomgang av flere uavhengige randomiserte kontrollforsøk rangeres høyest. Listene det opereres med beveger seg gjerne ned mot mer kvalitative studier, men de mest ekstreme utelater alt som ikke er såkalt empirisk forskning. Taylor og White's (2002) liste gir en representativ presentasjon av de talsmenn som strekker definisjonen mot mer erfaringsbasert viten:

1. Strong evidence from at least one systematic review of multiple well-designed randomized control trials (RCTs).
2. Strong evidence from at least one properly designed RCT of appropriate size.
3. Evidence from well-designed trials without randomization, single group pre-post, cohort, time series, or matched case-control studies.
4. Evidence from well-designed non-experimental studies from more than one centre or research group.
5. Opinions of respected authorities, based on clinical evidence, descriptive studies or reports of expert committee².

Flere framhever randomiserte, kontrollerte forsøk som den forskningsmetode en bør strekke seg etter, mens andre har begrenset tro på den metodens rekkevidde. Innen fag som sosialt arbeid opererer en ofte med problemstillinger som berører kontroll og grensesetting av politisk og moralsk karakter, og i forskning på slike forhold kan det ofte være nødvendig å utforske mer i dybden ved hjelp av andre design. Fisher³ (2002) er bland dem som framhever behovet for mer forskning som kan bidra til at vi får artikulert mer av den tause kunnskapen – den kyndighet praktikere sitter på. Månsson

(2003) hevder at ensidig fokus på store RCT- studier i forskningsoversikter gjør at en risikerer å utelate viktige forskningsresultater. Han advarer mot metodefundamentalisme og betegner forherligelsen av RCT som *nattstått positivisme*¹. Han skriver at de tankefigurer som ligger bak den evidensbaserte forskningsmodellen ikke gir rom for kunnskap om hvordan ulike faktorer samspiller, motvirker eller påvirker hverandre i et forandringsforløp (op.cit. s. 76). Det er kanskje på sin plass å minne om at kritikken mot de store undersøkelsene som lå til grunn for positivismens vitenskap, feilaktig skapte et bilde av tilværelsen ved å fokusere på det statistisk signifikante som ”det rette”. En kan her vise til Foucaults (1996) kritikk av slik kategorisering og tendenser til universalisme, bl.a. i *Tingenes orden* (utkom 1966) hvor han viser at *ingen* kan fylle rollen som det moderne fornuftige mennesket. Selve tankegangen om at en kan utradere all usikkerhet ble kritisert bl.a. av Habermas (1969) som påpekte at ideologien trådte inn der kunnskapen sviktet. Kritikken av positivismens verdensanskuelse er i det hele tatt et av fenomenologiens og hermeneutikkens kjerneområder, ikke minst hos Gadamer i bøker som *Sannhet og metode* (utkom 1960) og *Teoriens lovprisning* (2000). Praktisk fornuft (Bourdieu 1999) og taus kunnskap (Scön 1983) er begreper muliggjør en syntese mellom forståelse, forklaring og praksis og bryter med dikotomien mellom teori og praksis, eller skillet mellom vitenskap og praksis. Å gå i skyttergravene igjen over en kamp om den rette vitenskap, kan etter min mening ikke betegnes som fruktbart.

En har – så vidt jeg har klart å oppdrive – svært lite forskning eller praksis som framstiller seg som evidensbasert sosialt arbeid i Norden. Det foregår en del når det gjelder atferdsmodifiserende programmer. CUS (Centrum för utvärdering av socialt arbete) argumenterer i en nylig utgitt rapport for at forskning av denne type kan bidra til å forbedre praksis (Soydan og Ulmanen red. 2003). Angel (2003) omtaler forskningen på MST og PMT som eksempler på evidensbaserte programmer. Han skriver at

for å bøte på at vitenskapen har framskaffet så store mengder kunnskaper at alt er fragmentert og uoversiktlig, utvikles det systemer for å håndtere det uoversiktelige, nemlig evidensbaserte programmer.

Det er altså ikke bare snakk om krav til det enkelte kunnskapsprosjekt, men om samling av prosjekter som innretter seg mot det samme forskningsspørsmål. Forskningsgjennomganger (reviews) skal være råmaterialet i kunnskapsdatabaser hos institusjoner som SCIE (Social Care Institute for Excellence) og Campbell Collaboration (CC). Sistnevnte er etablert i Norden med sete i Danmark og omtaler seg selv som:

en framvoksende internasjonal bestrebelse på å bidra til at folk kan gjøre velinformerte beslutninger ved å forberede, vedlikeholde og fremme tilgang til systematiske forskningsgjennomganger (reviews) om effektene av sosial- og utdanningspolitisk politikk og praksis (CC 2002).

Det sies videre at CC skal samarbeide tett med sin søsterorganisasjon Cochrane Col-

laboration, som ivaretar de samme oppgavene på helseområdet. CC vektlegger i sine statutter at institusjonen skal søke å stimulere forskning hvor de vitenskapelige bevisene har en høy standard. Det står også sentralt at folk skal ha tilgang til de resultatene som er av betydning for dem. Særlige interesser skal ikke tillates å stå i veien for tilgang på relevant kunnskap. Heller ikke økonomiske eller politiske argumenter er gyldige for å holde noe tilbake. CC synes å innta en *velferdspolitisk* posisjon i forhold til et underliggende rettferdighets- og rettighetsideal basert på likhetstradisjonen. Diskursen vi går inn i handler derfor om mer enn vitenskapelig kyndighet. Også i møte med CC finner vi kampen om den rette metoden. CC har opprettet metodegrupper sammen med Cochrane Collaboration for å

stimulere den empiriske metodologiske forskning som er nødvendig for å øke validiteten, relevansen og presisjonen av systematiske forskningsgjennomganger og de randomiserte forsøkene og ikke-randomiserte forsøkene som de er basert på.

Slike beslutninger har medført at det verserer en hissig debatt⁴ om hva som er vitenskap, og hvor forståelses- og tolkningsorienterte posisjoner står mot det jeg hat betegnet som ny-positivisme. Den vitenskapelige debatten synes i mange tilfeller å gå over i og inn i den politiske og ideologiske (her avgrenset til Norden og Storbritannia).

Politikk og vitenskap

For politikken synes EBP, og kunnskapsdatabasene som følger med, å kunne gi gode argumenter i kampen for å legitimere ressursbruken. Det vil gjøre det mulig å si at virksomhetene anvender de beste løsningene og arbeider effektivt. Dialogen mellom administrasjon og politikk kan forenkles og kravene til de utøvende profesjonene kan framstå som mer entydige. Retorikken kan for en tid fungere tillitsvekkende, men over tid vil det være den praksis som følger som blir avgjørende. Da vil det vise seg om innovasjonen kan levere varene. Hvis eller når det avsløres hvor den politiske ideologien trer i stedet for kunnskap avdekkes også vitenskapens grense. Det vil derfor ramme alle som faller for fristelsen å heve evidensfanen uten å ta sine forbehold.

Forskning om forskningsanvendelse⁵ har i årevis vist at det innen mange virksomheter er dårlig med oppdateringen – organisasjonene fungerer sjelden som lærende organisasjoner. Viljen synes å være til stede. Profesjonelle uttaler at de gjerne skulle ha ofret noe av friheten og valgmulighetene de har i møtet med klientene til fordel for større sikkerhet om hva som var det riktige å gjøre. Willman og Stoltz (2002) uttrykker frykt for at rutinepreget profesjonell virksomhet – uten et nødvendig kritisk og faglig oppdatert blikk – påfører folk smerte og lidelse i stedet for å lette dem for deres byrder. En ønsker ikke bare å unngå feil, men også slutte å gjøre det som ikke virker (Sheldon og Macdonald 1999). Argumentene om effektivitet gjelder både i forhold til å gi brukeren av tjenesten best mulig hjelp, og å gi oppdragsgiveren mest mulig igjen for sine investeringer. Slik tjener evidensbasert praksis to sentrale politiske mål i dagens

forvaltning.

På den svenske Socialstyrelsens konferanse april 2004 om ”kunnskapsutvecklingen inom socialtjänsten” ble uttrykket *evidensbaserad praktik* brukt nærmest synonymt med (vitenskapelig bevis) *best practice*. Slike ideologiske overtoner har etter min mening også slått inn i norsk forvaltning når det i Sosial- og helsedirektoratets programerklæring uttrykkes at sosialt arbeid i løpet av det neste 10-året skal være vitenskapelig basert (Stolanowski 2002). Sosial og helsedirektoratet i Norge synes å være mer tilbakeholdende og forsiktig selv om de har tatt opp evidensbasert forskning og praksis som tema⁶. Det kan synes forlokkende å ta et ord inn i sitt vokabular hvis det virker tillitvekkende, overtalende og i siste instans også kan bidra til å tilføre ressurser. Spørsmålet er likevel om ikke den retoriske kraften forringes når begrepet skal bryne seg på virkeligheten?

Utdrag fra stridighetene om evidensbasert arbeid

At en syntese mellom forskning og praksis kan være nødvendig, synes det å være stor konsensus om. Striden står mer om hva evidensbasert praksis skal stå for og hvordan den skal utvikles. En del av kritikken er allerede tatt opp, men la oss se litt nærmere på den. Særlig det ensidige metodekravet har vært drøftet, men også forestillingene om forskningsanvendelse tas opp.

Frost (2002) har skrevet om hvordan evidens-ideen har påvirket feltet sosialt arbeid, og ser for seg fire utfordringer en må ta stilling til. For det første tar han opp problemet med evidens. En vitenskapelig holdbar analyse av et avgrenset og for så vidt representativt problem, betyr ikke at det å gjøre tilnærmet det samme i en antatt lik situasjon senere vil gi samme resultat. Å gå fra såkalt holdbar evidens til å si at en har en effektiv metode er å overforenkle virkeligheten. Han påpeker at det også innen evidensbasert forskning foreligger ulike epistemologiske posisjoner, og at det mellom disse vil være uenighet om forskningens design, dens relevans og tolkningen av resultatene. Dessuten er mye kunnskap, særlig innen evalueringsforskning, situasjonell – den gjelder i en viss sammenheng og under visse vilkår.

For det andre tar Frost opp selve problemet med anvendelsen av evidens. Om plassering av barn hos slekt anses å være det beste, vil det i seg selv ikke være bestemmende for utfall. Han påpeker også at ingen praktiker kan ha ambisjoner om å være oppdatert på sitt eget felt – kunnskapstilgangen er alt for stor i dag til at det er mulig. Dessuten må det fattes beslutninger hele tiden, og en kan ikke vite hvilke av disse som evt. kunne vært bedre om en hadde visst at andre alternativer fantes. Han påpeker også den praktiske kunnskapens betydning – som evidens som enda ikke er kjent.

Det tredje momentet Frost påpeker er at evidens-skolen forholder seg nærmest teknisk til verden og ser bort fra de verdispørsmål som ofte ligger i sosiale problemer. Forskningen viser at sosiale problemer konstitueres slik at de blir politiske og deretter får forskningsmessig interesse. Moralsk panikk over visse hendelser er typisk. Om vi

tenker på både Bjugsaksen⁷ og tilfellet med barnedrap i Trondheim noe senere, reiste begge sakene spørsmål knyttet til danning og oppdragelse i Norge. Det ble stilt en rekke spørsmål bl.a. om hva som kan betraktes som normalt for barn og om en kan basere seg på de normalitets- og avviksbegrep som ble anvendt. Slike saker går igjen i flere land, og Frost konkluderer med at sosiale problemer aldri kan bli nøytrale, akkurat som kunnskapen om dem heller ikke kan bli det. Det som er effektivt vil heller ikke nødvendigvis bli ansett som det gode.

Det fjerde Frost tar opp kan betegnes som forholdet mellom tjenestetilbud og bruker, og involverer både lovgiver, driftsansvarlig og utøver like mye som sluttbrukeren. Profesjonell praksis må forhandles fram, ofte på basis av mange kompromiss av så vel faglig som økonomisk og verdimesig karakter – her kan en også tilføye det som handler om smak innenfor sosialt akseptable rammer. Frost ser ut til å innta den posisjon at hvis den evidensbaserte forskningen ble satt inn i en slik kontekst ville den ha større muligheter for å få bredere tilslutning. Dette ville krevd konsensus om begrepet, mens en i stedet fører såkalte ”paradigmatiske kriger”.

Smith (2002) går tilbake til positivismekritikken og angriper myten om at all usikkerhet lar seg fjerne fra kunnskapsbaserte forutsigelser. Mennesket selv er ikke rustet til å opptre så rasjonelt at en kan se bort fra stadig skiftende kontekst. Teknikker er derfor i sin natur ikke helt repliserbare.

Selv vil jeg påpeke det forhold som følger av erkjennelsen av det fenomenologiske grunnlaget for agentskap. Bak ideen om det handlende subjekt hviler den tanke at hver og en av oss utvikler sin egen verdensanskuelse (Weltanschauung). Freud (1933) arbeidet med dette begrepet fra Husserl og kritiserte det moderne vitenskapssyns forestilling om en universell forståelse. Verdensanskuelsen lar seg ikke sentrere i felles forståelse eller fellesskap. Agentskapet (subjektets forhold til seg selv og strukturene det lever under) blir slik noe helt annet enn en forestilling om at vi kan strekke oss mot fornuften og at evolusjonen leder til ”utvikling” av høyere sivilisasjoner. Kant talte om det *usosiale sosiale* mennesket og Foucault (1996) om det *desentrerte* menneske. Mennesket verken vil eller makter å være det andre måtte forvente. Hver enkelts verdensanskuelse er likevel påvirket av sin danning, sin sosialisering og tiden. Verdensanskuelsen lar seg ikke avdekke helt og fullt, og endres med de erfaringer og tanker vi gjør oss. Med andre ord er vår tilværelse preget av en vedvarende skapende situasjon, påvirket av rekontekstualisering og rekonstruksjon. Det skapende og gjenskapende er i det hele tatt et kjennetegn ved språket som både kommunikasjons- og tradisjonsbærer. Fenomenologien ledet Freud til psykoanalysen – at vi har muligheten til å endre oss selv ved å refortolke og omskrive våre liv. En ny fortelling om oss selv. Bourdieu anvender samme tankegangen når han utviklet sosioanalysen for å kunne forstå mekanismene i sosiale felt (Se bl.a. Bourdieu 1994 og 1999). Ved enhver anvendelse av kunnskap eller vitenskap vil det fortolkende aspekt være framtrædende, og en kan ikke – uansett rigid kontroll – fastholde noe med fornuftsorienterte tekniske rutiner. En bør derfor våge

å tale om grader av treffsikkerhet når det gjelder metode, og usikkerheten må kunne drøftes som en av de mange faktorer en må forholde seg til i valg av (be)handling. Diskusjonen om hva som skal regnes som evidens, eller hva som er empiri, mener jeg må håndteres som et metodeproblem. Hva egner seg til å belyse den problemstilling som reises? Dette leder til de tradisjonelle diskusjoner om dybde kontra bredde eller begge deler. I alle tilfeller vil det ha betydning hvilke ressurser en har til rådighet i form av tid, penger og kompetanse.

For å klargjøre min posisjon, kan det være fruktbart å skape en syntese av de ulike metodiske grepene og ikke henvide dem til ulike leire. Diskursen må utvikles i samspill og samarbeid med praksisfeltet og brukere av de tjenester en søker å utvikle. Et av fenomenologiens største gjennombrudd i samfunnsvitenskapene, nemlig vekten på agentskap (Bourdieu) eller agency (Giddens), har så store konsekvenser for forståelsen av utøvelsen av klientskap, praksis, forskning og politikk, at en ikke blir troverdig på sikt om en forsøker å ignorere dette. Det betyr at enhver evidensbasert praksis også må være kritisk reflekterende.

Forholdet til praksis

Selve tanken om å samle kunnskap og gjøre den tilgjengelig inngår i arbeidet med å effektivisere virksomhet innen både privat og offentlig sektor⁸. Institusjoner som taler for evidensbasert virksomhet legger vanligvis stor vekt på å gjøre kunnskap tilgjengelig, og arbeider samtidig for at praksisfeltet skal ta den i bruk. Det bygges opp databaser tilgjengelig på internett, og det utvikles forskningssamarbeid med praksis. Centre for Evidence Based Social Services (CEBSS) har kartlagt praksisfeltets lesevaner. De konkluderer med at et av de sentrale hindre for å gi brukere tilgang til og kunne dra nytte av ny viten, er at praksisfeltet ikke holder seg à jour med ny kunnskap. Dette kan kanskje relateres til kunnskapsnivået, men kan også tilskrives tid og tilgang til informasjon. I England argumenteres det for å revidere sosialarbeiderutdanningen slik at utdanningen rekrutterer studenter med større vekt på akademiske evner. Det må kreves bedre teoretisk skoloring av lærerne, og de igjen må vise større interesse for empirisk forskning og bruken av de metoder som baserer seg på anerkjent vitenskap (Lyons 1999). Både utdanning og praksis kritiseres for å bygge for mye på personlig overbevisning og politisk og religiøs ideologi (Ainsworth og Hansen 2002).

CEBSS legger opp til å involvere praksis direkte i kunnskapsutviklingen, mens institusjoner som SCIE har som mål å utvikle databaser som kan gi: *Better knowledge for better practice*². SCIE har et tilleggskrav i sine statutter som klargjør hvor viktig verdidebatten er i diskusjonen om hva som er kunnskap. Det uttrykkes at selv om en praksis måtte ha god effekt, vil det være avgjørende om brukere og pårørende vil ha det slik. Det presiseres derfor at mye av den empiriske forskningen bør legge større vekt på å få fram brukerperspektivet, og samtidig lytte til praktikerne og anerkjenne deres kunnskap og behov. Foruten problemene med at den etterlyste forskningen ikke

finnes, synes SCIE å ha et kommunikasjonsproblem med å bruke internett for å stimulere forskningsanvendelsen. Forskningsleder Fisher fortalte (forfatteren besøkte SCIE i 2002) at det er ca en million ansatte i sosial- og hjemmebaserte tjenester i England. Bare omkring 50000 av disse har høyere utdanning og kan forventes å dra nytte av vitenskapelige tekster. De fleste andre er ufaglærte eller har minimalt med utdanning. Svært få av både de faglærte og ufaglærte har tilgang til internett i arbeidet, og de har heller ikke avsatt tid til å arbeide med utgangspunkt i SCIEs databaser. Dette illustrerer noen av problemene en står overfor med å implementere en politikk for evidensbasert praksis.

Campbell Collaboration satser også sterkt på å bygge opp forskningsdatabaser basert på forskningsgjennomgang, men det erkjennes at tilgangen på forskning som innfrir de høye kravene er dårlig. På ”Mind the Gap” konferansen (se sluttnote) opplevde jeg en skepsis knyttet både til de ideologiske sidene ved oppbyggingen av databaser, og til vitenskapens muligheter til å løse problemer av alle slag. Det var likevel tilslutning til at det bør arbeides med å systematisere kunnskap og at departementene bør kunne initiere mer forskning av høy kvalitet. Det ble også kommentert at eksperimentelle, randomiserte forsøk med mennesker innen felt som barnevern og sosiale tjenester ikke bare er spørsmål om penger, men like mye om utfordringer av metodisk og etisk karakter.

Diskusjonen om evidensbasert forskning og praksis – gjerne sammen med diskusjonen om en refleksiv praksis – leder gjerne til det en forbinder med ”lærende organisasjoner”. Forestillingen om lærende organisasjoner oppsto i kjølvannet av anerkjennelsen av kunnskapsutvikling i praksisfeltet, særlig slik det ble håndtert av Argyris og Schön (se bl.a. *The reflective practitioner* 1983). Grunnen til syntesen mellom refleksjon og evidens, synes å ligge i behovet for å redusere omfanget av hybris – eller forestillinger om det sanne – som kan ligge i praksiskunnskapen. Det forventes at økt innslag av empirisk forskning kan avdekke noen av de mytene (hybris) praksis skaper seg i troen på den gode handling, og erstatte dem med mer troverdig kunnskap.

I mitt samarbeid med praksisfeltet har vi diskutert oss fram til begrepet ”et sinn for læring”. Dette er en syntese av ideene om ”research minded practice” og ”learning organizations”. Sinn henviser til *mind*, og uttrykket skal reflektere det forhold at både forskningen og praksis medregnet brukeren/borgeren, må være villig til å lære. Sinnet må være innrettet mot kritisk selvransakelse og kritisk praksisutøvelse. Tanken er at en skal kunne ta opp, tolke og søke å forstå den kunnskap vi har om fenomener som angår oss, og at denne kunnskapen inkluderer alle kilder som kan kaste lys over det aktuelle tema. Fra den enkeltes egen opplevelse og erfaring til kritisk å evaluere vitenskap og andre påstander om verden – en tilbakevendelse til det opprinnelige i EBP.

En slik innfallsvinkel synes å være forenlig med Olesens⁹ (2003) der han taler for en kritisk realistisk posisjon i forhold til de generative mekanismene i sosialt arbeid. Han hevder at det danske feltet har dreid seg om tre posisjoner for å forklare og

fremme utvikling. Den ene posisjonen er evidensbasert sosialt arbeid, den andre en praktiker(orientert) forskning og den tredje er mot en konstruktivistisk, kritisk teori. Den siste baserer seg ifølge Olesen bl.a. på Bourdieus sosiologi og epistemologi. Selv taler han for en kritisk-realisme-posisjon som ligner på det jeg omtaler som den historiske epistemologien (se Marthinsen 2003). Kan det skapes en syntese mellom materialisme (nyere marxisme) og fenomenologi? Olesen hevder at posisjonen gjør det mulig å ha øye for når og under hvilke omstendigheter sosialt arbeid fører til reproduksjon av strukturelle trekk, på samme måte når og hvor det åpner for å bryte med strukturbaserte determinerende krefter. Posisjonen leder Olesen til en flermetodisk angrepsvinkel hvor forsker, praktiker og klient i større grad samarbeider i kunnskapsprosjektet. Diskursen om evidensbasert kunnskap synes å ha sporet av i denne sammenheng, selv om det uttrykkes ønske om å følge både demokratinlinjen og kunnskapslinjen.

Vi trenger åpenbart mer empirisk forskning i feltet sosialt arbeid, men ikke en ny positivisme – heller en revitalisering av positivismedebatten. Kanskje kunne representanter for feltet sosialt arbeid på sikt tjene på å stå fram som politisk bevisste og ikke framstille seg som naive objektivister? Dette fordi så mange beslutninger i faget til syvende og sist handler om interesser, smak og moral og slik sett er politiske – det handler om det gode liv i *polis*. *Values tend to trump evidence*, uttalte Blairs rådgiver Philip Davies (på den tidligere nevnte konferansen om kunnskap i sosialtjenesten i Stockholm). Om evidensbasert praksis skal bryne seg på virkeligheten kan et annet utsagn fra vitenskapens historie komme til nytte – *the proof of the pudding is in the eating!* Så får tiden vise om erfaringen vil nøytralisere uttrykket evidensbasert, - og om det mister sin overtalelseskraft hvis det ikke viser seg bærekraftig i praksis.

Noter

¹ Uttrykk om at det som står over natten, begynner å lukte vondt etter hvert.

² Står på musematta jeg fikk på SCIE

Sluttnoter

¹ Websters dictionary on "evidence": an outward sign: Indication; something that furnishes proof. Testimony; specifically: something legally submitted to a tribunal to ascertain the truth of a matter.

² Fra Grey, 1998 reproduisert av Geddes 2000 og Taylor og White 2002

³ Forskningsleder ved SCIE (Social Care Institute for Excellence)

⁴ CC hadde i november en større konferanse i Danmark hvor et av de sentrale tema så ut til å være diskusjonen om hva slags forskning som skal inngå i deres review-portefølje og hva slags forskning som skal stimuleres. Her var bl.a. forskningsledelsen ved SCIE til stede og argumenterte for et mer romslig syn på hva som skal inngå i kunnskapsdatabasene. Samme vilje til våkenhet for at ulike typer forskning kan bidra til ulike former for kunnskap og innsikt la representanter for HMSO (Her Majestys Social Office) vekt på i en norsk/britisk konferanse i Lofoten i mai 03.

⁵ Se bl.a. Nilsson og Sunesson 1988

- ⁶ Viser her bl.a. til seminaret ”Mind the Gap” som sosial- og helsedirektoratet i Norge arrangerte våren 2003 (med Sheldon og Macdonald som leder et av de høyest profilerte sentra i Storbritannia, CEBSS), tilslutningen til CC og SHD’s egen forskningsinnretning.
- ⁷ Bjugsaken: en barnehageansatt sto tiltalt for flere seksuelle overgrep mot barn. Han ble frikjent og saken utløste en rekke forskningsprosjekter som skulle bidra til større sikkerhet ved medisinsk diagnostisering av overgrep og avhør av små barn.
- ⁸ På sosial og helsedir. hjemmesider står det under prosjekter: *Utvikle, oppdatere og disseminere systematiske oversikter over ulike spørsmål knyttet til velferdstjenester, og delta i arbeidet med å utvikle en internasjonal kunnskapsdatabase på dette området ved å støtte the Campbell Collaboration* (<http://www.shdir.no/index.db2?id=853>)
- ⁹ Olesen har markert seg i den danske debatten om EBP

- Frost, Nick 2002: A problematic relationship? Evidence and practice in the workplace. I *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (1)
- Gadamer, Hans-Georg 1972: *Wahrheit und Methode : Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. 3. erw. Aufl. Mohr (Først utg. 1960)
- Gadamer, Hans-Georg 2000: *Teoriens lovprisning : taler og artikler*. Systime
- Habermas, Jürgen 1969: *Vitenskap som ideologi*. Studiefakkel ; 21 Gyldendal
- Lyons, Karen 1999: *Social work in higher education: Demise or Development?* Ashgate/CEDR, Aldershot
- Marthinsen, Edgar 2003: *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern*. Rapport nr 9. Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge
- Månsson, Sven-Axel 2003: Ätt förstå sociala insatsers värde. *Nordisk Sosialt Arbeid* Nr 2/2003 s.73-80
- Nilsson, Kjell Sunesson, Sune 1988: *Konflikt, kontroll, expertis : att använda social forskning*. Arkiv förlag
- Olesen, Søren Petter 2003: *Generative Mechanisms in Social Work – A Realist Position in Research, Development and Evaluation of Social Work*. Foredrag ved IFSW Europeiske kongress. København 2003
- Sackett, David L. et al.1997: *Evidence-based medicine : how to practice & teach EBM* Churchill Livingstone
- Schön, Donald 1983: *The reflective practitioner - how professionals think in action*. Maurice Temple Smith
- Sheldon, Brian and Macdonald, Geraldine 1999: *Research and Practice in Social Care: Mind the Gap*. Centre for Evidence-Based Social Services, Exeter University
- Smith, David 2002: The limits of positivism revisited. S. 27-38 i *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (1)
- Soydan, Haluk og Ulmanen, Petra red. 2003: *Forskning förbättrar praktiken*. CUS
- Stolanowski, Per Arne 2002: Innledning på FORSAseminaret 2002. Stavanger
- Taylor, Carolyn and White, Susan 2002: What works about what works? Fashion, fad and EBP. S. 63-82 i *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (2)
- Willman, Ania og Stoltz, Peter 2002: *Evidensbase-rad omvårdnad*. Studentlitteratur

Litteratur

- Angel, Bjørn Ø. 2003: Evidensbaserte programmer. *Nordisk Sosialt Arbeid* Nr 2/2003 s. 66-72
- Ainsworth, Frank and Hansen, Patricia 2002: Evidence based social work practice: A reachable goal? I *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (2)
- Bourdieu, Pierre 1994: *In Other Words*. Polity Press
- Bourdieu, Pierre 1999: *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Daidalos
- Campbell Collaboration 2002: <http://www.campbellcollaboration.no/>
- Fisher, Mike 2002: The Social Care Institute for Excellence: The role of a national institute in developing knowledge and practice in social care. S. 6-35 i *Social Work & Social Sciences Review* Volume 10 (2)
- Foucault, Michel 1996: *Tingenes orden*. Aventura
- Freud, Sigmund 1933: A philosophy of life. I *New Introductory lectures on Psycho-analysis*. Hogarth Press

Summaries

”Näyttöön perustuva lähestymistapa” - käytäntö ja ideologia

Näyttöön perustuvan tutkimuksen ja käytäntöjen käsite on voimistumassa sosiaalityön keskustelussa. Käsitettä käytetään niin politiikan, tieteen kuin käytännön toiminnan tasoilla. Käsitteen sisällön selkeyttämiselle tuntuu olevan voimakas tarve. Artikkelissa hahmotetaan termin alkuperää lääketieteessä ja osoitetaan, kuinka siihen on liitetty merkityksiä käsitteen käyttäjän intressien mukaan. Positivismin ja fenomenologian suhdetta koskevassa tarkastelussa nostetaan esiin, miten erilaiset näyttöön perustuvan toiminnan tulkinnat heijastavat kilpailevia epistemologisia positioita. Artikkelissa käsitellään tiedon leviämistä näyttöön perustuvassa koulukunnassa ja kyseenalaistetaan suuntauksen voimakasta nojautumista verkkotietokantoihin. Ehkä on tarpeellista yhdistää näyttöön pohjautuvien käytäntöjen ja tutkimuksen ajatus oppivien organisaatioiden ideoihin, ja ehkä tästä voisi näin kehkeytyä oppimista eikä vain tutkimusta korostavia asenteita?

Gagnreynt – starf/framkvæmd og hugmyndarfræði

Hugtakið gagnreynt starf/framkvæmd og rannsóknir er sundurleitt í umræðunni innan félagsráðgjafar. Hugtakið er jafnt til umfjöllunar innan stjórn mála sem innan vísindanna og á starfsvettvangi. Varðandi hugtakið virðist vera brýn þörf fyrir nánari útskýringu á innihaldi þess. Höfundur greinarinnar ræðir upphaf hugtaksins sem er innan læknisfræðinnar og sýnir fram á hvernig mismunandi aðilar leggja ólíkan skilning í það eftir því á hvaða áhugasviði gerandi starfar. Með því að ræða tengslin á milli gagnrýni pósitivismans og fyrirbærafræðinnar sýnir höfundurinn hversu ólíkar túlkanir byggðar á sönnunargögnum endurspeglir samkeppnisstöðu þekkingarfræðinnar. Enn fremur fjallar höfundur um útbreiðslu þekkingar innan gagnreynda skólans og setur spurningar varðandi mikla notkun hans á vef-gagnagrunni. Ef til vill er þörf á að blanda saman hugmyndinni að gagnreynslu og rannsóknum með hugmyndinni um námsskipulag.

Illustrasjonsfoto: A.Schiøll

Privatpraktiserende sosialarbeidere

– i lys av profesjonell orientering og fagforståelse

ANITA RØYSUM
cand.polit. og sosionom
e-mail: anitaroysum@hotmail.com

.se.f.lis
.dk.no

Alongside the publicly service, supplementary and alternative models have arisen in the welfare state. This article considers aspects of privatization within the social services field, based on qualitative interviews with seven Norwegian social workers who today work as private consultants. The study reveals private consultancy as a professional strategy, through improved career and salary prospects, and where professional independence, higher appreciation of the professions competency and improved earnings are given as motives. The interview subjects point at how bureaucracy can both steer and inhibit the position, and how they, through private consultancy can regain their professional identity and self-esteem. The study additionally points to other and “new” ways in approaching the values and methodology of the field, as through privatization one can utilize the versatility and depth of knowledge from social work, used in untraditional ways and settings.

Key words

private consultant
privatization
professional strategy
social work
social worker

Innledning

Utviklingen i de nordiske velferdsstatene er preget av økt markedsorientering og ulike type privatiseringer av den offentlige tjenesteproduksjon. Samtidig er arbeidets former i endring, hvor lønnsarbeid og egenforetak på sikt vil være komplementære modeller, og føre egen næringsvirksomhet og lønnsarbeid nærmere hverandre som arbeidsformer (Österberg 2003). Selv om de offentlige løsningene fremdeles overskygger de private alternativene i sosial- og helsesektoren, er det likevel grunn til å tro at mer blandede organisasjonsformer i økende grad vil prege de nordiske velferdsstatene i fremtiden (Kjølsrød 2003). Også for sosialarbeidere vil den offentlige sektors lønnsarbeid og den private serviceproduksjon dermed i økende grad utfylle hverandre som arbeidsformer.

Artikkelen tar for seg en liten del av den privatisering som skjer innen velferdsområdet sosialt arbeid, nemlig om sosialarbeidere som private konsulenter. Med privatisering menes her forflytting fra offentlig sektor til privat sektor, og i denne sammenheng en bevegelse av sosialarbeideres arbeidskraft som offentlige ansatte over til privat produksjon som private konsulenter. Denne type privatisering kan også kalles spontan i betydning av at tidligere ansatte innen det offentlige går over til stillinger i privat sektor eller starter for seg selv, for så å selge ulike type tjenester tilbake til offentlig sektor. Dette i motsetning til den mer politisk planlagte privatisering hvor offentlig sektor av økonomiske og/eller ideologiske grunner helt eller delvis skiller ut virksomhetsdeler som en tidligere hadde totalansvar for, for så å kjøpe tjenester av private utførere (Dellgran og Höjer 2003). Det tas utgangspunkt i en studie i sosialt arbeid (Røysum 2003), hvor hensikten var å få en beskrivelse av norske sosialarbeidere som arbeider i privat konsulentvirksomhet. Målet var å synliggjøre *noen* representanter for denne gruppen sosialarbeidere. Studiens hensikt var blant annet å undersøke motiver og drivkrefter bak deres valg om å starte som private konsulenter.

Første spørsmålsstilling i artikkelen er om det å velge privat konsulentvirksomhet kan forstås som en type profesjonaliseringsstrategi, det vil si som et virkemiddel i sosialarbeideres profesjonelle utvikling for å oppnå høyere status og større autonomi. Den andre spørsmålsstillingen er om informantenes valg kan forstås med bakgrunn i en utvikling i retning av utvidede definisjoner av sosialt arbeid i et nordisk perspektiv. Dette med tanke på ”nye” og andre type arbeidsmuligheter for sosialarbeidere utenfor det offentlige, kanskje også utenfor klassisk klientarbeid.

Først presenteres informantenes begrunnelser for å begynne som private konsulenter. Motivene drøftes så i lys av verdiprioriteringer. Deretter drøftes motivene, men også selve fenomenet, med henblikk på profesjonaliseringsstrategi, utvidede forståelser av sosialt arbeid, men også i lys av markedsorientering. Dataene er basert på kvalitative intervjuer med sosialarbeidere som arbeider i privat konsulentvirksomhet. Med sosialarbeidere menes sosionomer og barnevernpedago-

ger, hvorav disse betegnes som en yrkesgruppe. Med private konsulenter menes sosialarbeidere som ikke har et arbeidstakerforhold til offentlig virksomhet, men som tar private konsulentoppdrag for både offentlige og private virksomheter.

Utvalget besto av syv informanter; derav fire sosionomer og tre barnevernpedagoger. Det var fem kvinner og to menn, med aldersspredning fra 34 til 58 år. De hadde alle arbeidet mange år som offentlig ansatte sosialarbeidere, og hadde etter hvert opparbeidet seg lang og variert yrkeserfaring fra offentlig virksomhet, før de altså valgte en annen karriereretning. Informantene hadde fra to til seksten års erfaring som private konsulenter, med et gjennomsnitt på åtte år. Når det gjelder type arbeidsoppdrag de påtar seg kan de betegnes som allsidige. De tar oppdrag i form av kurs- og seminarvirksomhet, personal- og stabsutvikling, lederveiledning, undervisnings- og sensoroppgaver, veiledning av studenter, veiledning av sosialarbeidere, konsulentoppgaver i barnevernet, skriving av rapporter, utarbeidelse av planverk, prosjektarbeid og privat behandlingspraksis. Den enkelte informant påtar seg også flere type oppdrag.

Motiver for å velge privat konsulentvirksomhet

Informantene oppgir ulike grunner for å begynne i privat konsulentvirksomhet. Hver informant oppgir også flere type motiver. Det er derfor vanskelig å finne entydige begrunnelser for hvorfor informantene begynte som private konsulenter. Motivene synes altså sammensatte, samt at materialet er for lite til å kunne se klare mønstre. Analysen vil derfor bære preg av å være betraktninger om selve fenomenet, basert på og med eksempler fra informantenes fortellinger.

Ønske om mer fleksibel arbeidssituasjon

Noen av informantene fremhever at å være privat konsulent er en fin måte å kombinere små barn og yrkesliv; ofte med lange ferier, fleksible arbeidsdager og attraktiv inntjening som gir mer frihet. Ønske om en mer fleksibel arbeidsdag, for eksempel med hensyn til omsorgsforpliktelser, er derfor et av motivene. En kvinnelig informant sier det slik:

Jeg jobbet i offentlig sektor, hadde små barn og mann, og var så sliten. Hadde prøvd halv dag og mange forskjellige ting, men trodde ikke det gikk å gjøre annet når jeg var utdannet sosialarbeider.

Dette kan ha bidratt til at hun, da hennes familie- og omsorgsforpliktelser økte, så seg om etter økte muligheter for mer kontroll over eget arbeids organisering.

Også andre oppgir grunner som å være sliten og utbrent etter mange år som offentlig ansatt sosialarbeider. En annen kvinnelig informant forteller:

Jeg var veldig nedslitt. Hadde vært sosialarbeider i 25 år, følte at jeg ikke hadde noe mer å gi.

En kvinnelig informant sier:

Jeg trengte påfyll. Det å jobbe på en annen måte var veldig godt, det tror jeg mange kunne hatt glede av.

Ønske om bedre muligheter til sosialt arbeid

En del av informantene fremhever dermed ønsket om andre og bedre muligheter til å bruke sin utdanning på. En mannlig informant forteller:

Jeg hadde lyst til å strekke meg litt og få brukt meg litt mer, være litt mer dynamisk enn det en får anledning til i offentlig virksomhet.

Det å kunne arbeide sosialfaglig på en annen måte oppgis som motiv, blant annet ved å kunne arbeide mer selvstendig og legge opp arbeidsdagene selv, både i forhold til arbeidets innhold og egen kunnskapsutvikling. Ofte kobles dette motivet til arbeidsvilkårene i offentlig sektor. Mange av informantene forteller at de er uenige i de økonomiske og byråkratiske rammene for det offentlige sosialfaglige arbeidet. Med det menes utøvelsen av sosialt arbeid i et system som oppleves basert på ressursknapphet, samt mye unødig byråkrati, som igjen opplevdes som hemmende i utførelsen av deres faglige arbeid. En annen mannlig informant forteller:

Jeg kom til et punkt i offentlig forvaltning hvor jeg var sikker på hvordan jeg ville gjøre ting, men hvor jeg ikke var villig til å følge spillets regler. Det ble et dilemma. Spilletts regler er knyttet opp mot overordnede, som hadde andre interesser og andre målsettinger enn det jeg hadde i min lederposisjon.

Mange trekker nettopp fram deres opplevelser av et tungrodd offentlig system, hvor de sosialfaglige rammene opplevdes som trange og hvor det var lite legitimitet knyttet til deres arbeid. Dette igjen bidro til at deres arbeid i det offentlige etter hvert opplevdes som lite meningsfylt.

Dette kan ses i motsetning til Elisabeth Larsens undersøkelse (2001) hvor sosialarbeidere, som arbeidet med tvangssaker i barnevernet, så på sine arbeidsoppgaver som meningsfulle. Her ble det likevel fremhevet at arbeidsbetingelsene, som kollegafellesskap og støtte fra ledelsen, var nødvendige forutsetninger for at arbeidet skulle føles meningsfylt. Informantenes opplevelser av arbeidet i det offentlige ser ut til å være mer i samsvar med Steinar Stjernøs undersøkelse fra 1982, som viste at nesten halvparten av sosialarbeiderne i hans studie opplevde at lovene og reglene hindret deres faglige arbeid.

Ønske om å kombinere klientarbeid og god lønn

Fem av de syv informantene arbeider direkte med klienter som private konsulenter. Det å velge privat konsulentvirksomhet var for noen nettopp et ønske om igjen å kunne få mulighet til direkte klientarbeid, ved at de som ledere i sosialtjenesten ikke lenger arbeidet nær brukerne. Dersom de ønsket å arbeide direkte med klienter i det offentlige måtte de "nedgraderes" i forhold til lønn og status. Som private konsulenter kunne de igjen arbeide direkte med klienter, for eksempel ved å ta klientoppdrag i barnevernet eller ha privat behandlingspraksis, og samtidig beholde "lederlønnen" og status som "leder" ved å være selvstendig næringsdrivende.

Dette er dermed i samsvar med Marit Hoels (1997) beskrivelser om at tilgangen til karriereposisjoner for velferdsyrkene i administrative posisjoner er store i det offentlige, men dersom en kobler karriereposisjoner opp mot direkte klientarbeid er det begrensede muligheter. Dersom en som sosialarbeider ønsker bedre lønnsbetingelser og/eller lederposisjoner lar dette seg sjelden kombinere med direkte klientarbeid. Dette bidrar således til at det direkte klientarbeidet i det offentlige blir tappet for erfaren arbeidskraft, samtidig som også klientarbeidet ser ut til å få stadig mindre plass (Thomassen 1995).

Ønske om høyere yrkesstolthet og verdsetting

Mange av informantene mener de med privat konsulentvirksomhet har oppnådd økt yrkesstolthet, samt en høyere yrkesbevissthet som sosialarbeidere. En kvinne som arbeider med leder-, stabs- og personalutvikling forteller:

Jeg så mye mer tydelig hvor virksomme sosialarbeidernes metoder er, metoder som vi har utviklet. Slik at det å bruke sosialt arbeid på andre måter ble for meg viktig. Det styrker min respekt for faget.

En annen kvinnelig informant sier:

Anerkjennelse, bekreftelse og verdsettelse er så sentrale begreper, og det synes jeg ikke man får som sosialarbeider i offentlig sektor.

Dette tyder på at en del av informantene har valgt å forlate sin arbeidstakerrelasjon til offentlig sektor, og blitt private konsulenter og tilslutte seg andre arenaer, for å få bekreftet ønsket identitetsoppfatning som sosialarbeidere.

Likevel, også som private konsulenter opplever informantene å kjenne og møte negative holdninger i forhold til status og respekt koblet til faget sosialt arbeid. En som arbeider med kursvirksomhet forteller:

Når en tenker på respekten for vårt fag, kan jeg fortsatt kjenne når jeg står foran en ny gruppe: Hva har jeg å bidra med? Jeg må jobbe med mine egne holdninger på dette. Businessen går bra, men fortsatt kan jeg altså tenke slik. Det er tankevekkende.

Hun kobler dette til fagets bakgrunn og historie:

Vi representerer et fag som har hatt og har lav status, fordi vårt engasjement historisk sett har vært i forhold til lavstatusklienter.

I den forbindelse trekkes det også fram holdninger sosialarbeidere har til eget fag og egen yrkesgruppe. En kvinnelig informant sier:

Jeg synes det er litt synd, men jeg tror det tar litt tid før vi ser på oss som dyktige menneskearbeidere, det må være et eller annet der. Håper ikke det må flere menn inn i yrket for å få det til. Men det har med at de tradisjonelle omsorgs- og kvinneyrker på en måte er dårligere.

Ønske om bedre lønnsbetingelser

En del av informantene mener disse holdningene til yrket blant annet viser seg i sosialarbeidernes subjektive forventninger til lønn, samt generelt dårlige lønnsvilkår. En kvinnelig informant sier:

Vi er et kvinneyrke. Jeg hater å si det, men det er litt mer lovlig blant menn å tjene penger. Det har også med at vi er et omsorgsyrke.

Opplevelsene av lav status, dårlige lønnsbetingelser og turnover i offentlig sektor tror de henger sammen. En mannlig informant mener:

Det offentlige må ansette så mange, og gi dem ordentlig lønn, sånn at folk blir der og ikke går over til det private.

En kvinnelig informant sier:

Verdsettelse går ofte på lønn. Dette er også en av grunnene til at jeg sluttet i offentlig sektor. Jeg kunne vel gått tilbake til sosialkontoret etter litt pause. Men så tenkte jeg at, nei, det er ikke verdt det. Hadde jeg enda fått god lønn for det, så kunne jeg slite litt ekstra. Men, nei, det gidder jeg ikke, tenkte jeg. Det må da finnes noe annet?

Dette annet ble altså privat konsulentvirksomhet. Nå selger hun sin kompetanse tilbake til offentlig sektor eller til det private næringsliv.

Disse informantene kobler dermed verdsetting opp mot lønnsforhold, og mener at de som sosialarbeidere i offentlig sektor ikke ble nok verdsatt sett i forhold til avlønning. De virker tydelige på hva de selv mener de er verdt som sosialarbeidere og private konsulenter, som yrkesgruppe og enkeltindivider. Det fremheves at yrkesgruppen innehar mye viktig kompetanse og at en har utviklet virksomme overførbare metoder. De mener denne kompetansen bør verdsettes høyere, av yrkesgruppen selv og av arbeidsgiverne.

Samtidig som disse aspektene fremheves er de fleste likevel avholdende med helt konkret å vise til høyere lønn som motiv for å velge privat konsulentvirksomhet. Det kan være at de ikke ønsker kritikk fra egen yrkesgruppe dersom det fremkommer at de tjener bedre enn andre sosialarbeidere. De virker opptatte av å ville minske ”risikoen” for å bli beskyldt for å vektlegge materielle verdier, og således svikte den kollektive tankegang og sosialarbeideres tradisjonelle solidaritet med de ”fattige”. Privatisering i sosialt arbeid kan således sies å befinne seg i et spenningsfelt, blant annet med bakgrunn i en ”konflikt” mellom slike typer verdier.

Ønske om mer interessante arbeidsoppgaver

Tidligere undersøkelser blant norske arbeidstakere har også vist at det er en generell motvilje mot å fremheve rene lønns- og karriereverdier, det vil si å vise til lønn og karriere, men at denne orienteringen i stedet kan fanges opp av spørsmål om holdninger til yrkesutfordringer (Hoel 1997). Vektlegging av ”interessante arbeidsoppgaver” er en orientering som mest sannsynlig også fremhever lønns- og karriereverdier, altså både

yrkesaspirasjoner i retning av karriere og faglig fordypning. Marit Hoel (ibid.) fant i sin undersøkelse av yrkesløp at de med klientutdanning nedprioriterte ”interessante arbeidsoppgaver”, og dermed altså lønn- og karriereaspektet.

Også en del av informantene viste altså motvilje mot å fremheve lønns- og karriereverdier som grunnlag for å velge privat konsulentvirksomhet, kanskje fordi dette oppleves å kolliderer med sosialarbeiderrollen, for som en mannlig informant sier:

Vi er et omsorgsyрке. Vi skal gi, være god, varm og kjærlig.

Derimot trekker informantene fram motiver ved det å få nye og andre type arbeidsoppgaver, særlig med tanke på mulighetene for nye utfordringer og mer interessante oppgaver, for eksempel ved å fremheve ønsket om en annen måte å arbeide på. Dermed vektlegges altså behovet for nye utfordringer og mer interessante arbeidsoppgaver, noe som således kan indikere at informantene nettopp vektlegger lønn- og karrieremulighetene som private konsulenter.

Verdigrunnlaget knyttet til yrket understreker nettopp hvilket sett av verdier som er akseptable å fremheve for den enkelte aktør (Hoel 1997). Også sosialarbeidere identifiserer seg gjerne med verdier som vurderes som sentrale i yrkesutøvelsen. For sosialarbeideryrket, som et klientbasert yrke, er det ikke naturlig å fremheve de materielle gevinstene ved yrkestilknytningen, men heller de mer altruistiske eller omsorgsbaserte verdiene. Informantenes fremheving av såkalte ytre faktorer, som blant annet vektleggingen av lønn og karriere, kan dermed stå i motsetning til de mer altruistiske verdiene knyttet til yrket (Brown 1989). Det er likevel ikke grunnlag for å hevde at de vektlegger karriereverdier i høyere grad enn sosialarbeidere i det offentlige.

Verdiprioriteringer

Ved å bruke Morris Rosenbergs klassiske studie *Occupations and Values* (1957) kan en avtegne tre dimensjoner i analyser av yrkesverdier, og hvor det blant annet gjøres et skille mellom indre og ytre belønninger. Indre belønninger er knyttet til realisering av evner og kreativitet, det ytre til vektleggingen av trygghet, lønn og karriere. Målet for slike analyser er hovedsaklig å sortere ut større yrkesområder med tanke på den vektlegging yrkesutøvere gjør av hver dimensjon (Hoel 1997). Et hovedperspektiv hos blant andre Rosenberg (1957) er at tre slike dimensjoner lar seg avtegne i analysene av yrkesverdier; nemlig vektlegging av ytre faktorer, muligheter for egenutvikling og altruistiske sider ved arbeidet. Ved å bruke Rosenbergs analyseverktøy kan informantenes verdiprioriteringer i tilknytning til deres yrkesvalg som private konsulenter kartlegges.

Når det gjelder ytre faktorer oppga informantene motiver som ønske om bedre inn-tjening og lengre ferier, men også ønsket om nye og andre karrieremuligheter. Dette er aspekter som viser til ytre belønninger (Hoel 1997), selv om fremhevingen av disse aspektene for noen av informantene også opplevdes å komme i konflikt med rollen som sosialarbeider.

Rosenbergs (1957) andre dimensjon er vektlegging av muligheter for egenutvikling. Informantene ønsket nettopp å utvikle seg faglig, få nye utfordringer, kunne arbeide på en annen måte og få økt faglig frihet i deres arbeid. Denne dimensjonen er mer knyttet til indre belønninger, med vektlegging av realisering av evner og kreativitet, som en selvutvikling (Hoel 1997). Det å utvikle sin profesjonalitet innen sosialt arbeid handler også om dette (Nyhus 2001), men at selvutvikling da gjerne knyttes til omsorgsperspektivet, ved å utvikle seg selv som redskap til beste for klientene.

Også informantene vektlegger de altruistiske sidene, som å gi omsorg og hjelp til andre. Dette er den tredje dimensjonen i Rosenbergs undersøkelse (1957). Dette kan være verdier de har med seg som sosialarbeidere, som grunnleggende idealer knyttet til yrkesrollen. De forteller at slike verdier er viktige for dem, og poengterer at de ikke opplever å ha ”sviktet” sitt fag og sin gjerning. En del arbeider med klienter som private konsulenter. Mange fremhever også at de bruker seg selv i ”indirekte” sosialt arbeid, for eksempel ved kursvirksomhet i sosialsektoren eller ved å avhjelpe barnevernet med veiledning i kompliserte barnevernssaker. Det kan være at informantene med dette vil legitimere sin virksomhet, og således er opptatte av hva yrkesfellesskapet mener om dem. Like gjerne kan det handle om deres tilknytning og interesse for faget sosialt arbeid.

En profesjonaliseringsstrategi?

Verdier som fremhever behovet for nye utfordringer ser likevel ut til å stå mest sentralt, ved at informantene i høy grad ser ut til å vektlegge karriereverdiene. Dette med bakgrunn i deres fokusering på ytre faktorer; ved fremhevelse av deres karrieremuligheter som private konsulenter og mulighetene for egenutvikling, samt deres opplevelser av yrkesgruppens lave verdsettelse i det offentlige, blant annet i forhold til dårlige lønnsbetingelser. Informantene gir således et perspektiv på arbeid og karriere som en prioritert livsverdi (Hoel 1997). Dersom en tar utgangspunkt i antagelser om at yrker som domineres av henholdsvis kvinner og menn har ulike betingelser for karriere- og lønnsopprykk, blir det antatt at rekrutteringen til kvinnedominerte yrker er bestemt av et ønske hos kvinnene om å balansere yrkesdeltakelsen mot aktuelle eller forventede familieforpliktelser. Samtidig har tradisjonelt kvinnedominerte yrker en ”flat” lønns- og karrierestruktur, ved at en høyere andel rykker opp på et tidlig stadium i yrkeskarrieren, mens det er færre videre opprykksmuligheter (ibid.).

Informantene har dermed, som representanter for et kvinnedominert yrke, med privat konsulentvirksomhet valgt såkalt utradisjonelt, som igjen kan forstås ut fra deres fokusering på karriere som sentral livsverdi. Informantenes fortellinger om deres muligheter som private konsulenter, med tanke på større selvstendighet og ofte mer verdsettelse av deres kompetanse, samt muligheter for bedre inntjening, kan tyde på at privat konsulentvirksomhet nettopp kan representere en renere karriere- og lønnsstilpasning enn om de hadde valgt å bli i det offentlige.

Informantenes motiver for å begynne i privat konsulentvirksomhet kan dermed støtte opp om hypoteser innen profesjonsteori hvor denne type privatisering betraktes som en profesjonell strategi, med målsettinger som økt status, inntekt, legitimitet, autonomi og kontroll over eget arbeids organisering, innhold og kunnskapsutvikling (Dellgran og Höjer 2003). I Sverige viser Peter Dellgran og Staffan Höjers undersøkelse (ibid.) privatisering som en tenkbar profesjonaliseringsstrategi for sosionomer, ved at yrkesgruppens interesse for å starte for seg selv kan forstås som en strategi for å motvirke tendenser til avprofesjonalisering. Dette med tanke på økt kontroll av sosionomenes arbeid innenfor det offentlige, og med mindre handlingsfrihet og færre utviklingsmuligheter som resultat ved mange offentlige arbeidssteder. Det er likevel et paradoks at privatisering også kan føre til en avprofesjonalisering av det sosiale arbeidet. Dette ved at økonomiske hensyn kan føre til økt bruk av ansatte med lav kompetanse i det private, og at den faglige kompetansen i det offentlige dermed utkonkurreres av private aktører som av økonomiske grunner hovedsaklig bruker ufaglært arbeidskraft (Storø 1998, Sallnäs 2000).

Utvidede forståelser av sosialt arbeid?

Blir en så en bedre sosialarbeider dersom en går ut av offentlig sektor, og dermed får ”friere” handlingsrom? Informantene mener de som private konsulenter har fått større og mer åpent spillerom, noe som igjen gir mulighet og frihet til mer selvstendig bruk av deres fagkunnskap. Utvikling av fagidentitet handler, ved siden av valg av tilnærming og perspektiv, også om friheten til å anvende faget metodisk ut fra et bestemt ståsted. Informantene peker nettopp på hvordan byråkratier kan styre og hemme yrkesrollen, men også hvordan fagidentitet og yrkes stolthet kan gjenerobres som private konsulenter.

Hva er det så sosialarbeideren kan, og som noen opplever ikke kommer godt nok fram i det offentlige systemet? Det er selvfølgelig ulike meninger om hva som karakteriserer en god sosialarbeider, og ikke minst hva som defineres som kvalitativt sosialt arbeid.

Samtidig bør det stilles et motspørsmål: Er det en fordel at alle tjenester praktiserer selvstendighet? En kan tenke seg farene ved dette; som minsket og liten kontroll av sosialarbeideres arbeid med klienter, at yrkesetikk og holdninger ikke blir synlige nok og at den enkelte sosialarbeider utelukkende følger sin egen og helt subjektive tilnærming.

Blir det så en annen forståelse av sosialt arbeid dersom det utføres av en privat konsulent? Dette er det selvfølgelig vanskelig å svare på. I den sammenheng er det likevel viktig å minne om private organisasjoners utstrakte virksomhet innen sosialt arbeid, samt at sosialt arbeid har lange tradisjoner i form av privat filantropi. Informantene viser også til at dagens sosialarbeidere kan inneha kunnskaper og kompetanse som er mulig å bruke i også andre sammenhenger enn i klassisk klientarbeid i offentlig sektor.

Undersøkelsen synliggjør dermed andre og ”nye” muligheter i dagens praktisering av fagets verdier og metodikk. Nettopp ved å ”privatkonsultere” arbeidet utnyttes allsidigheten og bredden i kunnskaper fra sosialt arbeid, til bruk på ”nye” måter og gjerne i nye type settinger. Informantene peker på at en som sosialarbeider innehar metoder og kompetanse som også kan brukes innen mer ”utradisjonelle” arbeidsområder, som ved kurs- og seminarvirksomhet i næringslivet, arbeid innenfor feltet organisasjon og ledelse og ved ulike typer plan- og prosjektarbeid.

På sikt kan en derfor tenke seg at sosialarbeidere i privat konsulentvirksomhet kan bidra til å utvikle alternative definisjoner av sosialt arbeid, nettopp ved å bryte den nære koblingen mellom velferdsstat og sosialt arbeid. Dette ved at sosialt arbeid kan forstås bredere enn til kun å gjelde ”tradisjonelt” klientarbeid i offentlig sektor. Privat konsulentvirksomhet blant sosialarbeidere kan dermed bidra til å utvide fagets grenser og innhold, noe som på sikt kan bidra til utvikling av nye type forståelser i synet på den kunnskap en forvalter som sosialarbeidere.

Er så en slik utvikling til beste for klientene? Dersom en ser på utviklingen av sosialt arbeid i USA er det mange som mener at faget har sviktet sin opprinnelige misjon i å hjelpe de fattige og trengende. Det hevdes at fordi stadig flere sosialarbeidere praktiserer som privatpraktiserende, ofte knyttet opp til den hvite middelklassen, har begrunnelsen og visjonen for sosialt arbeid forsvunnet (Specht og Courtney 1994). Andre igjen mener at sosialarbeidernes arbeid som privatpraktiserende i høy grad også bør kvalifiseres som sosialt arbeid, nettopp fordi sosialt arbeid ikke kun bør være rettet mot de fattige og de mest hjelpetrengende, men være rettet mot alle grupper i samfunnet (Barker 1992). Dette er også i tråd med hva Mary Richmond hevdet om at ferdighetene i sosialt arbeid kan være vel så nyttige å bruke blant de rike som de fattige (Specht og Courtney 1994).

Markedsorientering

Det kan likevel være grunn til å stille spørsmål ved i hvilken grad sosialarbeidere i det private er ”kjøpt og betalt” av sine oppdragsgivere? I hvilken grad har de mulighet for å praktisere faget på en uavhengig og ikke-kommersiell måte? Det er liten tvil om at de opererer på et marked preget av konkurranse om tildeling av oppdragene, pris og effektivitet. En kan også tenke seg at enkelte utelukkende løser oppdragene i tråd med hva som er ønskelig av oppdragsgiver, også i de situasjoner hvor en går på tvers av sine yrkesverdier, nettopp med tanke på å få nye oppdrag.

Det kan likevel være fristende å snu spørsmålet: For er ikke også de offentlig ansatte sosialarbeiderne ”kjøpt og betalt” av sine oppdragsgivere, det vil si av sine arbeidsgivere og av det politiske systemet? I hvilken grad lar *de* seg diktere med krav til økonomiske prioriteringer, nedskjæringer, effektivitet og målbare resultater av offentlig sosialt arbeid, og da gjerne i lys av klientenes beste? Og hvilken ”frihet” har offentlig

ansatte sosialarbeidere i forhold til de stadig økte kravene til konkurranseutsetting av tjenestene?

Det kan derfor være mer interessant å sette søkelys på tendensene til at sosialt arbeid som helhet kommersialiseres, som igjen kan ses i sammenheng med at det både i Nord-Amerika og i Vest-Europa skjer en utvikling mot å finne nye måter å administrere den offentlige sektor (Johnson 1987, Osborne & Gaebler 1994, Walsh 1995, Blom 1998). I Norden merkes dette ved at den offentlige tjenestesektor møter økte krav til effektivisering og markedsløsninger (Blom 1998, Blomqvist og Rothstein 2000, Kjølørød 2003, Österberg 2003). En slik markedsorientering fører til at nye fakta, regler, forpliktelser og sosiale prosesser bidrar til å påvirke sosialarbeidernes handlinger, og at det forventes at yrkesgruppen tenker og opptrer stadig mer økonomisk rasjonelt (Blom 1998). Faren i en slik utvikling er at økonomisk rasjonalitet får dominans på bekostning av omsorgsrasjonalitet, for eksempel ved at det skjer en endring av mål og midler. Målet i å bistå sosialt utsatte mennesker kan med dette, uavhengig av om en arbeider i offentlig eller privat sektor, utvikles til at middel- og markedsorientering blir et mål i seg selv, og at det sosiale arbeidets kvalitet og nyttefunksjon kommer i annen rekke (Bergmark 1994, Rombach 1997).

Generelt kan en også si at det skjer en økende individualisering i samfunnet, hvor stadig flere mennesker opplever livet som et individuelt prosjekt (Rothstein 1995). Det er særlig kvinner i dag som konstruerer sin egen identitet i større grad enn tidligere (Ve 1999), noe som kan få innvirkning på sosialarbeideryrket som et tradisjonelt kvinneyrke. Dette kan blant annet være med å forklare hvorfor velferdsyrkene i økende grad vektlegger egne og individuelle behov i valg av yrkesløp, og hvor også utviklingen av et marked for privat serviceproduksjon kan være et uttrykk for økende individualisme (Österberg 2003).

Praktiske implikasjoner

Det er likevel viktig å påpeke at det generelt blant sosialarbeidere foreløpig ser ut til å være de senest utdannede generasjonene, de som er misfornøyde med sine nåværende offentlige ansettelse og de med borgerlige partisympatier som er mest positive til økt privatisering (Dellgran & Höjer 2003). Det er også viktig å presisere at artikkelen har gitt noen få beskrivelser fra representanter for privat konsulentvirksomhet blant norske sosialarbeidere. Drøftingen som foretas i artikkelen er dermed basert på hvordan det *kan* se ut og hvordan en *kan* forstå sosialarbeidere som private konsulenter. Det må også presiseres at spørsmålsstillingene som tas opp nødvendigvis forutsetter store diskusjoner. Det kan likevel være interessant å reflektere rundt hvilke konsekvenser det kan få dersom stadig flere nordiske sosialarbeidere velger privat konsulentvirksomhet. Og ikke minst, hvilke virkemidler kan tas i bruk dersom en ønsker å beholde sosialarbeidere som ansatte i offentlig sektor?

For det første kan privat konsulentvirksomhet på sikt gi flere muligheter for sosi-

alarbeidere, som igjen kan få betydning for både de som er yrkesaktive og de som er under utdanning. Sosialarbeideres overgang til privat konsulentvirksomhet kan forstås som et brudd med velferdsstaten som patriarkat, ved at kvinnelige sosialarbeidere, eller sosialarbeidere som en kjønnet profesjon, som ansatt i velferdsstaten velges bort (Fossestøl 1997). For sosialarbeidere kan dette bidra til en bevisstgjøring for yrkesgruppen om at det finnes andre arbeidsoppgaver og markeder en kan nærme seg utenfor det tradisjonelle klientarbeidet i offentlig sektor.

Profesjonen kan dermed få større handlingsrom, som igjen kan åpne for en mer selvstendig fagutvikling, blant annet med bakgrunn i å utvikle den profesjonelle autonomi. På sikt kan slike ”nye” arbeidsformer således bidra til omstillinger i sosialarbeideres profesjonelle orientering og fagforståelse. De nye arbeidsformene i lys av sosialarbeidernes individualitet kan dermed kunne komme til å utfordre fagets forankring og tradisjon. Det kan hende at vi også i Norden vil få en utvikling i retning av at sosialarbeidere i det private blir ”trendsettere” og foregangskvinner/menn i utviklingen av profesjonen, på linje med hvordan de av mange er blitt oppfattet i USA: ”Social workers in private practice are in the forefront of the profession, no longer its stepchild, but its trendsetter.” (Levin 1976: 362).

Studien har også vist at en av grunnene som oppgis for å arbeide som privat konsulent er å komme nærmere klienten i det daglige arbeidet, men uten å måtte ”nedgraderes” lønnsmessig og i forhold til status. Dersom dette er en reell utvikling vil nye muligheter for sosialarbeidere til klientarbeid i privat sektor kunne få konsekvenser for sosialt arbeid i det offentlige. En konsekvens kan være at sosialarbeidere som ønsker å arbeide med klienter ser det som nødvendig å starte for seg selv, eller i et privat firma/organisasjon, og dermed slutte i det offentlige. Det vil likevel være et paradoks dersom det viser seg at sosialarbeidere begynner i det private for å oppnå mer personlige og nære relasjoner til klientene enn det de opplever som mulig i det offentlige, ikke minst fordi slike nære relasjoner i seg selv er grunnleggende i sosialt arbeid. Det er tankevekkende dersom den ”private” sosialarbeider på sikt vil stå som ”motsetning” til den kanskje etter hvert så markedsorienterte offentlige sosialarbeider, ansatt i et system som i økende grad vektlegger bedriftsøkonomiske verdier på bekostning av tradisjonelt klientarbeid.

Informantene begynte også for seg selv fordi de følte seg utbrente og lite verdsatte i offentlig sektor. De ønsket også mer innflytelse ved større grad av faglig frihet og faglige utviklingsmuligheter. Dersom det offentlige systemet ikke tar hensyn til slike signaler kan det på sikt risikere å ende kun som opplæringsarena. Faren med en slik utvikling kan være at det offentlige systemet undergraves, også fordi de gjenværende sosialarbeiderne med stor sannsynlighet havner i administrative stillinger. Det offentlige sosiale arbeidet kan med en slik utvikling forringes og forvitres ved at saker med høy vanskelighetsgrad blir tatt hånd om av uerfarne sosialarbeidere eller av ufaglært arbeidskraft, og at faglige miljøer ikke får den tyngde og erfaring klientene er tjent

med. Dette er også uheldig med tanke på hvor viktig høy kompetanse er i forhold til at tjenestene i økende grad konkurranseutsettes, sett i lys av å skulle konkurrere med andre aktører på velferdsmarkedet.

En følge for sosialt arbeids praksis kan således være at offentlig sektor bør bevisstgjøres om farene ved en utvikling i retning av å tape kompetanse. Kanskje bør det diskuteres hvordan en kan få sosialarbeidere til å bli værende i offentlig sektor, og hvilke virkemidler som kan brukes for å beholde erfaren arbeidskraft? Momenter her er blant annet at det gis reelle tilbud om fagutvikling. Med det menes tilbud som er gjennomførbare i en hektisk arbeidshverdag, for eksempel med hensyn til fristilling av arbeidsoppgaver. En bør også tilstrebe en mer attraktiv avlønning sett i forhold til hvilke kunnskaper og kompetanse profesjonen faktisk innehar. Dette er ikke minst viktig ut fra hvor viktig denne type arbeidsoppgaver er i et samfunnsperspektiv, dette krever dog et annet perspektiv på hva som er viktige verdier i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Det handler også om å anerkjenne faget, ved å bidra til økt verdsettelse av det faglige arbeidet og av yrkesgruppens kompetanse. Ikke minst er det viktig å anerkjenne sosialarbeideryrkets profesjonelle autonomi, med vekt på å respektere utøvernes faglighet i forhold til de konkrete arbeidsoppgavene.

Samtidig bør det stilles spørsmål ved hvorfor sosialarbeiderne ikke selv har vært mer aktive i forhold til å oppnå høyere grad av profesjonell autonomi, og ikke minst om hvorfor sosialt arbeid hevder seg så dårlig politisk og offentlig.

Yrkesgruppen bør kanskje også i større grad komme på banen for å diskutere yrkets profesjonelle utvikling, – ved nettopp å sette søkelys på og vurdere de handlingsalternativ sosialarbeidere og sosialt arbeid står overfor i den moderne velferdsstat.

Referanser

- Barker, Robert (1992) *Social work in private practice*, Washington DC, NASW Press.
- Bergmark, Åke (1994) Socialbidragen i den nye socialtjänesten, i: U. Pettersson (red.), *Socialtjänstens klientarbete. Från vision till marknad?*, Studentlitteratur, Lund.
- Blom, Björn (1998) *Marknadsorientering av socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Om villkor, processer och konsekvenser*, Avhandling, Nr 27, Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet.
- Blomqvist, Paula og Bo Rothstein (2000) *Välfärdsstatens nya ansikte. Demokrati och marknads-reformer innom den offentliga sektorn*, Agora, Stockholm.
- Brown, Phil (1989) Goals and Goal Attainment: Differences between Private Practice and Agency Workers, *Journal of Independent Social Work*. Vol. 4, 19-35.
- Dellgran, Peter og Staffan Höjer (2003) Socionomers attityder till privatisering av socialt arbete, *Socionomen*. Nr 4, del 2, 18-35.
- Fossestøl, Bjørg (1997) *Profesjonell handling i sosialt arbeid*, HiO Hovedfagsrapport. Nr 2, Høgskolen i Oslo.
- Hoel, Marit (1997) *Arbeid og kjønn. Sosiologiske analyser av yrkesløp*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Johnson, Norman (1987) *The Welfare State in Transition*, Wheatsheaf Books, Brighton.
- Kjølrsrød, Lise (2003) En tjenesteintens velferdsstat, i: I. Frønes og L. Kjølnes (red.) *Det norske samfunn*, Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Larsen, Elisabeth (2001) *Brukermedvirkning ved en yttergrense. En kvalitativ studie av barneverntjenestens arbeid med endelige omsorgsplaner i tvangssaker*, HiO Hovedfagsrapport. Nr 23, Høgskolen i Oslo.
- Levin, Arnold M. (1976) Private Practice is Alive and Well, *Social Work*. Vol. 21, 356-362.
- Nyhus, Anne Karin (2001) *"I fagets hjerte". Praktisk handling og profesjonell selvforståelse i en treningskontekst*, HiO Hovedfagsrapport. Nr 15, Høgskolen i Oslo.
- Osborne, David og Ted Gaebler (1994) *Sluta ro börja styra!*, Tidens förlag, Stockholm.
- Rosenberg, Morris (1957) *Occupations and Values*, The Free Press, Glenwe, Ill.
- Rombach, Björn (1997) *Den marknadslika kommunen – en effektstudie*, Nerenius & Santërus förlag, Stockholm.
- Rothstein, Bo (1995) Svensk välfärdspolitik och det civila samhället, i: L. Trägårdh (red.) *Civilt samhälle kontra offentlig sektor*, SNS Förlag, Stockholm.
- Røysum, Anita (2003) *Sosialarbeidere på nye arenaer. En studie av sosialarbeidere i privat konsulentvirksomhet*, HiO Hovedfagsrapport. Nr 17, Høgskolen i Oslo.
- Sallnäs, M (2003). *Barnavårdens institutioner – framväxt, ideologi och struktur*. Socialhögskolan, Stockholms universitet.
- Specht, Harry og Mark E. Courtney (1994) *Unfaithful Angels: How Social Work has Abandoned its Mission*, Free Press, New York.
- Stjernø, Steinar, (1982) *Omsorg som yrke. Arbeidsmåter og yrkesroller på sosialkontoret*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Storø, Jan (1998) Privatisering av barnevernet. En gjennomgang av begrepet privatisering og refleksjon over faglige dilemmaer knyttet til dette, *Norges Barnevern*. Nr. 3.
- Støkken, Anne Marie (2002) Profesjoner: kontinuitet og endring, i: B. Nylehn og A. M. Støkken (red.) *De profesjonelle*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Thomassen, Åse (1995) *Sosialkontoret i endring. Nye strukturer og yrkesroller siden 1986*, Vidarforlaget, Oslo.
- Ve, Hildur (1999) *Rasjonalitet og identitet og andre tekster*, Pax, Oslo.
- Walsh, Kieron (1995) *Public services and market mechanisms. Competition, contracting and the new public management*, Macmillian, London.
- Österberg, Johanna (2003) Att dansa på lina – egenföretagsamhet inom social- og hälsovård, *Nordisk Socialt Arbeid*. Nr 2, 81-88.

Summaries

Yksityisesti harjoitettu sosiaalityö ammatillisen suuntautumisen ja ammattikäsitteen valossa

Hyvinvointivaltiossa on julkisen palveluntarjonnan rinnalle noussut täydentäviä ja vaihtoehtoisia malleja. Tässä artikkelissa käsitellään yksityistämisen aspekteja sosiaalipalvelujen alueella. Artikkelin pohjautuu seitsemän yksityisinä konsultteina toimivan sosiaalityöntekijän haastatteluun Norjassa. Yksityinen konsultointi nousee tutkimuksessa esiin ammatillisena strategiana parantuneine ura- ja palkanäkymineen. Ammatillinen itsenäisyys, ammatin pätevyyden ja osaamisen suurempi arvostus sekä parantuneet tulot ovat keskeisiä motiiveita yksityiselle sektorille siirtymiselle. Haastateltavat korostavat byrokratian sekä ohjaavaa että jarruttavaa merkitystä ja katsovat, että he voivat yksityisen konsultoinnin kautta saavuttaa uudelleen ammatillisen identiteettinsä ja itsearvostuksensa. Tutkimus lisäksi nostaa esiin uusia tapoja lähestyä alan arvoja ja menetelmiä, sillä yksityistämisen kautta voidaan sosiaalityön monipuolista tietoa ja syvempiä näkökulmia hyödyntää ei-perinteisillä tavoilla ja epätraditionaalisissa ympäristöissä.

Sjálfstætt starfandi félagsráðgjafar – í ljósi sérfræðilegra ráðstafana og faglegs skilnings

Greinin fjallar um eiginlega rannsókn meðal sjálfstætt starfandi félagsráðgjafa. Samhliða opinberrar þjónustu eru sjálfstætt starfandi aðilar innan velferðarkerfisins. Í greininni er fjallað um sjónarmið varðandi sjálfstætt starfandi félagsráðgjafa í Noregi út frá eiginlegum viðtölum við sjö félagsráðgjafa sem starfa sjálfstætt. Rannsóknin varpar ljósi á það hvernig þeir félagsráðgjafar sem starfa sem sjálfstætt starfandi sérfræðingar fá aukinn laun og öðlast aukna virðingu sem sérfræðingar í sinni grein. Einnig að þeir verði óháðari og hafi meiri og betri starfsorku til að sinna sínu starfi. Viðmælendur benda á þá staðreynd hvernig skifræðið geti bæði hvatt og aftrað félagsráðgjöfum í starfi og hvernig þeir geti með sjálfstæðum rekstri endurheimt sérfræðimynd sína og sjálfstraust. Að auki koma fram í rannsókninni nýjar leiðir og sjónarhorn varðandi gildi og aðferðir innan fagsins. Í gegnum einkarekstur getur félagsráðgjafinn öðlast aukna fjölbærni og dýpkað þekkingu sína á félagsráðgjöf og starfað á óhefðbundinn hátt og á óhefðbundnum vettvangi.

Eric Blyth and Jennifer Speirs

Meeting the rights and needs of donor-conceived people: *the contribution of a voluntary contact register*

.uk

ERIC BLYTH

Professor, University of Huddersfield

e-mail: e.d.blyth@hud.ac.uk

JENNIFER SPEIRS

PhD candidate, University of Edinburgh

e-mail: J.M.Speirs@ed.ac.uk

In this paper we consider the recording of information in donor conception and access to this information by donor-conceived people. While our preference is for a formalised record (register) that mandates disclosure of donor identity, where the necessary political support for such a system does not exist then we suggest that a voluntary contact register could help to meet the needs and rights of donor-conceived people and to respect the dignity of others directly involved in donor conception and that counselling values and principles should underpin the operation of these registers.

Key words:

donor conception

donor anonymity

voluntary contact registers

NORDISK SOSIALT ARBEID | NR 4 | 2004 | VOL 24 | SIDE 318-330

© Universitetsforlaget

Introduction

Thousands of children are born annually worldwide following assisted conception procedures using donor sperm, eggs or embryos. Their exact number is unknown because few countries maintain a register of donor-conceived births, and birth registration documentation does not record whether the child was conceived as a result of assisted conception. Historically, providers of donor conception services have kept minimal records and, in the past, any records were often destroyed to preserve the donor's anonymity (Shapiro et al. 1990). In the UK it was claimed that, at birth registration, parents of donor-conceived children often illegally registered the details of the child's social father and not those of the child's biological father (Department of Health and Social Security 1984). UK law was subsequently changed in order to legitimate such practices and under the Human Fertilisation and Embryology Act 1990, which regulates the provision of assisted conception services, a sperm donor whose informed consent has been properly obtained is not regarded as the child's legal father and incurs no parental responsibilities in respect of the child.

An early international review of more than 100 government, and government-initiated, reports on the regulation of assisted conception (Knoppers and LeBris 1991) recorded a lack of consensus regarding the maintenance of donor conception registers and access by a donor-conceived person to information about their conception, including details of the donor's identity. A more recent review of policy and practice in a number of European countries, Australia, Canada, New Zealand and the USA (Council of Europe 1998) noted continuing differences regarding donor-conceived people's access to information about their genetic origins and differing circumstances under which any information might be made available; for example, when the donor-conceived person reaches a specified age or where the donor-conceived person has a genetic condition that they might have inherited from the donor.

A few countries (Austria, Germany¹, the Netherlands, Sweden, Switzerland, and the state of Victoria in Australia) have prohibited donor anonymity. Norway has introduced legislation to abolish donor anonymity with effect from January 2005, and the UK will do so from April 2005. At the time of writing, legislation in New Zealand which will prohibit donor anonymity, is currently completing its parliamentary passage, and several Australian states are currently reviewing their position regarding the disclosure of donor identity. However, most countries that have introduced legislation or regulation protect donor anonymity; where statutory registers containing details of donors, recipients of donated eggs, sperm or embryos and children born as a result of donor procedures have been established, the identity of the parties cannot be disclosed to each other unless they are already known to each other. In the absence of legislation, professional medical codes generally endorse anonymity (International Federation of Fertility Societies 2001). Consequently, most donor-conceived people have no right to learn the identity of their donor or indeed to know anything about their donor at all.

Policy in the Nordic nations

Sweden was the first nation in the world to afford a donor-conceived person a legal right to learn the identity of their donor. Only sperm donation was permitted when the Insemination Law came into operation in 1985 establishing a register containing donor information maintained by the National Board of Health and Welfare which may be accessed by a donor-conceived person once they reach 'maturity'. (Uniquely, Sweden does not mandate a minimum age at which such information may be requested). It is left to parents to decide not only when their child has attained sufficient maturity but also if it is in the child's best interests to be told about their conception. In practice, despite the law, few Swedish parents of donor-conceived children plan to tell their child about their conception (Gottlieb et al. 2000) – a practice that appears commonplace in other countries (for an overview of recent research see Blyth and Landau 2004), although 'at hospitals where insemination takes place, the attention of parents should be drawn to the importance of frankness with the child as a principle' (United Nations Committee on the Rights of the Child 1998).

In Denmark the donor's right to anonymity is legally protected.

Norway's current policy protecting donor anonymity will be changed under provisions of the Act on Biotechnology with effect from 1 January 2005. After this, any donor-conceived person reaching the age of 18 will be able to learn the identity of the donor. As part of this process a donor register will be established ⁱⁱ.

Iceland operates a 'twin track policy' (Pennings 1997); under the Artificial Fertilisation Act 1996 no 55, 29 May, a donor's request for anonymity must be respected. However, if the donor does not request anonymity, the centre providing treatment must keep a record of the donor and if a child is conceived using the donor's egg(s) or sperm, the donor-conceived child may request access to these records when they reach 18.¹

Finland has no legislation and current clinical practice supports preservation of the donor's anonymity. However, there have been proposals for legislation for nearly 20 years, some of which have advocated the abolition of donor anonymity (Malin and Burrell 2004).

A right to know one's genetic heritage?

Donor-conceived people have argued that they are marginalized by the denial of information about their origins or 'genetic heritage', and that their need for information is subordinated to their parents' and donors' presumed right for privacy (see, for example, Donor Conception Support Group of Australia Inc 1997; Hamilton 2000; Franz and Allen 2001). The United Nations Committee on the Rights of the Child has criticised some countries' endorsement of donor anonymity, including Norway

¹ <http://ministryofhealth.is/interpro/htr/htr.nsf/pages/lawsandregs0002> - accessed 17 November 2003).

(United Nations Committee on the Rights of the Child 1994), Denmark (United Nations Committee on the Rights of the Child 1995) and the United Kingdom (United Nations Committee on the Rights of the Child 2002) as potentially conflicting with Article 7 of the United Nations Convention on the Rights of the Child which provides the child with the right ‘... as far as possible... to know... his [*sic*] parents’. A claim by two donor-conceived people alleging that the UK’s statutory enforcement of donor anonymity contravenes their right to ‘respect for private and family life’ guaranteed by Article 8 of the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is currently before the English High Court (*Rose and Another versus Secretary of State for Health and Human Fertilisation and Embryology Authority* 2002). However, even human rights authorities disagree over the rights of donor-conceived people to information about their donor. Former Norwegian Ombudsman for Children, Målfrid Flekkøy, has questioned whether they have a right to information about their ‘biological heritage’ (Flekkøy and Kaufman 1997), while Steve Ramsey (1998), Director of the South Australian Office of Families and Children has stated: ‘principles from the domain of human rights can provide an important framework for responding to one of the most pressing challenges confronting reproductive technology... and that is *access by donor offspring to information about their origins* .. Put at its most succinct, from a human rights perspective, one might ask the question – *how can one argue against the basic human right to know one’s own genetic identity*’ (p. 4 – emphasis original). The Norwegian government appears to have been influenced by the latter arguments, citing Article 7 of the UN Convention as a factor behind its decision to remove donor anonymity (Ministry of Foreign Affairs 2002).

In principle, we support those who argue that a donor-conceived person should have a legal right to full information about their conception and that only donors who are willing for their identity to be disclosed should be recruited (see, for example, Speirs 1998; Blyth 2002). However, we recognise the potential conflict of interest between a donor-conceived individual wishing to learn the identity of their donor and a donor who has already been recruited on the basis that their anonymity will be protected.

Donor conception registers

Formal donor conception registers, often with statutory backing, containing details of donors, recipients of donated eggs, sperm or embryos and children born as a result of donor procedures, have been established in several countries. While these contain information that could reveal the identity of the donor, most restrict the disclosure of information. Three general types of register exist at present: registers that allow a donor-conceived person to obtain non-identifying information about the donor; registers that allow a donor-conceived person to learn the identity of the donor (where the donor consented to such disclosure at the time of donation), and registers that allow

a donor-conceived person to learn the identity of the donor with the donor's consent (where the donor originally consented to donate under conditions of anonymity). It should be noted that such registers do not extend to the recipients of donated egg[s], embryo or sperm any right to learn the donor's identity and space precludes further discussion of the potential implications of such an extension.

Registers that allow a donor-conceived person to obtain non-identifying information about the donor

The UK provides an example of this type of register, which was set up in 1991, under provisions of the Human Fertilisation and Embryology Act 1990, and which is maintained by the statutory regulatory body, the Human Fertilisation and Embryology Authority. It contains information about basic physical characteristics of donors, and details of recipients of donated eggs, sperm or embryos and children born following donor procedures. The HFEA specifies minimal conditions for the collection of donor information; what is provided is subject to wide variations depending on the policies adopted by the clinics that recruit donors and may, in many cases, be extremely limited (Blyth and Hunt 1998). It should also be noted that while DI was available in the UK prior to 1991, no protection is afforded to the preservation of any records that may have been kept prior to the implementation of the Human Fertilisation and Embryology Act 1990. A person intending to marry may enquire if the register contains any information indicating a possible genetic relationship to their intended spouse [the earliest age that anyone could seek this information is 16, the minimum age for marriage in the UK]. Additionally, a person aged 18 may enquire whether the register indicates whether or not they may have been conceived following an assisted conception procedure performed by a licensed treatment centre (including all donor procedures). The government has proposed that anyone donating eggs, sperm or embryos after 1 April 2005 must be willing to disclose his or her identity to any offspring (Department of Health 2004). Additionally, under new regulations, the Human Fertilisation and Embryology Authority (Disclosure of Donor Information Regulations) 2004, the government has prescribed more extensive donor information to be held on the HFEA Register and made available to an applicant for information, which includes:

- the sex, height, weight, ethnic group, eye colour, hair colour, skin colour, year of birth, country of birth and marital status of the donor;
- whether the donor was adopted;
- the ethnic group or groups of the donor's parents;
- the screening tests carried out on the donor and information on his [*sic*] personal and family medical history;
- where the donor has a child, the sex of that child and where the donor has children, the number of those children and the sex of each of them;

- the donor's religion, occupation, interest and skills and the donor's reasons for donating;
- matters contained in any description of himself [sic] as a person which the donor has provided;
- any additional matter which the donor has provided with the intention that it be made available to an applicant.

Registers that allow a donor-conceived person to learn the identity of the donor (where the donor consented to such disclosure at the time of donation)

Under this system a donor is recruited subject to their agreement that their identity may be disclosed to any child born using their egg[s], embryo or sperm. As indicated above, Sweden was the first country to establish such a register. This requires the donor's medical records to be kept for at least 70 years.

In January 1998 Victoria [Australia] established a central register of information allowing a donor-conceived person to learn the identity of their donor. This register, known as the 1995 Central Register, supplemented an existing register (the 1984 Central Register) that had been set up in July 1988ⁱⁱⁱ. Both registers are maintained by the statutory regulatory body, the Infertility Treatment Authority (ITA). The 1984 Central Register contains a permanent record of donors, recipients and children born as a result of donor procedures. Non-identifying information on the register may be disclosed to any of these parties. Identifying information may only be released with the express consent of the person to whom that information relates. The ITA is required to make 'reasonable efforts' to locate any donor whose consent to the release of information is required. The amount of non-identifying donor information held by the ITA is less extensive than that kept by the clinic or doctor providing treatment. Where a donor-conceived individual requests non-identifying information held by a clinic or doctor, this information must be provided in accordance with section 71 of the Infertility Treatment Act 1995.

The 1995 Central Register permits disclosure of the donor's identity to a donor-conceived individual reaching the age of 18. This right is unconditional and donors consenting to the use of their egg[s], embryo or sperm for the treatment of another person after 1 January 1998 do so on the basis that their identity will be disclosed if requested by someone entitled to receive this information.

Where a request is made for the release of identifying information from either of the 1984 and 1995 Central Registers, the ITA is required to arrange the necessary search for the individual about whom information is requested. Before providing identifying information from the 1995 Register, the ITA must advise the donor that such information is to be released and provide them with information about the availability of counselling.

The Sperm Bank of California (Raboy 1993; Scheib et al. 2000, 2003) was the first assisted conception centre in the world (in the absence of legislation requiring such action) to set up such a system in 1984, in effect operating a ‘twin track’ policy of recruiting both donors who wished to remain anonymous and donors agreeing to be identified to any offspring reaching the age of 18. Subsequently, other American sperm banks have recruited donors whose identity can be made available to their offspring at age 18 (e.g. Xytex Corporation 2000).

Registers that allow a donor-conceived person to learn the identity of the donor with the donor’s consent (where the donor originally consented to donate under conditions of anonymity)

These registers are of recent origin. The first such register, the ‘Donor Treatment Procedure Information Register’ (colloquially known as the ‘Post-1988 Voluntary Register’) was established in Victoria in 2001 under Section 82 of the Infertility Treatment Act 1995.²

This register establishes a means of providing or receiving information or to link people who are either:

- donor-conceived individuals
- descendants of donor-conceived individuals
- couples who have had a child through donor procedures^{IV}
- egg, embryo or sperm donors
- relatives of any of the above
- people wishing to establish whether they were born as a result of a donor procedure
- genetic siblings of donor-conceived individuals

This Register allows any of the above involved with a donor procedure since 1 July 1988 (i.e. since the 1995 Central Register has been operational) voluntarily to provide any information about themselves for inclusion on the register that may be released to other people to whom they may be biologically linked. This could include a photograph or any other information that may be of interest to a potential enquirer and may include identity and contact details. This register does not only allow for the possibility of a donor-conceived person obtaining information about their donor and vice versa, but could also allow contact to be made between donor-conceived half-siblings. The ITA is expected to take a proactive role, ‘ensur[ing] that every attempt is made to find the donor code relevant to that person’ and ‘us[ing] every opportunity to promote [the register’s] existence’ (Infertility Treatment Authority 2001a). As of May 2004, 22 ap-

² http://www.ita.org.au/_documents/donors/The_Voluntary_Register.PDF.

plications by donors and 29 by recipient parents had been recorded on the Post-1988 Voluntary Register (Infertility Treatment Authority 2004).

There is a second Voluntary Register in Victoria, the 'Pre-1988 Donor Treatment Procedure Information Register', which was established under the provisions of Part 7A of the Infertility Treatment (Amendment) Act 2001 for people who were involved with a donor procedure before 1 July 1988, i.e. the date of proclamation of the Infertility (Medical Procedures) Act 1984. As no central records existed before 1 July 1988, the mechanics of obtaining information are more complex than for the 'Donor Treatment Procedure Information Register'. Any requests for information concerning pre-1988 donor procedures received by the ITA are referred to the clinic providing the treatment. However, in its Annual Report for 2001 the ITA notes that, following media publicity concerning donor information, it had received 38 unsolicited applications relating to pre-1998 donor procedures – predominantly from sperm donors who had donated during the 1970s and early 1980s who wanted to 'ensure that should their offspring wish to contact them, that information could be lodged somewhere' (Infertility Treatment Authority 2001a, p. 15). As of May 2004, 30 applications by donors and 9 by donor-conceived people and 7 by relatives had been recorded on the Pre-1988 Voluntary Register (Infertility Treatment Authority 2004).

In Western Australia, a central register of donor procedures was established in 1993 under legislation that protects the donor's identity. While donor anonymity is currently under review, it remains protected by legislation. The Health Department established a Voluntary Register that was launched in November 2002. The operation of this register will be similar to that in Victoria and will cover both pre- and post-1993 donor procedures.³

Since November 2002, completed applications forms had been submitted by 21 parents, 17 donors and 3 donor-conceived people. In addition application forms had been requested (but not yet returned) by 18 parents, eight donors and one donor-conceived person (Western Australia Department of Health, personal communication, 19 July 2004).

In the UK the government has funded a pilot voluntary contact register, UK DonorLink,⁴ that will exchange information and facilitate contact by mutual consent between anyone over the age of 18 who:

- was conceived using donated sperm or eggs,
- donated in the UK, or
- thinks that they may be biologically related to a donor-conceived person

Uniquely, this register, which was formally launched in April 2004 will use DNA profiling to establish a genetic match. It is initially restricted to those who were involved in

³ www.voluntaryregister.health.wa.gov.au

⁴ www.ukdonorlink.org.uk

donor procedures prior to implementation of the Human Fertilisation and Embryology Act 1990. It has not been determined whether the remit of UK DonorLink could be extended to include all anonymous donations made under the provisions of the 1990 Act.

In addition to state-established registers, a number of sperm banks, individuals and self-help groups have begun to establish their own registries. As yet, the development of these has inevitably tended to be somewhat piecemeal. For example, California Cryobank (California Cryobank Inc undated: 6) operates an 'openness policy' based on a presumption that neither a donor nor a recipient of donor sperm should be asked at the point of donation or insemination whether to commit to a decision about disclosure to any child. Rather, 'when a child is age 18 or older, if he or she request additional information about the genetic father, we will make all reasonable efforts to supply that information'.

Two internet-based registries of which we are aware are based in the USA. The 'Sibling Registry' set up by Single Mothers By Choice, an American organisation, but with an international membership, enables members to register their donor-conceived children for the purpose of locating children who were conceived with the same donor sperm.⁵ As of July 2004, details of 235 donor-conceived children had been registered and 46 matches had been made (Single Mothers by Choice, personal communication, 21 July 2004).

The more recent 'Donor Sibling Registry' was established in September 2000 by Wendy Kramer and her donor-conceived son, to help individuals seeking to make contact by mutual consent with their biological relatives (their own or their child's half-siblings; their own or their child's donor; or their biological offspring) conceived as a result of either sperm or egg donation. Contact may be made by anyone aged 18 or over on their own behalf and parents may make contact on behalf of their children aged under 18. By July 2004, membership of the Registry had grown to 3018 and over 500 matches between half-siblings had been facilitated (<http://www.DonorSiblingRegistry.com/> - accessed 24 July 2004).

'Donor-linking' counselling

A request by a donor-conceived person for information about their donor should be seen as a normal expression of interest in personal genetic history and should not engender any presumption of psychopathological abnormality. However, we consider that it is insufficient merely to make information available; while counselling should not be imposed we believe that it should be routinely offered when a request for information is made, and provided by an appropriately skilled and experienced individual. Before any information is provided, the person seeking information should be encour-

⁵<http://www.singlemothersbychoice.com>

aged to consider their motivations, expectations, needs, hopes and the implications of receiving the information - including the possibility that it might differ from their expectations or hopes (British Infertility Counselling Association 2003).

Drawing on the principles for so-called 'donor-linking' counselling that have been established in Victoria (cited in British Infertility Counselling Association 2003) the 'initial implications discussion' with the donor-conceived person should include:

- their motivation for seeking information;
- the background to their decision to seek information. As we have noted, many parents of donor-conceived children do not intend to tell their child about their origins. It may be, therefore, that the donor-conceived person has discovered their status 'accidentally' or from a source other than their parents, or may simply suspect that there may be information about their conception that has been withheld from them;
- their awareness of legal and formal requirements in relation to the disclosure of information, and the process of such disclosure;
- the options available to them and the implications and potential consequences of proceeding with the application for information. This may include the potential for - and possible implications of - a future relationship with the person about whom the information relates. If so, the potential impact on the person about whom the information relates and members of their social and kinship networks should also be considered;
- the possible impact of the disclosure of information on themselves and on any immediate and extended family (in particular their parent[s] and any spouse/partner, siblings or children);
- how they will deal with potentially varying emotional reactions arising from the disclosure of information - or discovery of the lack of information.

It will also be important to assess whether there are additional issues that the donor-conceived person may need to address or with which they may need assistance, including any longer-term support, which may require the involvement of another service (Infertility Treatment Authority 2001b; British Infertility Counselling Association 2003).

While professional information, advice and support are essential, formal services are not necessarily the only sources of help. Adoption Contact Registers that exist in some countries and provide a system for information exchange where the adoption took place under a system of anonymity, may provide a template model for the operation of voluntary contact registers in donor conception. The successful operation of such schemes relies on the availability of support provided both by professionally qualified counsellors and people with direct experience of adoption and an explicit commitment to the 'right' to information and contact, and an ethos of empower-

ing people who hitherto may have lacked control over significant aspects of their life (Blyth et al. 2001). In donor conception it is important to recognise the expertise and contribution of dedicated support groups, such as the UK's DC Network⁶ and Daisy Network,⁷ Canada's Infertility Network,⁸ and the Donor Conception Support Group of Australia.⁹ These and other groups have successfully utilised the internet, and we anticipate that future expansion of information technology and telecommunications will increase service users' control over their lives by providing information and support involving variable levels of interaction and disclosure of personal details.

Conclusion

Our preferred policy for donor conception is that recruitment of donors should be restricted to those who are willing to reveal their identity to any offspring who wish this information and so we welcome the abolition of anonymity. However, since most countries that permit donor conception still protect donor anonymity and past donors will have been anonymous in countries moving to a more open system, Voluntary Contact Registers offer a practical means by which at least some donor-conceived people may learn more information about their genetic origins without compromising past assurances given to donors. We would encourage their extension to countries where they do not currently exist.

⁶ www.dcnetwork.org

⁷ www.daisynetwork.org

⁸ www.groups.yahoo.com/group/InfertilityNetwork

⁹ <http://members.optushome.com.au/dcsg/index.html>

Endnotes

ⁱ Following a 1989 a German Federal Court ruling that a child has a right to know their heritage.

ⁱⁱ <http://www.lovddata.no/all/hl-20031205-100.html#2-7>.

ⁱⁱⁱ The date of each Register derives from the date of the substantive legislation under which they were established (the Infertility [Medical Procedures] Act 1984 and the Infertility Treatment Act 1995) rather than the year of their implementation.

^{iv} In Victoria, access to donor procedures has been restricted to heterosexual couples, although this has been subject to legal challenge.

References

- Blyth, E. (2002) Information on genetic origins information in donor-assisted conception: is knowing who you are a human rights issue? *Human Fertility*, 5, 185-192.
- Blyth, E., Crawshaw, M., Haase, J. and Speirs, J. (2001) The implications of adoption for donor offspring following donor-assisted conception, *Child and Family Social Work*, 6, 4, pp. 295-304.
- Blyth, E. and Hunt, J. (1998) Sharing genetic origins information in donor assisted conception: views from licensed centres on HFEA Donor Information Form (91) 4. *Human Reproduction*, 13, 3274-3277.
- Blyth, E. and Landau, R. (eds) (2004) *Third Party Assisted Conception Across Cultures: Social, Legal and Ethical Perspectives*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- British Infertility Counselling Association (2003) 'Opening the Record': Planning the Provision of Counselling to People applying for Information from the HFEA Register. Report of the HFEA Register Counselling Project Steering Group. Sheffield: British Infertility Counselling Association.
- California Cryobank Inc. (undated) *When you Succeed, we Succeed*. Los Angeles: California Cryobank Inc.
- Council of Europe (1998) *Medically Assisted Procreation and the Protection of the Human Embryo Comparative Study on the Situation in 39 States*. Council of Europe: Strasbourg.
- Department of Health (2004) *Anonymity to be removed from future sperm, egg and embryo donors: donor-conceived children gain right to information on genetic origins*. Press release 2004/0023. London: Department of Health. 21 January.
- Department of Health and Social Security (1984) *Report of the Committee of Inquiry into Human Fertilisation and Embryology (The Warnock Report)*, Cmnd. 9414. HMSO, London.
- Donor Conception Support Group of Australia Inc (1997) *Let the Offspring Speak: Discussions on Donor Conception*. Donor Conception Support Group of Australia Inc Georges Hall, New South Wales.
- Flekkøy, M. G. and N. H. Kaufman (1997) *The Participation Rights of the Child: Rights and Responsibilities in Family and Society*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Franz, S. and Allen, D. (2001) Report to Health Canada on 'The Offspring Speak - An International Conference of Donor Offspring, 12 August 2000'. Toronto: Infertility Network.
- Gottlieb, C., Lalos, O. and Lindblad, F. (2000) Disclosure of donor insemination to the child: the impact of Swedish legislation on couples' attitudes. *Human Reproduction* 9, 2052-2056.
- Hamilton, R. (2002) Donor-conceived adults challenge the ethics of anonymity. *Journal of Fertility Counselling* 9, 1 33-34.
- Infertility Treatment Authority (2001a) *Annual Report*. Infertility Treatment Authority: Melbourne.
- Infertility Treatment Authority (2001b) *Infertility Treatment Authority Conditions for Approval - Donor Linking - Application by Counsellors*. Infertility Treatment Authority: Melbourne.
- Infertility Treatment Authority (2004) *News*. May. Infertility Treatment Authority: Melbourne.
- International Federation of Fertility Societies (2001) *International Consensus on Assisted Procreation*. IFFS: Montpellier.
- Knoppers, B. and LeBris, S. (1991) Recent advances in medically assisted conception: legal, ethical and social issues. *American Journal of Law and Medicine* 17, 329- 361.
- Malin, M. and Burrell, B. (2004) Finland: unregulated practices, familiarity and legality. In Blyth, E. and Landau, R. (eds) *op cit*.
- Ministry of Foreign Affairs (2002) *Human Rights 2002. Annual Report of Norway's efforts to promote human rights*. 5.8.1 (http://odin.dep.no/filarkiv/196882/Human_Rights_2002).
- Pennings, G. (1997) The 'double track' policy for donor anonymity. *Human Reproduction* 12, 2839-2844.
- Raboy, B. (1993) Secrecy and openness in donor insemination: A new paradigm. *Politics and the Life Sciences* 12, 191-192.
- Ramsey, S. (1998) *Keeping Secrets and Telling Stories*. Opening Address at Donor Issues Forum, organised by the South Australian Council on Reproductive Technology, Adelaide, 30 May.
- Rose and Another versus Secretary of State for Health and Human Fertilisation and Embryology Authority (2002) EWHC 1593.
- Scheib, J. E., Riordan, M. and Shaver, P. R. (2000)

- Choosing between anonymous and identity-releasem sperm donors: Recipient and donor characteristics. *Reproductive Technologies* 10, 50-58.
- Scheib, J. E., Riordan, M. and Rubin, S. (2003) Choosing identity-releasem sperm donors: The parents' perspective 13 to 18 years later. *Human Reproduction* 18, 1115-1127.
- Shapiro, S., Saphire, D. and Stone, W. (1990) Changes in American AID practice during the past decade. *International Journal of Fertility* 35, 5, 284-291.
- Speirs, J. (1998) Children's rights - adults' rights? in E. Blyth, M. Crawshaw and J. Speirs (eds.), *Truth and the Child Ten Years On: Information Exchange in Donor Assisted Conception*. Birmingham: British Association of Social Workers.
- United Nations Committee on the Rights of the Child (1994) Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention: Concluding Observations: Norway. Ref CRC/C/15/Add.23. 25 April. Geneva: United Nations.
- United Nations Committee on the Rights of the Child (1995) Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention: Concluding Observations: Denmark. CRC/C/15/Add.33, 15 February. Geneva: United Nations.
- United Nations Committee on the Rights of the Child (1998) Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention: Sweden. CRC/C/65/Add.3.11 February. Geneva: United Nations.
- United Nations Committee on the Rights of the Child (2002) Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention: Concluding Observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. CRC/C/15/Add.188. Geneva: United Nations.
- Xytex Corporation (2000) *Changing the Face of Donor Insemination*. Augusta, GA: Xytex Corporation.
- Acknowledgements: The authors wish to thank J.B. Skei for assistance with translation.

Summaries

Keinollisesti hedelmöitettyjen lasten oikeuksiin ja tarpeisiin vastaaminen: vapaaehtoisen yhteystietorekisterin merkitys

Tässä artikkelissa käsittelemme tiedon tallentamista sukusolujen luovuttamisen yhteydessä sekä keinollisesti hedelmöitettyjen lasten mahdollisuuksia saada tätä informaatiota. Vaikka pidämme ensisijaisena järjestelmänä virallista rekisteriä, joka mahdollistaa sukusolujen luovuttajan henkilöllisyyden paljastamisen, vapaaehtoinen yhteystietorekisteri voisi olla toimiva ratkaisu silloin, kun riittävää poliittista tukea ei ole tällaiselle järjestelmälle. Vapaaehtoinen rekisteri voisi auttaa vastaamaan keinoalkuisesti syntyneiden lasten tarpeisiin ja oikeuksiin. Lisäksi rekisteri voisi edistää kaikkien muidenkin sukusolujen luovuttamisessa osallisina olevien ihmisten arvon kunnioittamista. Myös henkilökohtaisen ohjauksen arvoilla ja periaatteilla tulisi olla keskeinen sija näiden rekistereiden toiminnassa.

Að koma á móts við réttindi og þarfir líffæraþega – stofnað sé til frjálsrar/sjálfbóðaliða skráningarskrifstofu

Höfundar greinarinnar fjalla um skráningu á upplýsingum um tilurð líffæragjafa og aðgang að upplýsingum fyrir líffæraþega um gjafann. Þau aðhyllast formlega skráningu á eiginleikum gjafans. Þar sem að ekki er nauðsynlegur pólitískur stuðningur fyrir hendi fyrir slíki starfsemi telja höfundar að það sé mikilvægt að þessari þörf sé mætt með frjálsri skráningu sjálfbóðaliða. Þau leggja áherslu á að vandað sé til skráningarinnar í anda ráðgjafar þannig að þeginn fái þörfum sínum og réttindum fullnægt og að gjafinn haldi sinni virðingu.

Kontaktpersonsordningen – eksempler på professionaliseret venskab

INGER GLAVIND BO
Lektor, Ph.D, Aalborg Universitet
E-mail: inger@socsci.auc.dk

.se.fi.is
.dk.no

I artiklen vil jeg trække tre forskellige positioner op som eksempler på forskellige måder at håndtere kontaktpersonsordningens balance mellem både at være ansat af forvaltningen og være barnets fortrolige.¹ De tre positioner er udviklet på grundlag af undersøgelsen af ordningerne med kontaktpersoner og personlige rådgivere, hvor jeg her for nemheds skyld alene refererer til kontaktpersonsordningen. Fælles for kontaktpersonernes arbejde er, at det foregår i et spændingsfelt mellem forvaltningens system og børnenes livsverden. Kontaktpersonernes udspændthed herimellem angiver bredden i den konkrete omsættelse og forvaltning af ordningerne, men kan også opleves som dilemmaer i det sociale arbejde med børnene og de unge, hvor kontaktpersonernes måde at tackle denne udspændthed er afgørende for indsatsens karakter. De tre typiske måder at fungere som kontaktperson på er udviklet for at af illustrere og diskutere etiske dilemmaer i ordningen med kontaktpersoner.

De tre positioner er for det første en professionaliseret tilgang, hvor værdier og normer er legitimeret i rollen som professionel, for det andet en semiprofessionel tilgang, hvor normer og værdier både trækker på rationaler fra livsverdenen og fra systemet, og for det tredje en mellemmenneskelig tilgang, der primært begrundes med normer og etik fra mellemmenneskelige relationer inden for livsverdenen. Hver position eller tilgang er konstrueret som en typificering af flere forskellige kontaktpersoners holdninger og udtalelser fra undersøgelsen af ordningerne med kontaktpersoner og personlige rådgivere. Typologien er udviklet på grundlag af dybdegående interview med ni kontaktpersoner og en personlig rådgiver, hvor disse interview typisk varede et par timer eller mere. Herudover har vi haft løbende samtaler og iagttagelser i forbindelse med ni observationsstudier af kontaktførelser.² Positionerne er altså ikke identiske med bestemte kontaktpersoner. Men omvendt er de tre positioner ikke mere forskellig fra virkeligheden, end at det er muligt at kategorisere kontaktpersonernes tilgang som overvejende professionaliseret, semiprofessionel eller som kendetegnet ved en mellemmenneskelig tilgang. Formålet med de tre typiske positioner er for det første at tydeliggøre bredden i kontaktpersonernes sociale arbejde, for det andet at problematisere de grundlæggende betingelser og forudsætninger for kontaktpersonernes arbejde, og for det tredje at rejse væsentlige etiske spørgsmål, der alle er tematiseringer eller problematiseringer af det overordnede spørgsmål: Kan venskab professionaliseres?

Indledning

Kontaktpersonordningen er fra 1997, og dermed en relativ ny foranstaltning og ifølge lovgrundlaget lægger ordningen med kontaktpersoner i højere grad end ordningen med personlige rådgivere op til en tæt venskabslignende relation til barnet.³ Dermed er forskellen på de to ordninger, som det ekspliciteres i vejledningen, at kontaktpersonordningen i højere grad drejer sig om helheden i barnets/den unges livssituation. Denne sondring opretholdes imidlertid ikke i kommunernes forvaltning af ordningerne. Det er kun 66% af kommunerne, der har mulighed for at tilbyde begge foranstaltninger (Bo & Warming 2001). En stor del af kommunerne har enten personlige rådgivere eller kontaktpersoner, hvor der ikke nødvendigvis er den store forskel på at arbejde som henholdsvis kontaktperson og personlig rådgiver. For nemheds skyld har jeg derfor i det følgende valgt alene at referere til kontaktpersonerne, selvom kategoriseringen og problemstillingerne kan være tilsvarende for de personlige rådgivere.

Det er væsentligt, at den, der udpeges som barnets kontaktperson, er en person, som barnet eller den unge med tryghed vil henvende sig til. De særlige forudsætninger for de personer, der udpeges, må være, at der eksisterer et tillidsforhold mellem barnet eller den unge og den voksne, eller at et sådant tillidsforhold bedømmes meget hurtigt at kunne etableres. En mulig kontaktperson kan derfor fx findes i barnets eller den unges nære omgivelser. Det kan være en pædagog, en lærer, en klubmedarbejder, en idrætstræner eller en anden voksen person, som barnet eller den unge har tillid til.

Baggrunden for ordningen med kontaktpersoner er mønsterbrydningsforskningen, der har påvist en sammenhæng mellem en tæt betydningsfuld voksenkontakt og et brud med en negativ social arv. Den engelske forsker og psykiater Michael Rutter har påpeget, hvordan støttende mennesker kan styrke barnets selvværd og positive selvbil- lede og skabe eller afdække udviklingspotentialer for barnet. (Rutter 1990). Mønster- bryderne er også blevet kaldt mælkebøttebørn og robuste børn, men betegnelserne er misvisende, da de indikerer en individuel proces og pointen er netop, at brud med uhensigtsmæssige psykiske og sociale mønstre sker i kraft af betydningsfulde relatio- ner. Processens dynamo for en positiv afvigelse i forhold til social baggrund er pri- mært samspillet mellem barnet og disse betydningsfulde relationer. (Elsborg, Hansen & Hansen 1999). Relationer til betydende personer er medvirkende til, at mønster- brydere oplever nye handlemuligheder, og disse relationer kan her både igangsætte og fastholde mønsterbrydningsprocessen.

At arbejde på både barnets og forvaltningens præmisser

Alle de kontaktpersoner, vi har interviewet, tænker sig selv som barnets/den unges per- sonlige ven, at de er der for barnet/den unge, og at de gerne vil arbejde på børnenes/de unges præmisser. Samtidig er det kommunen, de er ansat af, og det er i forlængelse heraf typisk kommunen, der har opstillet et formål med kontaktpersonens arbejde. Arbejdets udspænding mellem en kærlighedsrelation, hvor kontaktpersonen er der for barnet, og en magtrelation, hvor han/hun fungerer som forvaltningens forlæn- gede arm, ligger latent i lovgrundlaget for ordningen, hvor kontaktpersonens opgave defineres som støtte til barnet på det nære personlige plan ved at være til rådighed, når barnet eller den unge har behov for en voksen til at læsse bekymringer over på, tale med, blive opmuntret af, og som samtidig kan stille krav til og korrigere eller om nødvendigt stoppe barnet eller den unge, hvis der udvises uacceptabel adfærd. (Jvf. Vejledning til Lov om Social Service). Kontaktpersonerne skal på den ene side omsætte og agere på grundlag af forvaltningens afgørelser og målsætninger, som er et konkret resultat af ovennævnte lovgrundlag, lokale magtforhold, økonomisk styring og lokale traditioner og på den anden side handle med udgangspunkt i barnets eller den unges præmisser, hvilket implicerer forståelse og indlevelse i dennes livsverden, selvforståelse og livsløb. Dette kan stille kontaktpersonen i en loyalitetskonflikt, som kontaktperso- nerne vil opleve i forhold til problem- og behovsidentificering, i forhold til samarbejde med forvaltningen og kontakten og fortroligheden med barnet i det daglige arbejde.

Kontaktpersonerne er forskellige, men overordnet kan der sondres mellem en pol, der overvejende prioritere loyaliteten og venskabet med barnet eller den unge, og hvor tilgangen til kontaktførelsen primært er styret af forståelse og indlevelse i barnets eller den unges situation. I den anden ende af spektret er det i højere grad professionelle normer og etik, der er styrende. Kendetegnende for kontaktpersonerne er, at de både trækker på mellem menneskelige forståelser og normer, der er fremherskende inden

for livsverdenen og professionelle normer og regler kendetegnende for systemet, og det behøver ikke at blive oplevet som et problem – hverken af kontaktpersonerne eller børnene og de unge, men der er forskellige fordele og ulemper forbundet med den måde kontaktpersonerne forvalter udspændheden mellem professionelle og mellem-menneskelige rationaler.

Via ovennævnte tre positioner: den professionaliserede, den semiprofessionelle og den mellem-menneskelige tilgang skitseres, hvordan forskellige kontaktpersoner tackler dét både at skulle være barnets fortrolige og samtidig fungere som forvaltningens forlængede arm og i en vis udstrækning kontrolere og styre barnet eller den unge. I den professionaliserede tilgang styrkes og sættes professionaliteten i højsædet. Ordet “profession” er betegnelse for en persons fag, og i hverdags sproget bruger vi begrebet “professionel” som et superlativ for dygtige fagfolk. I det følgende er det i en noget anden betydning, betegnelsen bruges. I hverdags sproget er professionel synonym for det at arbejde fagmæssigt, og det at drive noget som erhverv. Det primære i forståelsen af en professionaliseret tilgang er i overensstemmelse hermed en betoning af kontakten med børn og unge som et stykke lønnet arbejde og dermed følgende grænsedragning i forhold til eget private liv.

Professionaliteten handler desuden om, hvorvidt man læner sig op ad systemet, det vil sige forvaltningens og egen professions rationaler. Peter Høilund sondrer mellem en system eller klientforståelse. Han interesserer sig for begrebet dømmekraft i socialt arbejde, og siger at den konstitueres af disse to vidensfelter, hvor systemforståelsen er baseret på magt og retfærdigheden, mens klientforståelsen tager sit udgangspunkt i det enkelte og konkrete individ, omsorgen og den gode og etiske afgørelse (Høilund 2000). Selvom denne sondring ikke kan paralleliseres til henholdsvis en professionaliseret og en mellem-menneskelig tilgang, er det alligevel via denne sondring muligt at få en bedre opfattelse af de forskellige forståelser, der er på spil i de tre tilgange.

Den professionaliserede tilgang ligner systemforståelsen, mens den mellem-menneskelige tilgang er i overensstemmelse med klientforståelsen, men vi har valgt andre betegnelser også for at understrege, at selvom kontaktpersonen arbejder ud fra en professionaliseret tilgang kan han eller hun være meget indlevende i forhold til barnet eller den unge og i mange sammenhænge aggerer som barnets advokat. Desuden opererer vi også med en midterposition, nemlig den semiprofessionelle, der på den ene side lægger afstand til en del af forvaltningssystemets rationaler og på den anden side ikke tager skridtet fuldt ud som i den mellem-menneskelige tilgang. Selvom kontaktpersonen i den semiprofessionelle tilgang udviser stor fleksibilitet i forhold til, hvornår han eller hun kan kontaktes af den unge, betragtes kontakten med barnet i bund og grund som et stykke lønnet arbejde, hvor barnet eller den unge ikke er eller bør være en del af eget private vennenetværk. I det følgende vil de tre tilgange blive skitseret ud fra væsentlige aspekter i organiseringen af ordningen. Disse aspekter er ikke ligestillede i karakteristikken af de tre typer af tilgange. I organiseringen af ordningen er det

væsentligste, hvorvidt og i hvilken udstrækning kontaktpersonen har fast arbejdstid eller står til rådighed døgnet rundt samt afgrænsningen mellem arbejds- og privatliv i øvrigt, der er udslagsgivende for typologien. De forskellige organiseringer af ordningen er desuden udtryk for nogle grundlæggende forståelser og rationaler i tilgangen til arbejdet, hvilket afdækkes og analyseres løbende i fremstillingen. Efter gennemgangen af de tre tilgange vil disse blive summeret op i et skema som grundlag for de etiske spørgsmål ordningen rejser.

En professionaliseret tilgang

Kendetegnende for den professionaliserede tilgang er, at professionelle normer er i højsædet. Det drejer sig på den ene side om at betragte kontakten til børn og unge som lønnet arbejde. På den anden side om en professionalisering via de organisatoriske rammer. Fx ved at kontaktpersonerne er ansat på fuld tid som kontaktpersoner i et team, hvor supervision og kollegialt samarbejde og erfaringsudveksling er sat i system. Den professionaliserede kontaktperson forhandler med forvaltningen om formålet med kontaktforløbet eller får måske nogle operationaliserede målsætninger at arbejde ud fra.

Med hensyn til oplysningspligt i forhold til forvaltningen bliver børnene eller de unge gjort medansvarlige ved at blive oplyst om kontaktpersonens forpligtelse overfor forvaltningen. Dilemmaet mellem på den ene side at være barnets fortrolige og på den anden side at fungere som forvaltningens forlængede arm takles her via et godt samarbejde med kommunen, hvor gode samarbejdspartnere er i stand til at udvise forståelse og finfølelse over for fortroligheden mellem kontaktpersonen og den unge. Ved starten på et forløb bliver barnet gjort opmærksom på hvilke grænser, der er for fortroligheden. Kommer der en ung og fortæller om noget kriminalitet, eller at hun/han får bank af sine forældre, så oplyser en kontaktperson eksempelvis den unge om sin indberetningspligt, inden kontaktpersonen tager samtalen med den unge. På den måde kan man sige, at børnene får mulighed for at tage medansvar for håndteringen af spændingen mellem den mellem menneskelige kærlighedsrelation og den professionelle relation. Ved at kontaktpersonen bekender kort, får børnene mulighed for kvalificeret at tage stilling til, hvad de vil fortælle kontaktpersonen – og hvad de vil holde for sig selv.

Det er væsentligt, at sagsbehandleren handler varsomt, hvis kontaktpersonen videregiver informationer, så det ikke skader barnets fortrolighed til kontaktpersonen, da denne ansues som en central pædagogisk forudsætning. Tilliden mellem barnet/den unge opfattes i den professionaliserede tilgang ikke som en etisk fordring, som det er tilfældet i den mellem menneskelige tilgang, men først og fremmest som et pædagogisk redskab. I kontaktpersonens praksis er det den pædagogiske og professionelle identitet, der er dominerende, omend der trækkes på mellem menneskelige kompetencer såsom kærlighed og omsorg. Kontaktpersonen vil derfor ikke svigte barnets tillid ved

at fortælle noget til forældrene, eller ved at få noget at vide af forældrene, uden at barnet informeres om det. Når der på den måde sondres mellem forældre og forvaltning, handler det om, at sagsbehandleren i forvaltningen i kraft af sin professionalitet må forventes at være i stand til at håndtere fortrolige oplysninger om barnet eller den unge på en måde, der ikke er til skade for kontaktførelsen. Denne kompetence eller evne kan kontaktpersonen omvendt ikke nødvendigvis forvente hos barnets forældre.

I den professionaliserede tilgang er politikken en klar afgrænsning mellem arbejde og privatliv, og børnene eller de unge kan ikke kontakte kontaktpersonen døgnet rundt. Den professionaliserede kontaktperson tager heller ikke telefonen for at høre, hvordan det går, efter at kontaktførelsen er afsluttet. Det er hårdt at afslutte kontaktførelse, men det anses som et arbejdsvilkår i en branche, hvor man arbejder med relationer til børn og unge. Forståelsen i den professionaliserede tilgang er, at kontaktpersonen risikerer at blive udbrændt, hvis de skal stå til rådighed hele tiden. Mange steder fungerer praksis efter et kompromis, hvor kontaktpersonen mødes med barnet eller den unge på aftalte tidspunkter, og hvor barnet/den unge derudover kan kontakte kontaktpersonen i ”nødtilfælde”. Ved hjælp af mobiltelefonen adskilles privatlivet og det professionelle liv symbolsk, idet de unge kan ringe til kontaktpersonens mobiltelefon men ikke kontaktpersonens hjemmetelefon. I en anden kommune er mobiltelefoner dog kun undtagelsesvis åbne i weekenden. På den måde tilstræbes en tidlig adskillelse af det professionelle liv og privatlivet. Grænserne er trukket forholdsvis skarpt op, så de unge typisk ikke vil bryde disse grænser og ringe midt om natten, selvom de eksempelvis er blevet smidt ud hjemmefra. Begrundelsen for denne afgrænsning er at finde i en forståelse af socialt arbejde, hvor følelserne er arbejdsredskab. Når de ansatte bruger deres private følelser som arbejdsredskab, anses det for nødvendigt med en skarp afgrænsning mellem arbejde og fritid, for at kontaktpersonerne ikke bliver invaderet og slider på deres væsentligste ressource nemlig deres følelser. I den professionaliserede tilgang vil kontaktpersonen typisk anskue sine kompetencer og tilgang til arbejdet i forlængelse af erfaringer fra andet socialt arbejde og som noget, der udvikles via supervision og kollegial erfaringsudveksling. Erfaringerne herfra har været, at det var nødvendigt med en klar afgrænsning mellem arbejde og fritid – også i form af en mental afgrænsning.

I denne professionaliserede tilgang trækkes der på en forståelse af relationen mellem kontaktperson og barn som en relation mellem en omsorgsgiver og en omsorgsmottager, og her kan kontaktpersonerne blive brugt så meget, at de bliver trætte og kede af det. Følelserne anskues som en knap ressource, der kan bruges op, hvis ikke der trækkes nogle klare grænser mellem arbejds- og privatliv. De klare grænser gælder også i forhold til det at afslutte kontaktførelse, hvor det vurderes som en arbejdsbetingelse, at forløbene afsluttes, og som en væsentlig kompetence ikke efterfølgende at tage kontakten til barnet eller den unge. En del af professionaliteten består således i at få sagt ordentligt farvel og at kunne håndtere, at kontaktførelsen afsluttes, selvom det

er hårdt. Sondringen mellem arbejds- og privatliv er noget kontaktpersonerne efterhånden får lært i kraft af flere forskellige ansættelser med socialt arbejde med børn og unge og i kraft af – hvad der netop betragtes som – en stigende grad af professionalitet i arbejdet. Den pædagogiske faglighed og evnen til at trække grænser udvikles også via supervision og mere systematisk erfaringsudveksling som en central del af jobbet som kontaktperson og som det, der sikrer kvaliteten i arbejdet.

En semiprofessionel tilgang

Den semiprofessionelle tilgang er kendetegnet ved både at trække på rationaler hentet fra systemet og mellemmenneskelig etik i livsverdenen. I den semiprofessionelle tilgang vil kontaktpersoner i stor udstrækning tage afstand fra forståelser og måde, de kender fra forvaltningssystemet og institutionsverdenen og tilstræbe at møde barnet eller den unge på en anderledes måde samtidig med, at de anskuer jobbet som kontaktperson som et stykke arbejde, der er afgrænset fra og ikke en del af deres private relationer og netværk.

Den semiprofessionelle kontaktperson definerer i højere grad end den professionelle kontaktperson sit arbejde med de unge i samarbejde med den unge, når kontakten er etableret. Men alene det at etablere kontakten og tillidsforholdet kan være en vanskelig opgave.⁴ Når relationen er etableret og parterne begynder at komme tættere på hinanden, kan samværrets indhold udvides, men det sker i samråd med den unge. Den semiprofessionelle kontaktperson ønsker ikke at være en del af forvaltningen og heller ikke at være underlagt forvaltningen på den måde, andre udgående medarbejdere i kommunen er det. I stedet tilstræbes det at indgå nogle aftaler og have klare linier, når et nyt kontaktforsøg startes. Den semiprofessionelle kontaktperson tager typisk afstand fra arbejdsbetingelserne for medarbejdere i kommunen; herunder også timeantal, idet de vurderes til at have for få timer til hvert enkelt barn eller ung, og at det derfor primært handler om at få børnene eller de unge videre i systemet frem for at etablere en tæt kontakt. Kendetegnende for de semiprofessionelle er organisatoriske rammer, der giver større handlefrihed, hvorved kontaktpersonerne i højere grad selv kan definere deres arbejde i samarbejde med den unge. I forhold til den professionelle tilgang, hvor der er et forholdsvis tæt samarbejde med forvaltningen, forholder den semiprofessionelle kontaktperson sig således noget anderledes. Her ønsker en kontaktperson eksempelvis ikke at læse de unges sagsmapper og heller ikke at benytte forvaltningens lokaler. Man ønsker at møde den unge på en anden måde, som ikke er præget af systemets forskellige rationaler, og det betyder også et fravalg af et kollegialt samvær til daglig, men i og med at det centrale i arbejdet er de unge, bliver det ikke vurderet som vigtigt af den semiprofessionelle.

Hvis kontaktpersonen kontaktes af barnets sagsbehandler, uden at barnet ved det, vil den semiprofessionelle kontaktperson informere barnet efterfølgende, og det bliver gjort af etiske hensyn. Samtidig vil kontaktpersonen oplyse de unge om sin indberet-

ningspligt i forhold til kriminalitet. Som semiprofessionel er det ikke de professionelle normer, der er i højsædet men i langt højere grad mellem menneskelige normer, og holdningen til fleksible arbejdstider er derfor en anden end i den professionaliserede tilgang. Den semiprofessionelle kontaktperson står eksempelvis typisk til rådighed alle døgnets timer, hvis den unge har problemer, og det er i orden, at de unge ringer om aftenen og klokken to om natten.

I stedet for en mental afgrænsning i forhold til arbejdet, synes de semiprofessionelle kontaktpersoner, at det er vigtigt, at have nogle klare aftaler, om hvornår de skal mødes med de unge og så at være i tæt kontakt, så de ved, hvordan de unge har det. Den semiprofessionelle kontaktperson vurderer, at det netop i forhold til nogle af de unge, er væsentligt at betone den venskabelige relation, og at det ikke (kun) er et stykke arbejde. De fleksible arbejdstider vurderes her som centralt for at kunne arbejde på de unges præmisser og fungere som en tæt ven, idet fleksibiliteten også har en symbolværdi, der understøtter en forståelse af kontaktføreløbet som en tæt, venskabelig relation. Men dette anskues ikke som et potentielt problem, der kan føre til kontaktpersonens udbrændthed, men som en positiv konsekvens af at have et spændende og følelsesmæssigt engagerende arbejde. Hvor supervisionen og den kollegiale erfaringsudveksling anskues som garant for kvaliteten i den professionelle tilgang, tillægges disse aspekter ikke samme værdi i den semiprofessionelle tilgang. De semiprofessionelle kontaktpersoner vil gerne modtage supervision og udveksle erfaringer med kollegaer. Men dét, der sikrer kvaliteten i det sociale arbejde, er den tætte følelsesmæssige relation til barnet, og at der arbejdes på børnenes og de unges præmisser.

I den semiprofessionelle tilgang er den tætte relation til barnet dog ikke så ukompliceret som i den professionaliserede tilgang. Kontaktpersonen ser måske nok venskabet som et redskab i det pædagogiske arbejde – men samtidig anskues det som et ustyrligt redskab, hvor kontaktpersonen hele tiden skal passe på, at det venskabelige ikke tager over. Den tætte venskabelige relation opleves her som en trussel mod egen professionalitet i forhold til at indberette til forvaltningen. Hvorvidt og hvornår der indberettes, er et skønmæssigt spørgsmål for den semiprofessionelle kontaktperson, hvilket komplicerer relationen, idet der ikke er nogen entydig politik i forhold hertil, hvilket understreger behovet for en vis professionel distance for at tackle dilemmaet forsvarligt.

Hvor kontaktpersonens professionalitet forstås som garant for, at der indberettes er det omvendt den mellem menneskelige etik, der trækkes på i forhold til samarbejde med barnets sagsbehandler iøvrigt. Hvis sagsbehandleren retter henvendelse til den semiprofessionelle kontaktperson, vil vedkommende af etiske hensyn efterfølgende informere den unge. Som semiprofessionel trækker kontaktpersonen på almindelige normer og etik i mellem menneskelige relationer, hvor det anskues som moralsk forkert at tale bag om ryggen på nogen. Det betyder imidlertid ikke, at den semiprofessionelle kontaktpersoner ikke ønsker et vist samarbejde med forvaltningen. Tværtimod

kan den semiprofessionelle understrege behovet for forvaltningens tilbagemeldninger på arbejdet samt for supervision, hvilket måske netop skal ses i lyset af den semiprofessionelles uafhængighed og selvstændige tilrettelæggelse af arbejdet. De ønsker at have et så tæt samarbejde, at de ikke får følelsen af at stå alene med ansvaret. Heri ligger der også en betoning af det problemfyldte og “tunge” og egen opgave med problemløsning, som typisk er forskelligt fra egne selvvalgte private relationer.

Den semiprofessionelle trækker grænsen mellem egne venner og børn og unge, de fungerer som kontaktpersoner for. En grænse, der dog ikke behøver at være hårdere optrukket end, at kontaktpersonen gerne mødes og snakker med den unge efter et kontaktforsøgs ophør. Frem for en skarp sondring og en mental afgrænsning mellem arbejdsliv og privatliv som værn mod bekymringer, tænker de semiprofessionelle kontaktpersoner det modsat. Den tætte kontakt med de unge, hvor de unge både har mulighed for og også vil kontakte dem ved akutte problemer, fungerer som værn mod søvnløse nætter og bekymringer. I lighed med velfungerende tætte venskabelige relationer i livsverdenen er den tætte kontakt, tilliden, fortroligheden, klare aftaler og gensidig respekt de bærende principper for relationen. Der trækkes på mellem menneskelig etik og normer fra livsverdenen, men med den forskel, at kontaktforsøbet forstås som en assymetrisk relation, hvor det ikke er kontaktpersonens behov, der skal tilgodeses. Professionaliteten anskues her som et spørgsmål om at kunne sondre og alene tage udgangspunkt i børnenes/de unges behov og ikke eksempelvis tage kontakt til et barn eller en ung efter kontaktforsøgets ophør grundet i egen bekymring, omsorg, savn eller interesse for den unge.

En mellem menneskelig tilgang

Inden for den mellem menneskelige tilgang arbejdes der ikke ud fra fastlagte, operationaliserede mål eller handlingsplan. Man er i stedet åben over for, at relationen er på barnets præmisser, og at relationen ligesom alle andre mellem menneskelige relationer udvikler sig, og må tilpasses, hvad der bringes op i forløbet. En kontaktperson fremhæver det som en fordel, hvis ansættelseskontrakten alene handler om aflønning og timer, og at der derudover ikke er nogen operationaliserede anvisninger eller formulerede målsætninger. Kontaktpersonen med en mellem menneskelig tilgang arbejder ikke ud fra en forpligtelse over for forvaltningen men derimod i forhold til barnet eller den unge og ser det som nødvendigt og hensigtsmæssigt, når man har med børn/unge med lidet tiltro til systemet at gøre. Denne position kan anskues som et eksempel på, hvordan det sociale arbejde kan trækkes endnu længere hen mod kærlighedsrelationen, hvor kontaktpersonen stiller sig fuldstændigt på barnets og barnets families side.

Kontaktpersonen oplever ikke noget dilemma i forhold til kommunen som arbejdsgiver, hvilket skyldes et godt samarbejde med sagsbehandleren, der mener, at kontaktpersonen er mellemed til udsatte familier med dårlige erfaringer med systemet. Kontaktpersonen vurderer, at dette faktisk også er til gavn for kommunens sag. Sag-

sbehandleren kan mærke, at kontaktpersonen er der for familien, for selv hører hun ikke noget til familien, men har fået ro til at koncentrere sig om andre opgaver. Kontaktpersonen synes ikke, at der er noget dilemma eller fare for at komme til at svigte barnets tillid og fortrolighed i sådanne tilbagemeldingerne til forvaltningen. Det er også vanskeligt at forestille sig. For det første, fordi sagsbehandleren ikke kræver tilbagemeldinger om noget bestemt og for det andet fordi kontaktpersonen og sagsbehandleren tilsyneladende helt grundlæggende er enige om, at hvis hun bliver nødt til at melde tilbage om noget, der ikke går så godt, så må det ikke føre til handlinger hen over hovedet på barnet og dets forældre. Tværtimod skal barnet og dets forældre være med til at definere problemet og søge dets løsning. Kontaktpersonen er her ansat – ikke som kontrol – men som det formidlende led, der kan sikre og muliggøre denne inddragelse – ja man kunne sige myndiggørelse eller empowerment – af barnets og hendes forældre i forbindelse med beslutninger om deres liv. Noget tilsvarende kunne siges om den semiprofessionelle tilgang, men til forskel herfra tænkes myndiggørelse ikke alene med udgangspunkt i barnets definerede behov, men også i sammenhæng med den tættere venskabelige relation. Ved at drage barnet eller den unge ind i sit eget netværk, viser kontaktpersonen med den mellem menneskelige tilgang at den unge betyder noget via sine handlinger og prioriteringer. I den mellem menneskelige tilgang vil relationen efterhånden udvikler sig til en kærlighedsrelation, netop fordi sympatien er fundamentet for, at man som kontaktperson med en mellem menneskelig tilgang i udgangspunktet ser sig i stand til at påtage sig opgaven.

I forhold til den semiprofessionelle tilgang går kontaktpersonen et skridt videre, idet hun ikke afgrænser sit arbejde fra sit privatliv, men også er sammen med barnet og eventuelt dets familie uden for arbejdstid. Barnet kommer i hendes hjem, når hun har lyst og behov, og det må hendes forældre også gerne. Når kontaktpersonen er på besøg i familien tæller hun ikke timer. Kontaktpersonen arbejder på at styrke relationerne i familien, samt på at synliggøre, styrke og bygge videre på de ressourcer, der ligger hos familiens forskellige medlemmer. Kontaktpersonen med den mellem menneskelige tilgang trækker således ikke grænser mellem arbejds- og privatliv. Ligesom i den semiprofessionelle tilgang trækkes der på normer og etik fra livsverdenen, men til forskel herfra opereres der i den mellem menneskelige tilgang ikke med en afgrænsning mellem arbejds- og privatliv. Da tilgangen til barnet eller den unge er præget af gensidighed, anskuer kontaktpersonen ikke sig selv som omsorgsgiver og barnet/den unge som omsorgsmottager. I stedet betones, hvordan kontaktpersonen også får noget ud af relationen. Kontaktpersonen ønsker derfor også at bibeholde kontakten, selvom kommunen ikke længere betaler dem for at indgå i relationen med barnet eller den unge.

Til forskel fra en semiprofessionel kontaktperson kan en kontaktperson med den mellem menneskelige tilgang opretholde eller genoptage kontakten til barnet eller den unge efter kontaktføreløbet formelle afslutning. Grundlæggende opfatter kontaktpersonen

sonen ikke sin relation til barnet og hendes familie som kvalitativt anderledes end andre betydningsfulde relationer. Det er en relation, der ikke har nogle faste tidlige og rumlige grænser – men som med alle andre relationer har kontaktpersonen engang i mellem brug for at trække sig tilbage og bare være sig selv. Det er en relation, hvor kontaktpersonen giver en masse, men hvor hun også oplever at få en masse igen, og som netop lever gennem gensidigheden og den manglende afgrænsning.

Det, kontaktpersonen investerer i relationen – følelser, interesse, tid etc., opfattes ikke som en begrænset ressource, der skal værnes om for, at kontaktpersonen ikke bliver udbrændt. Tværtimod oplever kontaktpersonen sig beriget via relationen, at også de lærer noget ved at være sammen med barnet eller den unge. De gensidige følelser er det bærende i kontaktforløbet. Sympatien anskues som forudsætningen for, at kontaktforløbet kan komme i stand, og følelserne, der investeres i relationen, opfattes ud fra devisen: jo mere der gives, jo mere får man selv tilbage.

Professionaliseret venskab – diskussion af de tre positioner

På grundlag af de tre empiriskudledte positioner er det muligt at udlede nogle mere grundlæggende forståelser i de tre tilgange, som vil blive skitseret i skemaet nedenfor.

	Den professionaliserede tilgang	Den semi-professionaliserede tilgang	Den mellemmenneskelige tilgang
Forståelsen af relationen	Asymmetrisk relation mellem omsorgsgiver og omsorgsmottager	En tillidsfuld og venskabelig relation med indbygget asymmetri	En gensidig udbytterig venskabelig relation.
Kontaktpersonens selvforståelse	Følelser som socialpædagogisk redskab	Indlevelsesevne, fleksibilitet og selvstændighed	Det handler om at være medmenneskelig og barnets gode ven
Løsninger på dilemmaer ml. forvaltning og barn	Klare linier til barnet for derved at gøre det medansvarligt	Klare aftaler med forvaltningen og derved gøre forvaltningen medansvarlig	Forhandling med forvaltningen ud fra barnets perspektiv og styrkelse af barnet
Grundlæggende forståelse i arbejdet	Følelser og relationer en begrænset ressource – fare for at blive udbrændt	Relationsarbejde tager tid og kan ikke sættes i skema	Gensidig kærlighed er det bærende princip og givende for begge parter

Grundlæggende forståelser i de tre positioner

Positionerne er udviklet, uden at der er taget eksplicit stilling til dem. Men det empiriske materiale, der danner grundlag for de tre positioner, har muligvis farvet de tre tilgange, således at den semiprofessionelle og den venskabelige tilgang fremtræder i et mere positivt lys. Men det er væsentligt at pointere, at der er fordele og ulemper

forbundet med dem alle tre, og hvordan disse vægtes i forhold til hinanden må nødvendigvis afhænge af, hvilket perspektiv der lægges til grund for vurderingen. Vurderes de tre positioner i forhold til, hvad der giver de bedste arbejdsbetingelser og vilkår for kontaktpersonerne, er det forvaltningens interesser, der har første prioritet, eller er det primært børnene og de unges perspektiv, der må være afgørende for vurderingen?

I det følgende har jeg valgt at tage børnenes perspektiv som vurderingsgrundlag.⁵ Det er gjort, fordi børnene eller de unge er aftagerne af ordningen og iøvrigt givet deres position som børn og unge i forhold til socialforvaltning og de voksne kontaktpersoner i forvejen står forholdsvis svagt, hvilket yderligere forstærkes, hvis der er tale om marginaliserede eller ressourcetsvare børn og unge. Det skal understreges, at samtlige børn og unge, vi har snakket med, har været glade for deres kontaktpersoner uanset om kontaktpersonen havde den ene eller den anden type af tilgang til arbejdet. Men børnene har omvendt heller ikke særlige gode muligheder for at forholde sig mere kritisk, idet de ikke kender til andre tilrettelæggelser af kontaktføløbet. De er glade for deres kontaktperson og for i det hele taget at have kontakten til den pågældende. Men mange børn og unge vil gerne se deres kontaktpersoner endnu mere.

En kontaktperson fortæller desuden om, hvordan en ung allerede ved et første møde havde brug for at vide, hvorfor kontaktpersonen ville være kontaktperson for sådan en pige som hende. Den unge har typisk oplevet en række afvisninger, fravalg og svigt både i skole, blandt kammerater, plejefamilier og døgninstitutioner og selv for aflønnede professionelle, har den unge været for besværlig. Med sådanne erfaringer i bagagen er det magtpåliggende at blive bekræftet i, at den der præsenterer sig som ens ven nu også kan leve op til det, og ikke svigter. Kontaktpersoner med en professionaliseret tilgang er her problematisk, idet de ikke står til rådighed uden for deres aftalte arbejdstid. Det går ikke i spænd med relationen som det bærende, og spørgsmålet er, hvem de unge kan så gå til, hvis de har brug for at snakke, eller hvis de fx er smidt ud hjemmefra og ikke ønsker eller er i tvivl om, hvorvidt de ønsker handling i forhold til, eller hvor de frygter, at der vil blive handlet hen over hovedet på dem. Ud fra børnene og de unges perspektiv kan vi derfor anbefale at kontaktpersonerne står til rådighed i størst muligt omfang, og at de ikke trækker skarpe grænser mellem arbejds- og privatliv.

Muligheden for at kunne ringe til kontaktpersonen i alle døgnets timer gør, at den unge føler sig værdsat og holdt af. Herved kan den unge opleve, at han/hun kan stole på sin kontaktperson, der udviser samme fleksibilitet og omsorg, som kendetegner en tæt relation. Kontaktpersonens meldinger om, at hun er der fremtræder herved troværdige. For de unge er fleksibiliteten væsentlig for deres tillid til kontaktpersonerne og her handler det ikke alene om den praktiske værdi af at vide at man kan ringe til kontaktpersonen. Det primære er den symbolske værdi af muligheden for den unges forståelse af kontaktforholdet som et venskab.

Set fra børnenes og de unges perspektiv er det realiserede positive omdrejnings-

punkt i relationen den mellemmenneskelige og tætte kontakt, hvor det bærende er kontaktpersonens loyalitet over for barnet eller den unge. Det gælder i mødet med de offentlige myndigheder såvel som i relationen. Venskabet eller kærligheden er selve kernen i kontaktførelserne – uden venskab og kærlighed ville der ikke være nogen relation mellem barnet og den voksne kontaktperson. Den semiprofessionelle kontaktperson trækker en grænse mellem arbejdstid og fritid ved ikke at inddrage børnene og de unge i eget netværk og privatliv. Kontaktpersonen inviterer dem ikke på besøg uden for arbejdstiden, og for den unge kan sondringen mellem venskaber med de unge i arbejdstiden og private venner uden for arbejdstiden været vanskelig at forholde sig til. Ud fra børnenes og de unges perspektiv må vi derfor formode, at det er den mellemmenneskelige tilgang, der i størst udstrækning imødekommer denne fordring. Det er også denne tilgang, der lever op til og mest ligner den type voksenkontakt, der har vist sig at være banebrydende for udsatte børn i mønsterbrydningsforskningen.

Kan og bør venskab professionaliseres, og er det muligt i højere grad at tilrettelægge det sociale arbejde med børn, så det trækker på den mellemmenneskelige etik? Svaret herpå må være, at ja venskabet kan professionaliseres og arbejdet kan tilrettelægges, så det i højere grad trækker på den mellemmenneskelige etik. Det er vigtigt at bevæge sig væk fra professionaliseringen af kontaktpersonernes arbejde, forstået som en for stor vægtning af det sociale arbejde som lønnet arbejde afgrænset fra privatlivet, så der ikke spændes ben for udviklingen af sociale bånd, der rækker ud over arbejdslivet. Det er muligt, hvilket den mellemmenneskelige tilgang og i nogen udstrækning den semiprofessionelle tilgang er eksempler på. Men er fordringen om at inddrage barnet eller den unge i sit privatliv og ikke trække grænser ikke en for stor fordring til kontaktpersonerne, og er der ikke tale om en fordring, der ikke kun opfylder betingelser for en tæt og mellemmenneskelig relation, men tillige skaber nogle nye problemstillinger?

Den mellemmenneskelige tilgang er ikke den mest udbredte i ordningen med kontaktpersoner, og den indeholder også nogle potentielle farer, da der kan være tale om en skrøbelig relation. I den mellemmenneskelige tilgang vil kontaktførelsernes succes være meget personafhængig. Er der tale om en kompetent kontaktperson, med en mellemmenneskelig etik og dømmekraft har tilgangen gode chancer for succes. Men i kraft af kontaktpersonens uafhængighed af forvaltningen samt kontaktpersoner uden uddannelsesmæssig baggrund, supervision og tidligere erfaringer med socialt arbejde med børn og unge kan der være tale om en meget skrøbelig relation. Kontaktpersoner med den mellemmenneskelige tilgang kan i kraft af manglende professionalitet støde ind i problemer og vil her stå alene og forholdsvist svagt, hvis der ikke tilbydes den fornødne støtte, supervision etc. Derfor kan man med fordel kombinere elementer fra tilgangene, således at fleksibiliteten opretholdes, samtidig med at der tilbydes supervision og støtte til kontaktpersonerne.

Det sociale arbejde handler i bund og grund om etik, og typologiseringen er ud-

viklet for at sætte det etiske spørgsmål på dagsordenen. Selvom typologien er udviklet på grundlag af undersøgelsen af kontaktpersoner og personlige rådgivere for børn og unge, kan de tre tilgange sikkert genkendes af socialarbejdere mere generelt, Hvordan bør man i det sociale arbejde håndtere konflikten mellem professionalitet og medmenneskelighed? Her må en væsentlig pointe være, at uanset hvilken tilgang man iøvrigt har, så kan man ikke reelt medinddrage barnet eller den pågældende borger, hvis man ikke i en eller anden udstrækning opnår et venskab/fællesskab af ikke-specifik faglig karakter med den pågældende. Det må forstås som kernen i det sociale arbejde og kan betegnes som en kærlighedskamp (Højlund 2000, 81). Selvom spændingsforholdet mellem forvaltning og livsverden er gennemgående i det sociale arbejde og allerede er givet i ordningen med kontaktpersoner via lovgrundlaget, er det ikke hermed givet, hvordan det konkrete kontaktpersonarbejde skal placere sig mellem de to poler. Dette er, som de tre tilgange har illustreret, i høj grad afhængig af de organisatoriske rammer for ordningen og af kontaktpersonernes konkrete håndtering heraf.

Noter

¹ Artiklen er skrevet på grundlag af undersøgelsen af ordningerne med kontaktpersoner og personlige rådgivere, og er en redigeret og omskrevet udgave af kapitel otte (Bo & Warming 2003).

² For en uddybning af metoden henvises der til kapitel et i (Bo & Warming 2003): "*Når livet gør ondt*". Udover interview og observationsstudier af enkelte kontaktførelser indgår der også et implementeringsstudium vedr. forståelser og praksis i en række kommuner, og selvom der ikke trækkes direkte på disse interview, indgår de som yderligere baggrundsviden om ordningerne. Heri indgår både interview med kontaktpersoner, sagsbehandlere og ledere i syv udvalgte kommuner.

³ Ifølge vejledningen til Lov om Social Service er ordningen med personlig rådgiver primært rettet mod konkret vejledning og rådgivning om praktiske forhold, mens kontaktpersonordningen går tættere på barnet/den unge med henblik på omsorg og adfærdregulering. I vejledning til Lov om Social service ekspliciteres indholdet i og forskellen mellem de to foranstaltninger på følgende måde: "En personlig rådgiver kan udpeges for børn og unge, der skønnes at have behov for vejledning og rådgivning vedrørende fx arbejde, uddannelse, fritid eller som led i et vilkår ved tiltalefraval. En personlig rådgivers opgave er således at vejlede og rådgive om en række praktiske forhold, der skønnes at kunne

støtte barnet eller den unge i opvæksten og/eller med hensyn til de fremtidige leve- og arbejdsvilkår." (Vejledning om Social Service). Mens udpegning af en fast kontaktperson for et barn eller en ung, retter sig mod situationer, hvor barnet eller den unge skønnes at have behov for en fast voksenkontakt, som barnets eller den unges familie ikke anses at kunne opfylde.

⁴ Denne udtalelse understreger det væsentlige i selve kontakten og i at nedtone mere operationaliserede formål. Dette var også en væsentlig pointe i støttekontaktpersonordningerne for sindslidende. I evalueringen af ordningerne understreges netop relationen, kontakten og omsorgen for en sindslidende som en kvalitet i sig selv, hvor alene det at kunne etablere kontakten til udstødte og ensomme mennesker, måtte betragtes som tilstrækkeligt formål og succeskriterium. (Barfod & Bo 1995).

⁵ I den undersøgelse der ligger til grund for udviklingen af de tre positioner, har vi ligeledes arbejdet med et børneperspektiv. I den sammenhæng har børneperspektivet betydet, at vi er startet med at interviewe børnene og taget udgangspunkt i deres udtalelser og synspunkter. Men idet tre typiske positioner er udviklet efter interviewene med børnene og kontaktpersonerne, kan vi ikke høre børnene om de tre positioner. Derfor må vi nøjes med et argumenteret børneperspektiv, det vil sige en argumentation, der ligger i forlængelse af det, vi allerede ved ud fra interviewene.

Litteratur

- Barfod, Anita & Bo, Inger Glavind (1995): Tid og tålmodighed. Socialministeriet.
- Bo, Inger Glavind & Warming, Hanne (2001): Kommunernes forvaltning af ordningerne med kontaktpersoner og personlige rådgiver. Arbejdsrapport.
- Bo, Inger Glavind & Warming, Hanne (2003): "Når livet gør ondt. En undersøgelse af ordninger med kontaktpersoner og personlige rådgivere for børn og unge." København, Frydenlund.
- Elsborg, Steen; Hansen, Trine Juul & Hansen, Vagn Rabøl (1999): Den sociale arv og mønstrebrydere. Danmarks Pædagogiske Institut.
- Høilund, Peter (2000): Socialfilosofi. Retslære for socialt arbejde. København; Gyldendal.
- Rutter, Michael (1990): Risk and Protective Factors in the development of Psychopathology, Cambridge University Press.
- Lov om Social Service.
Vejledning til Lov om Social Service

Summaries

The Professionalisation of Friendship

The contact person scheme in Denmark is relatively new, stemming from 1997. According to the relevant legislation, the intention behind the contact person scheme is to facilitate a closer, friendlier relationship to the child than was the case with previous arrangements involving individual counsellors. This article outlines three positions, each representing an approach to dealing with the tension inherent to contact person schemes, i.e. tension resulting from simultaneously serving in the employ of social services (and the like) and acting as a confidant for a child or youth. The three positions outlined are, first, a *professional approach* according to which values and norms are legitimised in relation to the role as professional; second, a *semi-professional approach* according to which norms and values are constructed on the basis of rationales from the life world *and* from the system; and third, a *friendly approach* primarily grounded in norms and ethics from interpersonal relationships from the life world. The purpose of presenting these three positions is, to clarify the breadth and nuances as experienced by the contact person, and to raise problems and ethical questions concerning the fundamental conditions and prerequisites for the work related to the general, overriding question: Can friendship be professionalised?

Yhteyshenkilöjärjestelmä - esimerkkejä ammatillistuneesta ystävydestä

Tässä artikkelissa tuon esiin kolme lähestymistapaa esimerkkeinä erilaisista tavoista käsitellä yhteyshenkilöjärjestelmän tasapainottelua yhtäältä hallintojärjestelmän ja toisaalta lapsen uskottuna toimimisen välillä. Nämä kolme positiota on kehitetty tutkimuksen pohjalta, jossa on tarkasteltu erilaisia yhteyshenkilöiden ja henkilökohtaisten neuvonantajien järjestelmiä. Näihin järjestelmiin viitataan selvyiden vuoksi ainoastaan termillä yhteyshenkilöjärjestelmä. Yhteyshenkilöiden työtä yhdistää hallintojärjestelmän ja lapsen elämismailman välisen jännitteen ylittäminen. Tämä jännite kuvastaa yhteyshenkilöiden työn laajuutta, mutta se voidaan kokea myös ongelmallisena lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa sosiaalisuudessa. Yhteyshenkilön tapa tarttua tähän jännitteeseen määrittää keskeisesti työn luonnetta. Kolme ideaalityypistä tapaa toimia yhteyshenkilönä on kehitetty näiden järjestelmien eettisten dilemmojen havainnollistamiseksi ja tarkastelemiseksi.

Úrræðin tilsjónarmaður og persónulegur ráðgjafi – dæmi um sérfræðivináttu

Í Danmörku hafa úrræðin tilsjónarmaður og persónulegur ráðgjafi verið starfrækt frá árinu 1997, en hlutverk slíkra starfsmanna er að mynda vináttutengsl við börn. Höfundur greinarinnar vill draga fram þrjár ólíkar stöður/hlutverk starfsmanns í slíku starfi og ólíkar aðferðir við að höndla þá dilemma sem sem starfsmaður getur lent í, annars vegar sem opinber starfsmaður og hins vegar sem trúnaðarvinur barns. Hún fjallar um niðurstöðu rannsóknar á úrræðunum í Danmörku, en vegna hagræðingar kynnrir hún eingöngu niðurstöður varðandi tilsjónarmannshlutverkið, en það sem er sameiginlegt með persónulegum ráðgjafa og tilsjónarmanni er að í starfinu fellst það að vera í spennu á milli faglegra sjónarmiða og almennra vináttu sjónarmiða. Það koma fram þrjú hlutverk sem starfsmaður þarf að klást við: 1) Hlutverk út frá gildum og normum sem felast í sjónarhorni sérfræðings. 2) Hálsérfræði sjónarhorn, sem lýtur að normum og gildum á grundvelli almennrar skynsemi og hugmyndarfræði kerfisins. 3) Hlutverk út frá sjónarhorni vinskapar, grundvallað á normum og siðferði er tengist persónulegum samböndum almennt. Spurningin er hvort það sé hægt að vera vinur á þessum forsendum?

Nordiska äldreomsorger – svåra att jämföra

.se .fi .is
.dk .no

PER GUNNAR EDEBALK
professor, Lunds universitet
e-mail: Per_Gunnar.Edebalk@soch.lu.se

Det finns många goda skäl att för olika socialpolitikområden göra jämförelser mellan de nordiska länderna. Detta gäller inte minst för äldreomsorgen. Tillförlitliga studier kräver jämförbar statistik. Den nordiska statistiken inom äldreområdet är emellertid disparat avseende begrepp, insamlingsmetoder och redovisningsmått. Ansvariga statistikmyndigheter borde sträva efter att enhetliggöra statistikproduktionen.

Inledning

Runt om i den industrialiserade världen diskuteras och beslutas om välfärdspolitiska åtgärder för de äldre. Man finner här dels en anpassning till höjda krav och förväntningar på äldreomsorg dels en anpassning till de demografiska förutsättningarna. De nordiska länderna är inga undantag. I samtliga diskuteras och genomförs åtgärder för att i nuläget förbättra kvalitet och effektivitet inom äldreomsorgen. Det kan

exempelvis röra sig om att ersätta traditionella institutioner med modernare former av äldreboenden eller om att skapa system för att bättre anpassa äldreomsorgen till de äldres önskemål. För framtiden anger prognoser att antalet och andelen mycket gamla och vårdkrävande kommer att öka; om ett par årtionden blir det en betydande ökning. Samtidigt pekar prognoser på att andelen personer i arbetsför ålder kommer att minska. Detta innebär, under i övrigt oförändrade förhållanden, att relativt sett färre personer skall svara för produktiva insatser i samhället. Det innebär också att äldreomsorgen kan hamna i en mycket svår konkurrenssituation då det gäller att rekrytera personal framöver.

De nordiska länderna brukar ofta klumpas samman som en gemensam typ av ”välfärdsstater”. Kännetecknande gemensamma drag är en förhållandevis stor offentlig sektor, ett högt skattetryck samt välfärdsförmåner som i princip är tillgängliga för hela befolkningen. Den konkreta utformningen skiljer dock betydligt. Dessa likheter och skillnader kan motivera jämförelser länderna emellan. Vad kan vi lära av grannen?

Systematiska komparativa studier mellan de nordiska ländernas äldreomsorg är dock sällsynta. I mitten av 1980-talet genomfördes det s.k. KRON-projektet, där offentliga tjänster, däribland äldreomsorg, jämfördes avseende kostnader och kvalitet (Statskontoret 1987). Detta projekt gav för svenskt vidkommande erfarenheter som kunde användas i effektivitetsarbetet inom äldreomsorgen. En annan komparativ studie, som använder statistiskt underlag, finner vi i Daatland (1997). Även Jakobsson (1998) innehåller jämförelser mellan de nordiska länderna. Ett aktuellt nordiskt projekt avseende hemhjälp redovisas i Szebehely (2003). I de sistnämnda skrifterna uppmärksammas bl.a. svårigheten med att jämföra de nordiska ländernas äldreomsorg.

Att kunna jämföra det egna landets äldreomsorg med andra länders kan vara värdefullt av olika skäl. Ett syfte kan vara att få en jämförande bild av äldreomsorgens inriktning, omfattning, resursåtgång och utveckling. Resursåtgången, som väsentligen svarar mot personal, är ett uttryck för kostnaden. Ett annat syfte kan vara att jämföra olika organisationsmodeller, det kan gälla exempelvis beställar-utförarsystem eller kundvalsmodeller. Ett tredje syfte kan vara att skapa ett mått på hur många personer totalt sett, som arbetar inom omsorgsverksamheten. Detta mått kan exempelvis relateras till den totala befolkningen i arbetsför ålder och man kan då få en bild av arbetsmarknadssituationen. Ännu ett syfte kan vara att jämföra olika typer av vårdgivare. Det kan exempelvis gälla andelarna utbildade och outbildade inom en viss personalkategori. Också insatser av anhöriga och frivilligarbetare kan här vara av intresse.

Det finns alltså goda skäl för att på nordisk basis genomföra komparativa forskningsinsatser. Något som då behövs är en tillförlitlig och någorlunda jämförbar statistik. Syftet med denna artikel är att visa på några fundamentala skillnader inom den löpande äldreomsorgsstatistiken i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Artikeln avslutas med en diskussion om möjligheten att ordna en mer jämförbar statistikproduktion. Sifferuppgifter i artikeln har hämtats ur NOSOSKO (2004).

Den nordiska äldreomsorgen

Äldreomsorgen i de nordiska länderna uppvisar vissa gemensamma drag, men det finns också påtagliga skillnader länderna emellan. Det gemensamma är det kommunala ansvaret för äldreomsorgen och den i allt väsentligt kommunala finansieringen. Gemensamt för de nordiska länderna är vidare en prioritering av äldres hemmabonde genom insatser som hemtjänst, hemsjukvård, dagcentraler och någon form av stöd för anhöriga vårdgivare.

I de nordiska länderna finns, till skillnad från många kontinentala länder, inte något lagstadgat ansvar för vuxna barn att ha ett omsorgsansvar för sina föräldrar. Även om anhörigas insatser är betydande i de nordiska länderna, så är de mindre än i länder utanför Norden. Några närmare uppgifter om omfattningen av anhörigas omsorgsinsatser finns emellertid inte för de nordiska länderna. Uppskattningar tyder emellertid på att anhöriga gör betydande insatser också i Norden.

Vissa gemensamma utvecklingsdrag kan skönjas för de nordiska länderna. Det demografiska trycket innebär en större koncentration på tyngre vårdfall och de sjukvårdande insatserna inom äldreomsorgen blir allt viktigare. Innebörden i detta är att den personliga omvårdnaden och omsorgen ökar jämfört med mer praktisk hjälp. En annan tendens är att äldre tiders institutioner ersätts med ett mera modernt servicebode för äldre vårdtagare.

Det finns en tydlig tendens mot privatisering av äldreomsorgen i samtliga nordiska länder. Detta inslag har ökat under senare år och numera är privata entreprenörer vanliga. I samtliga länder diskuteras dessutom kundvalssystem (där den äldre kan välja utförare) och i vissa fall har sådana system införts. Längst har utvecklingen gått i Danmark, där ett för kommunerna obligatoriskt kundvalssystem infördes år 2003. Sedan 2004 har Finland ett system där kommunerna ges möjlighet att införa ett kundvalssystem med s.k. servicesedel.

Det finns, utöver utbredningen av kundval, också andra skillnader mellan de nordiska länderna. I Danmark är hemhjälpn avgiftsfri. Där finns också förebyggande hembesök, som erbjuds alla, som är 75 år och äldre, två gånger per år. En principiell organisatorisk skillnad länderna emellan är att de finska kommunerna (eller kommunförbund) ansvarar för sjuk- och hälsovård generellt och alltså inte enbart för hemsjukvård.

Hur ser då statistiken ut? Skillnaderna länderna emellan avseende äldreomsorgens omfattning och inriktning visas i tabell 1. I tabellen framgår andelen brukare av äldreomsorg i relation till antalet ålderspensionärer, som den framgår enligt offentlig statistik. Som synes har nästan var fjärde ålderspensionär hemtjänst i Danmark jämfört med exempelvis åtta procent i Sverige.

Då kommer vi in på svårigheterna med att jämföra de statistiska uppgifterna. Den offentliga statistikproduktionen inom äldreområdet uppvisar stora skiljaktigheter, något som utförligt diskuteras i Szebehely (2003). Begrepp och kategorier kan vara olika.

Tabell 1 Äldreomsorgens brukare i relation till antalet ålderspensionärer (%)

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Hemtjänst	24,6	10,6	19,9	8,2
Särskilt äldreboende	8,9	6,8	11,9	7,5

Källa: NOSOSKO (2004)

Vi kan exemplifiera med det svenska begreppet ”hemtjänst” (service och omvårdnad i eget hem). Detta motsvaras i Norge av ”praktisk bistånd”, men inte helt. I ”praktisk bistånd” ingår exempelvis brukarstyrd personlig assistans. I det norska begreppet ”hjemmetjenester” ingår också hemsjukvård. I finländsk statistik finns tre olika begrepp som mer eller mindre svarar mot eller inkluderar det svenska begreppet ”hemtjänst”: hemvårdshjälp (det begrepp som används i tabell 1 och som avser personlig vård och omsorg), stödtjänster (tjänster som måltidsservice, hjälp med ärenden, färdtjänst m.m. men också tjänster som sker på servicecentraler) samt regelbunden hemvård (avser personer med gällande service- eller vårdplan eller de som får regelbunden service minst en gång i veckan. Här ingår också boende på ålderdomshem och långvård).

Även i övrigt finns problem med statistiska jämförelser. De danska och norska hemtjänstsiffrorna avser läget vid en tidpunkt, den finska siffran anger hur många som fått hjälp under ett år (det blir alltså en högre siffra) medan den svenska siffran anger hur många som beviljats hemtjänst under oktober månad.

Begreppet ”särskilt äldreboende” i tabellen svarar mot det svenska uttrycket ”särskilt boende”. Detta inkluderar det som tidigare i Sverige benämndes serviceboende, gruppboende, ålderdomshem och sjukhem och begreppet ”särskilt boende” har ingen direkt motsvarighet i andra länder. I svensk statistik kan olika slags vårdboenden inte urskiljas. Skall man exempelvis jämföra sjukhem och dess patienter och personal på en nordisk basis går det inte att använda löpande statistik.

Det är inte bara begrepp och kategorier som kan skilja, även sättet att mäta och redovisa är olika. Hemtjänst förbinder vi med tjänster i ordinärt boende. Alltmer har hemtjänst blivit inkluderat i olika former av särskilda äldreboenden. Den totala siffran över mottagare av äldreomsorg blir därför överskattad, eftersom vårdtagare kan ingå både i kategorin hemtjänstbrukare och boende på särskilt äldreboende.

Utöver den kommunala äldreomsorgen finns för pensionärer i Danmark en särskild lag om hemservice. Lagen omfattar praktisk hjälp (städning o.dyl.) i eget hem som ges av godkända företag. Dessa tjänster är subventionerade med skattemedel. I Finland finns möjlighet att göra skatteavdrag för hushållsnära tjänster. Dessa subventionerade tjänster i Danmark och Finland ingår emellertid inte i den formella äldreomsorgen och därmed inte i begreppet ”hemtjänst”.

Äldreomsorgens personal

Skall man jämföra äldreomsorgens resurser, produktivitet och effektivitet eller om man vill studera bemanning, kompetens och rekryteringsbehov i de nordiska länderna, så måste det finnas en hygglig personalstatistik. I samtliga nordiska länder redovisas personalstatistik årligen. I personalstatistiken ingår inte bara personal, som utför direkt vård- och omsorgsarbete. Också arbetsledare, administratörer och annan hjälppersonal (t.ex. kökspersonal och vaktmästare) ingår.

En likartad trend i de nordiska länderna är att de övergått till eller håller på att gå över till en individbaserad personalstatistik. Härigenom kan förfinade data erhållas och den statistiska kvaliteten förbättras. Om något år kommer också Norge att övergå till det internationella systemet för yrkesklassifikation, ISCO (International Classification of Occupations), och då har samtliga länder ISCO-klassificerade yrken varför det blir möjligt att få jämförbara personalkategorier. Här slutar likheterna.

Endast Finland redovisar personal enbart för äldreomsorgen. Även personalgrupper inom annan omsorgsverksamhet ingår nämligen i statistiken för övriga länder. Där är vård och omsorg om äldre och funktionshindrade så integrerade i kommunerna att personalen inte kan delas upp på dessa verksamheter.

Olikheterna mellan länderna gäller också datakällorna. I Danmark, Finland och Sverige ligger lönestatistik som grund för uppgifterna, i Norge vård- och omsorgsstatistiken. Den norska statistiken baseras på en årlig blankett till alla kommuner och institutioner inom vård och omsorg. Uppgifterna innehåller upplysningar om hemtjänst, institutioner och anpassade boenden samt om personalen. Vidare är de för statistiken ansvariga organen av skilda karaktär med, kan man tänka, olika mål, perspektiv och uppfattningar om hur statistiken skall läggas upp och vad den skall visa. I Danmark och Norge sker insamling och redovisning av de statistiska centralbyråerna. I Finland svarar STAKES, forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, för bearbetning och redovisning. I Sverige insamlas statistiken av Svenska Kommunförbundet, som är en intresse- och arbetsgivarorganisation för landets kommuner.

Det som kan utläsas ur den redovisade statistiken uppvisar skillnader. Här finns också en viss begreppsförvirring. Så redovisas exempelvis i Danmark och Norge personalen i "årsverk". Begreppet verkar kanske enkelt att förstå (alltså att det är en omräkning till heltidsarbetande) men det har inte samma betydelse i de två länderna. I Danmark utgår man från den tid som de anställda haft lön, i Norge från avtalad tid. I Norge ingår t.ex. de som är frånvarande från arbetet mindre än fyra månader och deras eventuella vikarier räknas inte in. I Danmark, däremot, räknas vikarierna (det blir alltså en dubbelräkning om exempelvis sjuklön utbetalas). Ett annat problem med den norska statistiken är att anställda registreras efter utbildning och inte efter yrke.

I tabell 2 visas vad som kan utläsas ur ländernas löpande personalstatistik. Utöver det som redovisas så anges också i tabellen om vissa uppgifter finns i det statistiska underlaget. Uppgifter, som finns i underlaget, redovisas inte alltid uttryckligen, men

de ingår i den totala redovisade siffran. I tabellen anges enkla svar som ”ja” och ”nej”. I uppgiften om timavlönade är det finska svaret ”nej”, eftersom några timavlönade inte finns inom den finska äldreomsorgen. Vidare är det oklart om samtliga privatanställda ingår i underlaget, där denna uppgift är med ”ja” besvarad. I Danmark ingår privatanställda, dock inte anställda vid företag som omfattas av kundvalssystemet. I Norge är det osäkert om kommunerna redovisar samtliga anställda inom den privata äldreomsorgssektorn.

Tabell 2 Vad kan utläsas ur den löpande statistiken?

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Antal anställda	Nej	Ja	Nej	Ja
Tjänstledigheter	Nej	Ja	Nej	Ja
Antal sysselsatta	Nej	Ja	Nej	Ja
Heltidssysselsatta (årsverk)	Ja	Ja	Ja	Ja
Redovisade timavlönade	Nej	Nej	Nej	Ja
Timavlönade i underlaget?	Ja	Nej	Nej	Ja
Sjukvårdande personal	Ja	Ja	Ja	Ja
Fördelning på hemtjänst/särskilda äldreboenden	Nej	Ja	Nej	Nej
Kön	Nej	Ja	Nej	Ja
Ålder	Nej	Ja	Nej	Ja
Utbildning	Nej	Ja	Ja	Nej
Redovisade privatanställda	Nej	Ja	Nej	Nej
Privatanställda i underlaget?	Ja	Ja	Ja	Nej

Källa: NOSOSKO (2004)

De i tabell 2 angivna uppgifterna avser den löpande statistiken, den så att säga mer rutinbetonade. Genom samkörning med andra register kan den löpande statistiken relativt lätt kompletteras i vissa fall. I exempelvis Norge kan ålder hämtas från Statistikkbanken.

Som tidigare nämnts så finns det vissa gemensamma utvecklingsdrag i de nordiska ländernas äldreomsorg. Ett sådant drag är att de mer sjukvårdande delarna blivit allt viktigare. Som framgår av tabellen redovisas hemsjukvårdspersonal i samtliga länder. Här gäller dock för Sverige att den hemsjukvårdspersonal, som är landstingsanställd, inte ingår i statistiken.

Utvecklingen kännetecknas dessutom av att särskilda äldreboenden, där de äldre har egna hyreskontrakt, håller på att ersätta de mer traditionella institutionerna. Genom att äldreomsorgsinsatser i dessa boenden betraktas som ”hemtjänst” så går det ofta inte att urskilja personal som arbetar i ordinära boenden och i särskilda äldreboenden.

Detta innebär att det blivit nästintill omöjligt att i den löpande statistiken utläsa personaltättheten i olika boendeformer. Undantaget är Finland.

I samtliga länder finner vi en privatiseringstendens. Att löpande kunna följa denna utveckling är givetvis av största intresse. Endast i den finska statistiken redovisas privatanställda. För Danmark och Norge ingår de i underlaget. I den svenska statistiken, som ju samlas in av kommunernas arbetsgivarorganisation, ingår naturligt nog inte privatanställda i underlaget. De svenska siffrorna över anställda eller sysselsatta inom omsorgen är därför underskattningar.

En annan tendens i de nordiska länderna är att anhörigvårdare får en allt större betydelse inom äldreomsorgen. Inget land redovisar emellertid de anhörigvårdare, som har någon form av kommunalt stöd eller anställning, i sin personalstatistik.

Gemensam statistik?

Statistik är ett viktigt hjälpmedel om man vill jämföra och utveckla de nordiska ländernas äldreomsorg. Att kunna jämföra det egna landets äldreomsorg med andra länders kan vara värdefullt av olika skäl. Man kan upptäcka betydelsefulla tendenser, man kan få en bild av rimliga personalinsatser vid olika former av omsorg mm. De nordiska ländernas löpande statistik avseende insatser och personal är emellertid disparat i metoder och redovisning och därför svår att använda vid jämförelser. Det måste i så fall samtidigt göras mer ingående undersökningar.

En här exemplifierad brist i de flesta länderna är att äldreomsorgspersonal inte kan urskiljas som en särskild kategori skild från kommunernas totala vård- och omsorgspersonal. På detta problem tycks det för den nuvarande löpande statistiken inte finnas någon lösning. Omsorgsarbetet med äldre och funktionshindrade är, säkert med rätta, integrerat i många nordiska kommuner.

Varje land har utvecklat den statistikproduktion som bäst kan antas passa landets syften och förutsättningar. Att nå en helt och hållet gemensam nordisk statistik inom äldreområdet förfaller vara en komplicerad uppgift. Hänsyn måste också tas till de kostnader som är förbundna med en omläggning av statistikproduktionen.

På en aggregerad nivå bör det dock vara möjligt att få fram rimligt jämförbara data. Hur statistikunderlaget rent tekniskt samlas in och vilken mätmånad som används syns vara ganska så likgiltigt för komparativa studier. Det skulle emellertid kunna vara möjligt att etablera vissa gemensamma ståndpunkter avseende terminologi och redovisning. Ett första rimligt steg vore att de nordiska länderna söker åstadkomma en enhetlig terminologi, t.ex. en gemensam definition av ”hemtjänst”, och en gemensam yrkesnomenklatur, där det tydligt framgår vilka uppgifter och kompetenser som är förbundna med olika befattningar. I dagsläget kan det vara mycket svårt att förstå vad andra länders benämningar egentligen står för.

Vilka gemensamma ståndpunkter som kan intas i övrigt sammanhänger med vad som eftersträvas med jämförelser. Låt oss exemplifiera med två syften.

Ett syfte kan vara att få en jämförande bild av äldreomsorgens verkliga resursåtgång och dess utveckling. Resursåtgången svarar väsentligen mot personalen. Ett rimligt mått på resursåtgången är de danska och norska begreppen ”årsverk”, vilka har vissa likheter med det svenska uttrycket ”årsarbetare”. Det kan knappast finnas oöverstiggliga hinder att skapa en enhetlig definition av dessa begrepp. Det gäller att enas om hur tjänstledigheter skall definieras och under vilka förutsättningar timanställda och vikarier skall ingå i begreppet. I ett gemensamt begrepp skall även anställda vid privata företag, som verkar inom ramen för den offentliga äldreomsorgen, inkluderas. Så är i dagsläget inte fallet i Sverige och ej heller för de kundvalsfinansierade företagen i Danmark. Det individbaserade statistikunderlaget, som nu vunnit fotfäste, kan användas om det anses önskvärt att, utöver yrkeskategorier enligt ISCO-koder, uppdelas ”årsverken” på exempelvis kön, ålder eller andra egenskaper. För att ge en komplett bild bör i så fall metoder utvecklas för att integrera privatanställda i statistikunderlaget.

Ett annat syfte kan vara att skapa ett mått på hur många personer totalt sett, som tas i anspråk i omsorgsverksamhet. Detta mått kan exempelvis relateras till den totala befolkningen i arbetsför ålder och man kan då få en bild av arbetsmarknadssituationen. Detta kan vara relevant ur rekryteringssynpunkt. Ett lämpligt mått vore då antalet anställda, oberoende av anställningsform (heltid och deltid, månadsavlönade och timavlönade). Även privatanställda måste i så fall inkluderas. Om individbaserade uppgifter kan inhämtas även från privata företag (vilket verkar svårt i dagsläget) skulle de anställda kunna uppdelas i yrken, anställningsgrad, ledigheter, kön, ålder osv.

I begreppet ”personal” saknas i samtliga länder avlönade anhängvårdare. Att tillskapa en löpande redovisning av de avlönade anhängvårdarna bör vara ett mål för de nordiska statistikproducenterna. Ej heller medarbetare i frivilligorganisationer, som kan förväntas få en växande roll i framtidens äldreomsorg, ingår i statistiken.

En intressant möjlighet vore att för äldreområdet genomföra regelbundna undersökningar med ett representativt urval äldre, liknande de s.k. arbetskraftsundersökningarna. Sådana individbaserade undersökningar skulle för de äldre kunna ge information om olika slag av insatser (som exempelvis enklare service, omvårdnad och sjukvård) och vem som utför dessa insatser. Till utförarna räknas då, utöver professionell personal, avlönade och oavlönade anhänga samt medarbetare inom frivilligorganisationer. Äldreundersökningar av detta slag skulle göra det möjligt att fortlöpande följa utvecklingen inom nordisk äldreomsorg.

Not: Marta Szebehely och Tom Nilstierna har bidragit med kommentarer till en tidigare version. Till dem framförs ett varmt tack.

Referenser

- Daatland, Svein Olav (red) (1997) De siste årene: eldreomsorgen i Skandinavia 1960-95, NOVA-rapport 1997:22, Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Jakobsson, Gunborg (red) (1998) Den kommunala äldreomsorgen i Norden, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn.
- NOSOSKO (2004) Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering, Nordisk Socialstatistisk Komité nr 23:4.
- Statskontoret (1987) Äldreomsorg i Norden – kostnader, kvalitet, styrning, KRON-projektet, 1987:34.
- Szebehely, Marta (red) (2003) Hemhjälp i Norden – illustrationer och reflektioner, Studentlitteratur, Lund.

Summaries

Nordic services for elderly – difficult to compare
 Services for elderly in the Nordic countries display certain common features, but there are also notable differences. Similarities and differences motivate us to compare the services. Comparisons are however difficult to make due to large differences in the public production of statistics. Not only concepts and categories may vary, the methods of collecting and presenting data are different. For staff statistics in elderly care the differences are considerable. There are differences in data sources and the institutions responsible for statistics differ in character regarding aims and what statistics should show. Only in Finland are e.g. private employees presented. There is also confusion in respect of concepts. To reach complete uniform Nordic statistics within services for elderly seems a complicated task. However, it should be possible as a first step to establish certain common standards for terminology (e.g. a common definition of “home help”) and a common occupational nomenclature.

Ikäihmisten palvelut Pohjoismaissa - vaikea vertailukohde

Pohjoismaiden vanhustalvelujen vertaileminen voi olla hyvinkin tärkeää ja tuottaa arvokasta tietoa. Tätä kautta on mahdollista saada esimerkiksi vertailukuva ikäihmisten palvelujen keskittyneisyydestä, laajuudesta, resursseista ja kehityksestä. Voi olla myös tärkeää vertailla henkilökuntatarvetta ja -panostusta sekä henkilökunnan osaamistasoa. Tilastot ovat merkittäviä apuvälineitä vertailevissa tutkimuksissa, mutta Pohjoismaiden nykyisten vanhustalvelutilastojen käsitteet, tiedonkeruun menetelmät ja tiedon esittämistavat kuitenkin eroavat toisistaan. Tilastoviranomaisten tulisi pyrkiä yhtenäistämään eri maiden tilastoja. Ensimmäinen askel yhtenäistämässä voisi olla yhtenäisen terminologian luominen panosindikaattoreille ja henkilökuntaluokille. Radikaalimpi tapa olisi tehdä säännöllisiä kyselyitä ikääntyneiden palveluista, jotka olisivat vastaavanlaisia kuin ns. työvoimakyselyt. Tällaiset kyselyt voisivat tuottaa tietoa erilaatuisista panostuksista ja siitä, mikä taho tekee näitä panostuksia. Näin tulisi mahdolliseksi seurata jatkuvasti Pohjoismaiden vanhustalvelujen kehittymistä.

Öldrunarþjónusta á norðurlöndum – samanburður er erfíður

Öldrunarþjónusta á norðurlöndunum er sambærileg að mörgu leyti, en að sumu leyti ólík. Greinarhöfundur segir það áhugavert að bera saman bæði það sem er líkt og það sem er ólíkt, en það sé erfitt vegna ólíkrar vinnslu á tölulegum upplýsingum meðal landanna. Það virðist erfitt að vinna fram til samræmdra upplýsinga varðandi öldrunarþjónustu þessa landa. Það er mismunandi hvað varðar hugtök, flokkanir, aðferðir við að afla gagna og framsetningu á gögnunum. Tölulegar upplýsingar er líta að starfsliði innan umönnunar á öldruðum er töluvert mismunandi. Það er mismunandi hvernig upptök gagnanna eru og hvaða ábyrgð stofnanir hafa á öflun og varðveislu tölulegra upplýsinga. Einnig er það mismunandi hvers konar gögn á að varðveita og hver tilgangur er með birtingu þeirra. Aðeins í Finnlandi eru upplýsingar um starfsfólk í einkageiranum. Engu að síður telur höfundur það mögulegt, en fyrst þarf að setja fram samræmdan staðal faglegra hugtaka og skilgreininga.

Vi ønsker våre lesere en God Jul og et Godt Nytt År

med et dikt fra den færøyske lyrikeren Joanes Nielsen,
gjendiktet av norske Lars Moa i boken *Sting* (originaltittel: *Pentur*),
Orkana forlag.

Årstidene

1.

Å, ein tilfeldig tysdagsmorgon!

Du står ubarbert i ytterdøra,
og utan å ha bedt om fullmakt av noe slag,
veltar fiskemåsane våren inn på vågen.

Rabarbrablada har for lengst opna dei grønne bladsidene sine,
og noen må ha fortalt myrlendet, kven som har kommi. Hør,
aldri før har så mange mygghjerte slått!

Noen kristne kaller det tilfeldige for openberring.

Psykologane snakker om aha-oppleveling.

Eg vei ikkje, kva hinduar kaller, når teppet blir dratt frå og
våren, i form av henne du elskar,
kjem mot deg.

Kjære, et mye.

Eg elskar haugar, dalar og juv.

Eg orkar ikkje komme heim til ei naglefil.

Eg vil tørne inn hos ei heil øy.

Anne Halvorsen

Evaluering av sosialt arbeid – mer enn måling og kontroll

.se.fis
.dk.no

ANNE HALVORSEN
cand.polit, Høgskolen i Agder
e-mail: Anne.H.Halvorsen@hia.no

Det foregår en omfattende evalueringsvirksomhet i offentlig sektor, noe som høyst sannsynlig også vil øke i tiden fremover – også i de delene av offentlig sektor som har ansvar for komplekse og kompliserte oppgaver som sosialt arbeid og barnevern. Mange stiller spørsmål ved nytten av å evaluere i slike sammenhenger, og ved om det i hele tatt er mulig å evaluere sosialt arbeid. Motargumentene går gjerne på at sosialt arbeid ikke er målbart, eller at evalueringer gjennom å rette oppmerksomheten mot kvantitative størrelser fører til at sentrale kvalitative elementer i det sosiale arbeidet undergraves. Evaluering er imidlertid mer enn måling og kontroll, noe denne artikkelen vil sette fokus på.

Innledning

Evalueringsvirksomheten i offentlig sektor er omfattende og økende. I de siste årene synes særlig bruken av evaluering som interne styrings-/utviklingsverktøy, eller ingrediens i slike, å ha tiltatt. Evaluering kan betraktes som én blant mange ”organisasjonsoppskrifter” som for tiden er populære i private og offentlige organisasjoner (Røvik 1998). En fare ved slike motefenomener er at de noen ganger adopteres ukritisk og uten hensyn til de enkelte organisasjonenes og deres arbeidsfelts egenart. Og hvordan en evaluering kan tilrettelegges avhenger selvsagt av kjennetegnene ved evalueringens gjenstandsfelt, det vil si det som gjøres til gjenstand for evaluering. I tillegg til å ta utgangspunkt i hva som kjennetegner gjenstandsfeltet, er det kanskje særlig to spørsmål det er viktig å ta stilling til før man velger tilnærming og utarbeider et opplegg for evaluering. Det første gjelder bakgrunnen for evalueringen; hvorfor skal det gjennomføres en evaluering? Det neste handler om hvem som er målgruppen for evalueringen, det vil si hvem man ønsker å formidle noe til og hvem som skal eller kan ha nytte av resultatene?

Med utgangspunkt i disse to spørsmålene vil jeg i denne artikkelen diskutere noen mulige modeller og tilnærminger til evaluering av sosialt arbeid. Dette knytter samtidig an til en diskusjon om evalueringsbegrepet og hva en kan forstå med evaluering, samt om hvordan evalueringer kan brukes. Det er nemlig langt mellom tradisjonelle effektevalueringer og nyere tilnærminger innen evaluering, som i større grad åpner for medvirkning og samarbeid. Diskusjonen skulle være relevant for sosialt arbeid generelt, selv om eksemplene her er hentet fra barnevernet.

Ett begrep, mange betydninger

Evaluering er selvsagt ikke noe nytt fenomen, selv om begrepet kanskje brukes oftere i dag. Dels brukte man andre begreper om tilsvarende undersøkelser tidligere (Øvreliid 2000), og dels ivaretok man evaluering av faglig virksomhet på andre måter, blant annet gjennom profesjonenes egne formelle og uformelle ”systemer” for å sikre faglig kvalitet, for eksempel ved vektleggingen av yrkesetiske retningslinjer og faglig debatt.

Evaluering handler i vid forstand om å vurdere virkningene av et tiltak eller en beslutning (Baklien 1993), og inngår slik sett i det meste av det en gjør, ikke minst som fagpersoner og yrkesutøvere (Albæk 2001a). Det relativt nye er at evaluering i økende grad utøves som formell faglig virksomhet og slik inngår som viktig styringsmiddel i offentlig sektor. Det betyr at evalueringer har praktiske og politiske konsekvenser, samtidig som det brukes ressurser på og investeres forventninger i evalueringer. Evaluering defineres i denne sammenheng som systematisk innsamling av informasjon om en virksomhets kjennetegn og virkninger/resultater som grunnlag for beslutninger om den (Patton 2002), med vekt på systematikk og at de skal brukes som beslutningsgrunnlag. Evalueringer avgrenses her ikke til å være kun tilbakeskuende slik noen definerer det (Vedung 1998), men inkluderer også modeller som innbefatter gjennom-

føring av utviklings- og forbedringstiltak. Utviklingen innen evaluering har de senere årene vært slik at evalueringer i mange tilfeller ligger svært nær andre typer aktivitet som har utvikling av tiltak og organisasjoner som formål, som for eksempel ulike modeller for kvalitetssikring/-utvikling og organisasjonslæring (Patton 2002). Nyere evalueringsmodeller handler om langt mer enn ”måling og bedømming”, og evaluators oppgave innebærer ofte å være både forhandlingspartner, fødselshjelper, endringsagent, noen ganger endog terapeut (Albæk 2001b). Det er prosessorienterte modeller der ulike grupper, helt eller delvis, medvirker i både planlegging, gjennomføring og oppfølging av en evaluering. Og det er modeller der evaluering innarbeides som et selvfølgelig ledd i en virksomhets organisering og teknologi, og som en integrert del av de ansattes arbeid. I tillegg inngår evaluering i mer tradisjonell forstand, her forstått som måling og bedømming av resultater/effekter, i en rekke moderne organisasjonsmessige styringsverktøy.

I sum handler dette, både evalueringer og andre lignende ”verktøy”, om at en ønsker å utvikle og forbedre arbeidsmetoder og måter å fungere og samhandle på, det vil si praksis. Evaluering ble i sin tid introdusert som et alternativ, eller kanskje oftere et tillegg til planlegging som en måte å forsøke å håndtere usikkerhet på. For i siste instans er det dette som ligger til grunn: Nemlig ønsket om å kunne redusere usikkerheten som knytter seg til sammenhengen mellom mål, midler og oppnådde resultater. Evalueringensbegrepet er imidlertid problematisk. Det omfatter mye og vidt forskjellige former for evaluering, som eksterne effektmålinger og interne medvirkningsbaserte utviklingsmodeller. Kanskje kunne praksisutvikling være et bedre egnet begrep for mye av den mer internt og utviklingsorienterte evalueringsaktiviteten. Det er evalueringer som retter seg mot praktikerne, de ansatte og i økende grad også brukerne og deres daglige virksomhet. Evalueringslitteraturen er omfattende, og i hovedsak presenteres evaluering tilsvarende noe som iverksettes *overfor* praksis og som innebærer at praksis vurderes fra eksternt hold. Det er likevel en økende oppmerksomhet mot evaluering som en dimensjon eller integrert del av praksis, og dermed tilnærminger som i sterkere grad knytter an til praksisfeltets behov, erfaringer og kunnskapsformer (Shaw og Lishman 1999).

En mulig kategorisering av evalueringstilnærminger

Det er mulig å kategorisere evalueringstilnærminger på mange måter. Vi skiller blant annet mellom prosess- og resultatevalueringer, mellom formative og summative evalueringer, det vil si om de gjøres underveis eller i etterkant av et prosjekt, og mellom interne og eksterne evalueringer. Det kan videre gjøres skiller etter hvordan ulike evalueringsmodeller plasserer seg i forhold til verdigrunnlag, kunnskapsforståelse og metode, eller etter hvordan de forholder seg til ulike aktører eller interessenter i tiltaket som evalueres (Krogstrup 2003, Patton 2002, Kazi 2003 og Shaw 1999a). Evalueringer gjennomført av eksterne aktører uten at det eksplisitt tas hensyn til ulike grupperin-

gers interesser i forhold til tiltaket som er gjenstand for evaluering, kalles her tradisjonelle evalueringsmodeller. Det inkluderer resultat- og effektevalueringer, men også prosessevaluering der evalueringskriteriene defineres av eksterne ut fra en norm om objektivitet og nøytralitet i forhold til involverte interesser, og en oppfatning av at det finnes en objektivt gitt riktig forståelse det evaluerte tiltaket. Eksempler fra barnevern og sosialt arbeid kan være evalueringer av arbeidsprosesser og resultatoppnåelse i bestemte tiltak, eller kartlegginger av hvordan det har gått med tidligere klienter i ettertid med hensyn til utdanning, arbeid, bolig, kriminalitet, sosiale relasjoner eller annet.

I responsive evalueringer tar man utgangspunkt i at det alltid vil være ulike interesser involvert, og at evalueringer bør gjenspeile dette. Evalueringskriteriene defineres derfor etter dialog med berørte grupper, og resultatene tilbakeføres gjerne til de samme gruppene for videre tolking og bruk. I barnevernsammenheng kan det for eksempel innebære at ansatte og/eller klienter høres før den endelige utformingen av en evaluering. I interessentevalueringer går man videre; involverte aktører deltar aktivt både i defineringen av hva evalueringen skal bestå i og gjennomføringen av den. Evaluator blir tilrettelegger og megler mellom de ulike partene. Videre har vi demokratiske og frigjøringsorienterte (emansipatoriske) evalueringstilnærminger som eksplisitt tar ”de svakes” parti i interesse- og verdispørsmål, dels også hensyn til demokratiet og ”samfunnets beste” (House og Howe 1999, Fetterman 2001, Weiss 1993). I tillegg kan vi også snakke om internt orienterte medvirknings- og dialogbaserte evalueringsmodeller, der både brukere, ansatte og eventuelle andre trekkes inn. Ian Shaw (1996 og 1999b) snakker om ”evaluating in practice” og ”practitioner evaluation” når han diskuterer hvordan praktikerne, her sosialarbeidere, kan integrere evaluering i det daglige virke og ut fra dette utvikle, om ikke ”beste praksis”, så i alle fall gode praksiser. Det må understrekes at brukerne også kan spille en viktig og aktiv rolle i dette, uten at det blir anledning til å diskutere det fullt ut i denne sammenheng.

For formålet med denne artikkelen kan de ulike tilnærmingene grupperes i tre grove kategorier:

- tradisjonelle evalueringstilnærminger (eksterne effekt-, resultat- og prosessevalueringer)
- responsive og medvirkningsbaserte tilnærminger
- praksisintegreerte tilnærminger

Formål og målgrupper

Sosialt arbeid er komplisert; en sak angår og involverer direkte og indirekte en rekke aktører, og omfatter gjerne forhold der sammenhengene er uoversiktlige og usikre. Det finnes som regel heller ingen opplagt ”oppskrift” når det gjelder hvordan saken skal løses (Krogstrup 2003). I tillegg blir den som tjenesteyting betraktet til i samspill mellom den som yter og den som mottar tjenesten innenfor rammene av en gitt kontekst (Lipsky 1980). Det vil derfor alltid være en rekke forskjellige oppfatninger og vurde-

ringer av de ulike sidene ved en sak. Hvordan en evaluering vil falle ut for en konkret sak eller barneverntjeneste kan dermed komme til å henge nøye sammen med hvem man spør, og hva man velger å fokusere på i evalueringen.

Formål

Evalueringer igangsettes av mange grunner. Det kan være fordi man er pålagt å gjøre det, fordi noen forventer at det blir gjort, eller fordi man er usikker på hvordan noe fungerer. Kanskje skal den inngå som beslutningsgrunnlag når man skal vurdere eventuell videreføring av et prosjekt, eller kanskje ønsker man å lære av erfaringene så langt, med tanke på forbedringer. Det kan videre være å gjøre rede for ressursbruk, oppnådde resultater eller simpelthen å legitimere et tiltaks eksistens. Eller de kan iverksettes av mer symbolske grunner; for å gi inntrykk av at noe gjøres med problemer eller rett og slett fordi evaluering hører til blant tidens ”organisasjonsoppskrifter”. Ofte er spørsmål som dette uavklarte, og sjansen for at evalueringen skal svare på ”alt” og dermed gape over for mye og ikke gi gode nok svar på noe, kan være stor. Evalueringer kan også ha konstituerende virkninger, det vil si at de kan føre til endringer i praksis som man verken forutså eller ønsket på forhånd (Krogstrup 2003). For eksempel kan en mulig konsekvens av måling av antall barnevernsaker, være at kommuner som ikke ønsker å framstå som ”problemområde” får høyere terskel for å gripe inn i familier hvor barn lider. En grundig gjennomgang av hva man ønsker å oppnå med en evaluering hører derfor til forberedelsene før en evaluering settes i gang. Så får heller evaluator ta sjansen på å komme fram til at evaluering faktisk ikke er det riktige tiltaket i det aktuelle tilfellet.

Selv om man ikke kan forutse fullt ut hvordan resultatene av en evaluering kan komme til å bli brukt, bør man likevel klargjøre hvordan den skal brukes. Når formålet er definert, bør man også konkretisere så langt det er mulig *hvordan* den skal følges opp – helt konkret. Man bør planlegge hva man skal gjøre når resultatene foreligger, og hvem som skal ha ansvar for hva i oppfølgingen. I en del evalueringsmodeller utgjør dette en del av prosessen i evalueringen, men ikke i alle. Når det ikke er tilfelle, og oppdragsgiver heller ikke har gjort seg klare tanker om hva som skal gjøres når resultatene foreligger, må dette inngå i forberedelsene og være evaluators ansvar å bringe på bane.

Målgruppe(r)

På samme måte som med formål, kan det å avklare hvem som er målgruppe for evalueringen være styrende for tilnærming og opplegg i en evaluering. Med målgruppe menes hvem man ønsker å formidle noe til i evalueringen eller hvem som skal bruke resultatene av den. Hvis formålet med evalueringen er intern læring, vil de ansatte være den primære målgruppe for evalueringen. I andre tilfeller kan evalueringer først og fremst gjennomføres med tanke på politikere, bevilgende myndigheter, publikum

generelt eller andre definerte målgrupper. I noen tilfeller er det kanskje også nødvendig å vurdere hvem som kan komme til å bruke resultatene, særlig hvis det er klart eller ligger i premissene at evalueringsresultatene skal offentliggjøres. I de fleste evalueringer er ikke dette problematisk, men spørsmålet om hvem som skal bruke evalueringen handler også om hva som skal vektlegges og hvordan resultatene skal formidles/presenteres, eventuelt i hvilken grad det er nødvendig å ta hensyn til flere målgrupper i en og samme evaluering. Det handler også om å være oppmerksom på mulige konstituerende virkninger, som nevnt tidligere. I interne utviklingsorienterte evalueringer er målgruppen som regel de ansatte, og/eller de som for øvrig måtte være involverte i selve evalueringen. Den informasjonen slike evalueringer frambringer kan være vanskelig for utenforstående å forholde seg til. Det kan blant annet være fordi den er for omfattende, men også fordi den i mange tilfeller ikke vil være dokumentert i en tilgjengelig form. Dersom målgruppen for evalueringen primært er aktører utenfor selve virksomheten, må evalueringen legges opp slik at den produserer informasjon som er egnet for dem.

Ikke sjelden ønsker oppdragsgivere, både interne og eksterne, at evalueringer skal tilgodese flere formål og målgrupper. Man ønsker gjerne at evalueringen skal bidra til intern læring og utvikling, samtidig som man ønsker å formidle måloppnåelse og resultater til andre grupper. Ressursene, både i form av penger, tid og kompetanse, som stilles til rådighet vil sette grenser for i hvilken grad dette lar seg gjøre. Evalueringsopplegget må eventuelt utformes med flere formål og målgrupper for øye. I mange tilfeller vil det være vanskelig å tilfredsstille alle formål og parter fullt ut. Poenget må være å klargjøre på forhånd hva en velger å rette mest oppmerksomhet mot, og hva evalueringen faktisk vil kunne gi svar på.

Evalueringsmodeller for ulike formål og målgrupper

Ulike tilnærminger og modeller i evaluering av sosialt arbeid innehar både muligheter og begrensninger, alt etter hva som er formålet og målgruppen for evaluering.

Tradisjonelle evalueringsmodeller

Tradisjonelle resultat-/effektevalueringer handler om å foreta en ”objektiv måling” av hva som oppnås, eventuelt sett i forhold til målsetting og innsats. Ofte vil de også omfatte en før- og etterundersøkelse, eller bruk av en form for kontrollgruppe. I tradisjonelle prosessevalueringer innebærer dette at eksterne aktører vurderer hva som har foregått eller foregår i en gitt sammenheng ut fra eksternt gitte kriterier. Prosess-evalueringer kan også innbefatte mer eller mindre kvantifiserte målinger. I praksisfeltet er det ikke uvanlig å forbinde evaluering generelt med denne typen evaluering. Det vil si, man oppfatter evaluering som en eller annen form for måling av kvantifiserte størrelser.

En konsekvens av denne noe snevre oppfatning, kan være at evaluering oppfattes

å være lite relevant, eller rett og slett kontraproduktivt når det dreier seg om sosialt arbeid. I alle fall kan noen hevde dette, og kanskje særlig grupper som arbeider nært brukerne. En ikke uvanlig reaksjon på forslag om å evaluere er at det ikke lar seg gjøre å måle sosialt arbeid, fordi en gjerne oppfatter kvantitative mål som grove forenklinger av virkeligheten og derfor lite pålitelige. Dette gjelder kanskje særlig når det handler om å innføre evalueringsrutiner og evaluering som organisasjonsmessig styringsverktøy. En annen innvending er at det kan føre til at sosialt arbeid standardiseres i en slik grad at klientenes behov tilpasses tilbudet i stedet for omvendt (Krogstrup 2002). Et eksempel kan være dersom man etter gjentatte positive evalueringer av en bestemt type tiltak vedtar å satse på programmet i alle saker som involverer atferdsvanskelig ungdom uten å ta hensyn til den enkelte ungdoms særlige behov og forutsetninger. Selvsagt er det viktig å være klar over at dette kan være en konsekvens, men det behøver ikke være slik. For det første handler det om hvordan man bruker og forholder seg til standardiserte målinger. Resultater av evalueringer må som alt annet tolkes og brukes med skjønn. For det andre finnes en rekke andre mulige evalueringsformer enn de som kun innbefatter måling eller telling av kvantitative størrelser.

En evaluering må innrettes etter hva man vil i og med evalueringen (Patton 2002). For noen formål kan det være både ønskelig og legitimt å foreta målinger i en eller annen form. De fleste vil trolig være enige i at det er både riktig og viktig å undersøke hvordan det har gått med tidligere barnevernklienter ved å måle ulike levekårsindikatorer, for eksempel utdanning, jobb, bolig, eller å sammenligne ressursbruk og arbeidsmengde kommuner eller virksomheter i mellom. I en pilotstudie der seks tidligere barnevernklienter ble intervjuet om hva de mente det hadde resultert i at de hadde vært ”under barnevernet”, trakk alle fram nettopp slike forhold som ofte gjengår i kartlegginger og målinger, nemlig utdanning, jobb, familie, bolig og fravær av rus og kriminalitet som eksempler på ”resultater” (Halvorsen 2003a). Og man kan vel anta at mange praktikere selv vil ty til sammenligninger med andre når de skal argumentere for økte ressurser til egen organisasjon.

I evalueringer der man foretar mer eller mindre standardiserte målinger og vurderinger ut fra forhåndsdefinerte mål og indikatorer, vil resultatene av evalueringen først og fremst gi informasjon på overordnet nivå. Videre vil slike evalueringer være uttrykk for bestemte aktørers behov og perspektiv på barnevernet, kanskje oftest politisk og administrativ ledelse. Det er aktører som i hovedsak må forholde seg til informasjon på overordnet og aggregert nivå, for eksempel for å kunne vurdere egen virksomhet i lys av andres, eller fordi slik informasjon har betydning for tildeling av ressurser. Samtidig vil de vanskelig kunne forholde seg til informasjon om den løpende aktiviteten på detaljnivå, selv om man fra profesjonsfaglig hold måtte mene at de burde ha nyansert og detaljert kunnskap om virksomheten. Slik informasjon, for eksempel statistikk om antall saker per saksbehandler, barn i tiltak, ressursbruk, oversittelse av tidsfrister og lignende, kan likevel i neste omgang få konsekvenser både for ansatte og brukere. Den

vil kunne påvirke omgivelsenes oppfatning av barnevernet og i neste omgang få følger både for budsjettildelinger og forventninger til barnevernets virksomhet, noe som kanskje er særlig problematisk dersom det blir den eneste formen for evaluering som får gjennomslag.

Evidensbasert praksis er et nøkkelbegrep i barnevern og sosialt arbeid, i Norge som i andre vestlige land (Shaw 2003), og såkalte evidensbaserte programmer, som MST og Parent Management Training (PMT) vinner innpass i barnevernet. Evidensbasert forbindes i denne sammenheng gjerne med empirisk forskning basert på naturvitenskapelige prinsipper, kvantitative metoder og gjerne større, kontrollerte kartlegginger og forsøk (Angel 2003, Hansson 2003). Til grunn for dette ligger et vitenskapssyn der objektivitet og generaliserbarhet er sentrale verdier. Satsing på evidensbasert praksis og utvikling ut fra denne forståelsen av evidens, skulle tilsi økt bruk av det som kalles tradisjonelle evalueringstilnærminger. I følge Shaw (1999) kan man imidlertid snakke om en vid og en snever definisjon av evidensbasert praksis, noe Hansson (2003) også er inne på. Ovennevnte er i tråd med en snever og akademisk drevet definisjon. Den vide og praksisnære forståelsen av evidensbasert praksis legger vekt på ansvarlighet og orientering mot utvikling og endring basert på forskning. Det vektlegges også tilgang til forskningsresultater og samarbeid mellom forskning og praksis, samt at oppmerksomheten rettes mot hva som oppnås i sosialt arbeid. Denne definisjonen av evidensbasert praksis åpner for en større variasjon når det gjelder evaluering, og en større bredde når det gjelder hva slags kunnskap som kan ligge til grunn for utvikling av god praksis.

Responsive og medvirkningsbaserte evalueringsmodeller

Mens tradisjonelle evalueringer gjerne vil være styrt av bestemte aktørers interesser, ofte eksterne interesser, vil man i responsive tilnærminger ta hensyn til at flere parter er involvert. Typisk vil man i barnevernet gjerne høre både ledere, ansatte, samarbeidspartnere og brukere, eventuelt flere, i prosessen med å definere hva evalueringen skal handle om (formål) og hvilke kriterier det skal evalueres etter. De kan også, som nevnt tidligere, innebære en mer aktiv deltakelse fra berørte grupper. Innenfor slike tilnærminger vil man kunne arbeide både kvalitativt og kvantitativt. Forskjellen i forhold til tradisjonelle modeller vil først og fremst ligge i at defineringen av hvilke faktorer, resultater og indikatorer som skal kartlegges og hvilke vurderinger som foretas, ikke er styrt av bestemte interesser. De skal i prinsippet gjenspeile de ulike interessene som er involvert, eventuelt være et resultat av forhandlinger mellom dem. I utgangspunktet skal de dermed være mer relevante og anvendbare med tanke på bruk og oppfølging av det som kommer ut av evalueringen. Påvirkning i prosessen antas også å føre til større forpliktelse i forhold til det som skjer i etterkant. Trolig utformes en rekke evalueringer og brukerundersøkelser, som gjerne kan betraktes som evalueringer, og som gjennomføres av eksternt engasjerte evaluatorene i dag i tråd med tilnærminger som dette.

Ulike berørte parter høres før evalueringsdesignet gis den endelige utformingen, blant annet for å sikre evalueringens relevans og legitimitet. Det som skiller slike responsive modeller fra medvirkningsbaserte, er at evaluator forblir ekstern og i prinsippet oppfattes som nøytral i forhold til de ulike interessene og at partene ikke deltar direkte i evalueringen.

Når de ulike berørte partene involveres direkte i en evaluering, kan den betraktes som en arena der de ulike synspunktene og virkelighetsbeskrivelsene møtes. Den blir en læringsprosess der man gjennom samarbeid kommer fram til en felles forståelse av hva en bør rette oppmerksomheten mot i en evaluering, og hvordan den best kan bidra til en ønsket utvikling. I medvirkningsbaserte design trekkes ulike grupper, for eksempel brukerne og/eller ansatte aktivt med både i gjennomføring og oppfølging av en evaluering. Dette er evalueringer som i større grad egner seg når spørsmålene er hvorfor og hvordan; når man ønsker å forstå hvordan noe fungerer og hva årsakene til dette er, og hvordan noe kan løses eller endres. Det er modeller som i større grad hviler på kvalitative metoder, men som også kan innebære at det foretas kvantitative kartlegginger og målinger. For eksempel gjelder dette ved såkalt kompetanse- og empowerment evaluering (Dahler-Larsen og Krogstrup 2003), men også for en rekke andre modeller og design der ansatte, brukere og/eller andre deltar aktivt gjennom hele evalueringsprosessen. Det er modeller der formålet først og fremst er å sette i gang og stimulere interne utviklingsprosesser gjennom medvirkning. Kompetanseevaluering viser til en evalueringsmodell der ansatte definerer kjerneaktiviteter i egen virksomhet og vurderer egen kompetanse i forhold til disse. Det avstedkommer ofte svært nyttige diskusjoner, og kan betraktes som en arena for refleksjon over egen praksis og dialog mellom ulike forståelser. Det viktigste med modellen er imidlertid at de ansatte også finner fram til mulige løsninger og forbedring, og tar ansvar for at de gjennomføres. Empowerment-evaluering er omtrent det samme, men avgrenses ikke bare til bruk for ansatte i organisasjoner (Fetterman 2001). Et annet eksempel er den såkalte BIKVA-modellen (brukerinndragelse i kvalitetsvurdering), der evaluators oppgave består i å klarlegge de enkelte gruppenes synspunkter og vurderinger for deretter å formidle dem videre til de øvrige gruppene. Modellen tar utgangspunkt i brukernes problemforståelse når evalueringen utformes, og brukernes oppfatninger danner grunnlag for diskusjoner om forbedringer først hos de ansatte, deretter i administrativ og politisk ledelse. Evaluators oppgave er å formidle mellom gruppene (Krogstrup 2003).

Kompetanseevaluering, BIKVA- og lignende modeller er evalueringsmodeller der dialog, medvirkning og læring er sentrale stikkord, og der medvirkningen kan gjelde hele eller deler av prosessen fra planlegging, gjennomføring og oppfølging av evalueringen. Det er modeller som er rettet mot praktikere og deres praksis. Det er design som er helt eller delvis internt styrte, og som frambringer kunnskap som i hovedsak har verdi de involverte. De er med andre ord godt egnet som utgangspunkt for læring og endring, men ikke nødvendigvis som informasjonsgrunnlag for eksterne beslutnings-

takere. I barnevernet vil slike modeller kunne egne seg godt i institusjoner, prosjekter, tiltak og administrative enheter. De vil i mindre grad by på interessant informasjon for politikere og andre utenfor de aktuelle enhetene. Dette vil gjerne være evalueringer som angår grasrotnivået i prosjekter eller organisasjoner. Kommunikasjonen vil være preget av språk og formuleringer som er farget av de involvertes hverdagspraksis og faglige bakgrunn. De involverte vil ha, og ha behov for, detaljert informasjon som tar høyde for variasjoner og det som er unikt for hvert enkelttilfelle. Samtidig kan det, som nevnt, være aktuelt å inkludere kvantitative målinger i modeller som dette, men de vil da være definert og initiert av de involverte.

”Evaluering i praksis”

Som nevnt innledningsvis er det økende litteratur og faglig diskusjon om ”evaluering i praksis”. Dette er en tilnærming der praktikerne – de ansatte i første omgang – selv gjennomfører systematisk og kritisk undersøkelse og vurdering av egen virksomhet. Dermed genereres empiri, samt ny kunnskap og utvikling i praksis. Til forskjell fra det som over er kalt medvirkningsbaserte modeller, dreier dette seg om kontinuerlig evaluering, evalueringer som er integrerte i daglig praksis. Dette er evalueringsformer der også brukere kan trekkes inn. En slik tilnærming forutsetter at man anerkjenner praktikernes opplevelser, erfaringer og fortolkninger som sentrale i kunnskapsutviklingen, og en vilje til å bygge ned skillelinjene mellom forskning og praksis. Det forutsetter også at praktikerne er åpne og villige til å sette seg inn i hva evaluering kan bety og bidra med, og til å lære av forskningens metoder. Når evaluering lykkes i praksis, avdekkes taus kunnskap (Shaw 1996). Det innebærer at handlemåter man har lyktes med – altså god praksis – som tidligere var basert på enkeltpersoners intuisjon og ikke-verbaliserte erfaring, gjøres eksplisitt og dermed tilgjengelig for flere. Å avdekke taus kunnskap er å legge grunnlag for læring for flere enn den ene som har lært av erfaring og gjort tilpasninger i egen praksis. Her vil en kanskje kunne si at forskerne og praktikerne i mange tilfeller beveger seg inn på relativt nye områder og tankemåter. Det skulle dermed ligge an til mye spennende samarbeid mellom praksis og forskning på feltet. ”Prosjekt Nye tiltaksplaner og evaluering” i barneverntjenesten i Kristiansand er, selv om prosjektet ennå ikke er helt i mål, ett eksempel på evaluering i praksis. I samarbeid mellom kuratorer i daglig arbeid med klienter, fagkonsulenter og ekstern forsker er det utviklet verktøy og rutiner for kontinuerlig evaluering av arbeidsmetoder og samhandling med brukerne (Gjedrem 2003, Halvorsen 2003b).

Oppsummering

Hvordan en evaluering innrettes avhenger altså av hvilken tilnærming til evaluering man legger til grunn, med hva man velger å legge vekt på og fra hvilket perspektiv eller ståsted evalueringen defineres. En hver evalueringsmodell har sine fordeler og svakheter. Mens standardiserte evalueringer kan føre til målforskyvning ved at det som måles

blir det som teller, kan åpne og dialogbaserte evalueringer være uforutsigbare. I tillegg er gjerne resultatene av slike evalueringer noe diffuse, og kanskje også vanskeligere å synliggjøre og å rapportere til utenforstående. I mange tilfeller er det ikke tilstrekkelig klargjort hva en organisasjon, etat eller avdeling vil med en evaluering. Det er selvsagt en rekke spørsmål som må avklares før en evaluering igangsettes, ikke minst hvilke ressurser som stilles til rådighet. Men i tillegg til å ha fokus på hva som kjennetegner det som skal evalueres, det vil si gjenstandsfeltet, kan formål og målgruppe være godt egnede utgangspunkt for å velge tilnærming og å designe en evaluering.

Avslutning

Evalueringer angår i de aller fleste tilfeller mennesker, mer eller mindre direkte. Å iverksette evalueringer innebærer å stille seg selv og/eller andre åpne for innsyn, vurderinger og bedømming, – også langt på vei når formålet er læring og utvikling. Det innebærer også at noen gis anledning til, eller forhåpninger om, å bli sett og hørt, kanskje også å få lov til å påvirke. Blir barn, unge, foreldre, ansatte eller andre spurt gjentatte ganger om hva de mener om noe, uten at dette får konsekvenser, vil de ikke bare kunne miste motivasjonen for å delta videre, de kan også føle seg lurte. Evalueringer koster, ikke bare tid og penger, men også følelser og forhåpninger. Det er også en av grunnene til at det er viktig å avklare en del momenter i forkant.

Evalueringer foregår ikke i tomrom, men inngår i politiske prosesser med aktører som i ulik grad vil ha anledning til å påvirke (Weiss 1993). Grundig forarbeid og planlegging er nødvendig for å sikre at resultatene gir svar på det man spør om, og at de faktisk også blir brukt. I noen sammenhenger innebærer det å forberede seg på problemer som kan oppstå i kjølvannet av evalueringer, for eksempel dersom måling av bestemte resultatindikatorer fører til målforskyvning i organisasjonen eller dersom brede og åpne prosesser fører til at konflikter mellom ansatte kommer til overflaten. Det er både mulig og fruktbart å evaluere sosialt arbeid, men hvor nyttig en evaluering er i ulike sammenhenger kan henge sammen med valg av tilnærming og opplegg. En evaluering kan ikke gi svar på alle spørsmål, ei heller alle typer spørsmål. Derfor må man ofte velge hva man skal konsentrere seg om i en evaluering. Det kan være like viktig å avklare hva man ikke kan, som hva man kan gi svar på, gitt hvordan en evaluering designes. Det finnes en rekke ulike evalueringsmodeller, men ingen perfekte løsninger når det gjelder hvordan en konkret evaluering skal designes.

Gjennomgangen av ulike tilnærminger til evaluering har her selvfølgelig vært svært summarisk og grovkornet, og langt fra fyllestgjørende når det gjelder deres muligheter og begrensninger. Det er også klare svakheter i kategoriseringen av ulike tilnærminger, blant annet overlapping og svært vide kategoriseringer. Hovedsaken har imidlertid vært å peke på at begrepet evaluering rommer et stort mangfold av tilnærminger og muligheter, og at det må være hva man konkret ønsker å oppnå med en evaluering som avgjør hvordan man velger å anlegge den. Evaluering kan bidra på mange måter, også

til erfaringsbasert faglig utvikling i sosialt arbeid, dersom man gjør evaluering til en integrert del av praktikernes daglige virke.

En sentral evalueringsteoretiker, Ernest House, sier at evaluering handler om å overtale (1980:73): "Evaluation persuades rather than convinces, argues rather than demonstrates, is credible rather than certain, is variably accepted rather than compelling". I et pluralistisk samfunn, og kanskje særlig innen komplekse områder som sosialt arbeid, er det ikke mulig å komme fram til endelige svar og løsninger, verken i evalueringer eller forskningen ellers. Det man kan forvente er å finne fram til kunnskap som framstår som sannsynlig, rimelig og troverdig innenfor en gitt sammenheng. Evaluering handler, i dette perspektivet, ikke om å etablere universell kunnskap, men om å utvikle kunnskap som underbygger og argumenterer for at noen løsninger og forståelsesmåter er bedre enn andre.

Litteratur:

- Albæk, Erik (2001a) Hvorfor nu all denne evaluering? i: Dahler-Larsen, P. og H. Krogstrup (red.) *Tendenser i evaluering*, Odense, Odense Universitetsforlag.
- Albæk, Erik (2001b) Vidensinteresser og de mange betydninger av evaluering – et utviklingsperspektiv, i: Dahler-Larsen, P. og H. Krogstrup (red.) *Tendenser i evaluering*. Odense, Odense Universitetsforlag
- Angel, Bjørn Øystein (2003), Evidensbaserte programmer – kunnskapsformer og menneskesyn i sosialt arbeid, *Nordisk sosialt arbeid*. Nr. 2, 66–72.
- Baklien, Bergljot (1993) Evalueringsforskning i Norge, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 261-274.
- Dahler-Larsen, Peter og Hanne Kathrine Krogstrup (2003) *Nye veje i evaluering*, Århus, Systime.
- Fetterman, David M. (2001) *Foundations of Empowerment Evaluation*, California, Sage.
- Gjedrem, Jorunn (2004) *Rapport fra prosjekt. Nye tiltaksplaner og evaluering*, Barneverntjenesten Kristiansand kommune.
- Halvorsen, Anne (2003a) "Jeg trengte noen som hadde interesse for meg!" Hva kan vi forstå med resultater i barnevernet – hva mener tidligere barnevernklinter?, Paper på Nordisk FORSA-symposium, 20. – 22. november 2003, Norrköping, Sverige.
- Halvorsen, Anne (2003b) Introducing Individual Plans and Evaluation Routines in the Child Welfare Services?, SSKH Notat 1/2004 (konferanserapport), Helsinki, Swedish School of Social Sciences, University of Helsinki.
- Hansson, Jan-Håkan (2003) Om en kunnskapsbasert socialtjeneste, i: *Nordisk sosialt arbeid*. Nr. 4, 194-200.
- House, Ernest R. (1980) *Evaluating with validity*, California, Sage.
- House, Ernest R. og Kenneth R. Howe (1999) *Values in Evaluation and Social Research*, Thousand Oaks California, Sage.
- Kazi, Mansoor A. F. (2003) Realist evaluation for practice, i: *British Journal of Social Work*. No 33, 803-818.
- Krogstrup, Hanne K. (2002) Når sosialt arbeid blir "standardvare", i: *Nordisk sosialt arbeid*. Nr. 3, 122 – 130.
- Krogstrup, Hanne K. (2003) *Evalueringsmodeller. Evaluering på det sosiale området*, Århus, Systime Academic.
- Lipsky, Michael (1980), *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*, New York, Russell Sage Foundation.
- Patton, Michael Quinn (2002) *Qualitative Evaluation and Research Methods*, 3. utgave, California, Sage Publications.
- Røvik, Kjell Arne (1998) *Moderne organisasjoner. Trender i organisasjonstenkningen ved tusenårsskiftet*, Bergen, Fagbokforlaget.
- Shaw, Ian og Joyce Lishman (ed.) (1999) *Evaluation and Social Work Practice*, London, Sage.

- Shaw, Ian (1996) *Evaluating in Practice*, Aldershot, Arena Ashgate Publishing Ltd.
- Shaw, Ian (1999a) Evidence for practice, i: Shaw, Ian og Joyce Lishman (ed.), *Evaluation and Social Work Practice*, London
- Shaw, Ian (1999b) *Qualitative Evaluation*, London, Sage.
- Shaw, Ian (2003) Qualitative Research and Outcomes in Health, Social Work and Education, *Qualitative Research*. Vol. 3 (1), 57-77.
- Vedung, Evert (1998) *Utvärdering i politik och förvaltning*, Sverige, Lund, Studentlitteratur.
- Weiss, C.H. (1993) Where Politics and Evaluation Research Meet, *Evaluation Practice*. No (14), 1, 93-106.
- Øvrelid, Ragnhild (2000) Evaluering i Norge. *Nordisk administrativt tidsskrift*. Nr. 2, 131-147.

Summaries

Evaluation is one of many organizational tools gaining ground in the welfare sector. Many will question the feasibility of evaluating as social work, often because of a too narrow understanding of the concept of evaluation. Based on the questions of who will make use of the results from an evaluation and for what purpose is it implemented, the article discusses different models and approaches to the evaluation of social work. In the article evaluation is categorized as traditional evaluations (external effect, result- and process evaluation), responsive and participant or empowerment evaluations and practice integrated models. While traditional models primarily will reflect particular interests, responsive and participant models acknowledge that evaluations will involve several interests. Practice integrated approaches involves practitioners doing systematic and critical scrutiny of their own practice to build new empirical knowledge and development.

Sosiaalityön arviointi - lisää mittausta ja kontrollia

Arviointitoiminta julkisella sektorilla on laajaa ja kasvaa yhä. Viime vuosina näyttää tietynlainen arvioinnin käyttö sisäisenä ohjaus- tai kehitysvälineenä lisääntyneen. Artikkelissa käsitellään erilaisia

mahdollisia sosiaalityön arvioinnin malleja ja lähestymistapoja lähtökohtana kysymykset arvioinnin hyödyntäjätahoista ja tavoitteista. Artikkelissa erotellaan perinteiset arviointimallit (ulkoisten vaikutusten arviointi, tulos- ja prosessiarvioinnit), responsiiviset ja osallistavat mallit sekä käytäntöön integroidun arvioinnin mallit. Perinteisiä arviointeja ohjaavat tiettyjen ulkopuolisten toimijoiden intressit ja ne antavat ensisijaista informaatioarvoa aggregaatti-, rakenne- tai instituutioitasolle. Responsiivisissa lähestymistavoissa lähtökohtana on, että arvioinnissa on aina useita osapuolia ja intressejä. Osallistuvuuteen pohjautuvissa malleissa eri ryhmät ovat aktiivisia sekä arvioinnin toteuttamisessa että seurannassa. Käytäntöön integroitu arviointi tarkoittaa, että käytännön toimijat tarkkailevat itse systemaattisesti ja kriittisesti omaa työtään luodakseen uutta ja kokemuseräistä tietoa ja kehittääkseen käytännön toimia eteenpäin.

Mat á félagsráðgjöf – meira en mæling og stjórnun

Mat á starfsemi opinberra aðila er umfangsmikið og vaxandi. Á síðustu árum virðist aukning á notkun þess sérstaklega sem innri stjórnun eða sem þróunarverkfæri eða innihald þess hefur aukist sem slíkt. Í greininni er gengið út frá spurningum er varða það hver hafi not af niðurstöðum matsins og hvert markmiðið sé með því. Anne Halvorsen fjallar um nokkur möguleg líkön og nálgannir til að meta félagslega ráðgjöf. Hún greinir á milli hefðbundinna matslíkana (ytri áhrif-útkomu og ferilsmat), líkana grundvölluð á viðbrögðum, þátttöku og verklagssamþættingu. Hefðbundnum mötum er gjarnan stýrt af ákveðnum hagsmunum ytri þátttakenda sem gefa fyrst og fremst upplýsingar á sviði heildar eða stofnana. Viðbragðsnálgunin tekur mið af því að alltaf muni vera nokkrir þátttakendur og hagsmunir í matinu. Í þátttökulíkaninu er tekið tillit til ólíkra þátttakenda/hópa bæði hvað varðar það að fara í gegnum það og að fylgja því eftir. Verklagssamþættingar nálgunin inniheldur þau sjónarmið að framkvæmdaraðilar framkvæmi sjálfir kerfisbundnar og gagnrýnar rannsóknir á eigin störfum á vísindalegan hátt sem auki þekkingu og hafi áhrif á framþróun í faginu.

BOKanmeldelser

Jørgen Elm Larsen og
Iver Horneman Møller (red.)
Socialpolitik

Hans Reitzels Forlag, København 2004

.se.flis
.dk.no

Den skandinaviske velferdsmodellen er som kjent preget av universelle og sjenerøse ytelser, høy deltakelse på arbeidsmarkedet sammenliknet med andre land i Europa og et omfattende system for offentlige sosiale tjenester. Tradisjonelt har den svenske velferdsstaten vært framstilt som den mest vellykte varianten av denne modellen. Det siste tiåret er det imidlertid den danske velferdsstaten som har avtegnet seg som interessant gjennom den sosialpolitiske forskningen. Den danske velferdsstaten har en del spesielle trekk i sammenliknet med de andre nordiske land, som er lite analysert og drøftet både i Danmark og i de andre nordiske landene.

Forskning viser at danskene er mer tilfreds med tilværelsen enn borgere både i andre skandinaviske og andre vesteuropeiske land, at de har den sterkeste arbeidsorienteringen og føler en sterkere tilknytning til sin bedrift enn

for eksempel nordmenn og svensker. I Danmark er de arbeidsløse mer tilfredse enn arbeidsløse i andre land, og de opplever i mindre grad at arbeidsledigheten fører til store økonomiske problemer. Danskene hadde lenge en annen arbeidsmarkedspolitik enn de andre nordiske land. Fra siste del av 1970-tallet hadde Danmark en langvarig massearbeidsløshet der hundretusener ble gående på dagpenger og sosialhjelp i flere år. Fra begynnelsen av 1990-tallet ble denne politikken lagt om til det som ble kalt aktiveringslinjen. Denne innebar at sosialpolitikken ble lagt om fra økonomisk støtte til arbeidsløse og unge uten vilkår til at det ble satt strammere vilkår for egen innsats og trusler om inndragning av støtte for de som ikke ville ta arbeid, gå på kurs, ta utdanning eller godta annen form for ”aktivering”. Arbeidsmarkedstiltakene ble sterkt utvidet og tilført nye store ressurser. Fra 1995 har

den økonomiske veksten i Danmark vært sterk, og arbeidsledigheten er sterkt redusert. Fra 1992 til 2002 ble arbeidsledigheten redusert fra 11,1 til 4,6 prosent. Kort sagt: Danmark endret seg fra å være en velferdsstat der unge og andre arbeidsløse kunne gå svært lenge på dagpenger eller sosialhjelp til å bli stat der en spesiell versjon av arbeidslinjen ble gjennomført. Det er imidlertid motstridende oppfatninger blant forskere om i hvilken grad den sterke reduksjonen i arbeidsledigheten skyldes de bedrede konjunkturere eller den nye ”aktiveringlinjen”.

På det sosialpolitiske området skiller ellers Danmark seg fra Sverige og Norge ved at danskene ikke har en offentlig og inntektsgradert tilleggspensjon, og ved at tilleggspensjonen er basert på avtaler i arbeidslivet. Den danske velferdsstaten har også vært kjent for sin høye kvalitet i eldreomsorgen. Fra sosialsektoren i Norge har det gått en strøm av delegasjoner for å den sterke satsingen på gratis og oppsøkende hjemmehjelp for at eldre skal kunne bo hjemme og på gode eldreboliger. Dette gjør dansk sosialpolitikk interessant også for oss i andre nordiske og europeiske land.

På denne bakgrunn er Jørgen Elm Larsens og Iver Horneman Møllers *Sosialpolitikk* velkommen. Sosialpolitikk er en lærebok som dekker de fleste sentrale områder av dansk sosialpolitikk. Det dreier seg om en 2. utgave, som er vesentlig utvidet og omskrevet. Innenfor 460 sider fins det kapitler om teorier om velferdsstaten og sosialpolitikken; sosialpolitiske modeller; den danske velferds-

statens historie; sosialpolitikken i EU; fattigdom og sosial eksklusjon; kjønn og familie; barn; eldre; etniske minoriteter; sosialt arbeid; empowerment; sosialpolitisk etikk, osv. Målgruppene for læreboka er studenter i sosialt arbeid, sosialpedagogikkstudenter og studenter på lavere nivå på universitetene. For egen del vil jeg tilføye at den også egner seg godt for forskere og andre interesserte i andre nordiske land som ønsker mer kunnskap om dansk sosialpolitikk.

Boka må altså vurderes som en lærebok, og ikke som en samling forskningsartikler om ulike sosialpolitiske fenomener. Spørsmålet er da: Hva er kriteriene på en god lærebok? Jeg foreslår disse: En lærebok skal være skrevet i et lettfattelig og god språk uten mer samfunnsvitenskapelig sjargong enn det som er nødvendig for at studentene skal bli kjent med sentrale teoretiske nøkkelbegreper.

Den skal holde et høyt faglig nivå. Den skal dekke de sentrale områder av fagfeltet. Den skal være nøktern og redegjøre for ulike måter å forstå samme sosiale fenomen. Den skal være systematisk og stringent redigert, slik at det blir en logisk sammenheng i framstillingen og lite gjentakelser i ulike bidrag.

Sosialpolitikk innfrir de fleste av disse kravene. De i alt 27 forskjellige forfattere – ofte sentrale sosialpolitiske forskere – har alt i alt lyktes i å skrive artikler med et høyt faglig nivå basert på egen og andres forskning i et godt språk uten for mye samfunnsvitenskapelig sjargong. Boka er gjennomgående skrevet i en nøktern og ofte problematiserende tone

uten sjenerende ensidige korstog for det ene eller andre standpunkt til strids-spørsmål i sosialpolitikken. Den dekker som nevnt alle også de viktige felt av sosialpolitikken og også deler av faget sosialt arbeid. Det mangler kanskje en artikkel om skattesystemets rolle i sosialpolitikken, siden det er sentralt i mange andre europeiske land og ofte overfører store ressurser mellom borgerne. Selv om det fins en god artikkel om fattigdom og sosial eksklusjon, savner jeg en informasjon om sosialkontoret og hvem det er som er sosialklienter (bistandsklienter) og deres problemer og erfaringer med sosialhjelpen. I artikkelen om fattigdom ville det også vært en fordel å holde studentene utenom statistikken, siden utdanning både er selvvalgt og må betraktes som en investering i egen framtidig.

Det er særlig positivt at flere av artiklene plasserer den danske velferdsstaten i et internasjonalt perspektiv. Boka gir interessant kunnskap om EUs sosialpolitikk og perspektiv på hvordan Danmark plasserer seg når det gjelder ulike sosiale utgifter i forhold til andre land i Europa. Det hadde imidlertid vært enda bedre om det hadde vært en gjennomført linje i alle artiklene. De særtrekkene ved den danske velferdsstaten som er nevnt i innledningen kunne vært tydeligere trukket fram og drøftet – særlig for oss andre i Norden ville det vært interessant å få drøftet hvorfor den danske velferdsstaten på noen punkter er annerledes. Det gjelder som nevnt trygdesystemet. Og det gjelder naturligvis innvandringspolitikken. Artikkelen om etniske mi-

noriteter peker er interessant og peker på EkstraBladets kampanje som sentral for omleggingen til en mer restriktiv innvandringspolitikk, og at det ikke var noen endring i opinionen som forårsaket omleggingen. Her kunne imidlertid et nordisk perspektiv vært fruktbart og sammenliknet de politiske konstellasjonene i Danmark, Norge og Sverige i innvandringspolitikken. Spørsmålet er: Hvorfor har det fremmedfiendtlige Dansk Folkeparti så stor oppslutning i Danmark (og Fremskrittspartiet i Norge)? I det hele tatt synes analyser av de politiske kreftene å ha en relativt liten plass i mange av bidragene i boka.

En svakhet ved *Socialpolitik* som lærebok er knyttet til disponeringen av boka: De store og overordnede spørsmål er stort sett behandlet først, men rekkefølgen av bidragene flyter ikke alltid godt. Det gjelder særlig plasseringen av artiklene om den sosiale dimensjonen i EU, sosiale utgifter og sosial fordeling, som er vanskelig å forstå. Redaktørene kunne nok også ha hatt en fastere hånd med å stryke gjentakelser og få forfattere med beslektede temaer til å samarbeide. Det siste gjelder spesielt artiklene om dansk sosialpolitikks historie.

Dette blir likevel mindre innvendinger, siden artiklene også kan leses uavhengig av hverandre og i den rekkefølge leseren selv ønsker. Både studenter, forskere og andre interesserte vil ha store glede av de mange oversiktlige og informative artiklene i *Socialpolitik*.

Steinar Stjernø, professor i sosialt arbeid og sosialpolitikk ved Høgskolen i Oslo.

.se.fis
.dk.no

Elsebeth Mortensen og Inge Schiermacher
Socialt arbejde – Krop og Historie.

Socialt Arbejde Skriftserie nr. 5, Den sociale Højskole, København

To erfarne socialrådgivere om kunsten og besværlighederne ved at forstå det sociale arbejdes praksis.

Det sociale arbejde og nogle af dette arbejdes kerneudøvere, socialrådgiverne, er p.t. klemt som luse mellem op til flere forskellige negle. Nedefra, i mødet med nogle af samfundets mest radikalt udrangerede mennesker, må de indimellem og hyppigere end før i tiden tage mod trusler og tørre tæsk (når nu regeringens repræsentanter som de ansvarlige ikke er at træffe). Oppefra, in casu Socialministeriet, lyder beskeden, at det sociale arbejde, med forbillede i medicinen, skal gøres evidensbaseret og metodestyret. Hvilket nogle socialrådgivere finder er at lade systemet komme før mennesket og placerer dem mere i rollen som politikernes forvaltnings-

Beamtere end som den hjælpsøgende del af befolkningens rådgivere.

I nærværende skrift finder Mortensen og Schiermacher det en overvejelse værd, om ikke socialrådgiverne skulle revurdere konsekvenserne af, ”at det sociale arbejde i Danmark for tiden er bundet til forvaltning af ydelser frem for at være bundet til de sammenhænge, hvor klienterne opholder sig: I lokalsamfundet, på arbejdspladserne, i hjemmet og i forskellige institutioner”.

Som om disse pres og så snakker vi slet ikke om strukturreformen som skjult socialreform ikke skulle være nok, så er et nyt mere symbolsk lag af pres lagt på socialrådgiverne. Den relativt nye trend med ”forskning i socialt arbejde”, professorer og hele svineriet, har valgt at sætte mikro-sociologisk lup på det sociale arbejde i en videnskabelig fortæl-

ling om socialrådgiverne som nogle der som Gud skabte kvinden ved hjælp af et ribben fra manden ganske enkelt skaber klienter. Som det hedder i nærværende skrift, har socialrådgiverne selvfølgelig magt, omend den ikke rækker længere end til at være forfattere til klienternes historier.

Midt i dette brogede landskab tillader et par egensindige og tænksomme socialrådgivere sig så at komme med deres bud på en forståelse af det sociale arbejdes praksis. Udgangspunktet er det umiddelbart genkendelige og rigtige, at ”praksis repræsenterer en viden, der ikke har traditionel teoretisk form”. Hvorfor forfatterne da også må gå relativt utraditionelt frem og bl.a. støtte sig til filosoffer som Aristoteles (den praktiske fornuft) og Merleau-Ponty (mennesket som ét hele, krop som handling/praksis) i deres indkredsning af, hvilke vidensformer der på relevant vis kan gøre socialrådgivernes tavse viden talende. ”Historiefortælling” som metode i forbindelse med uddannelsens praktikperioder ses i bogen som et til dels uudnyttet frugtbart lærings- og udviklingsrum: ”Praktikken skal være et omdrejningspunkt i uddannelsen, praksis skal udfordre teorien, undervisningen skal tættere på praksis og praktikvejlederne tættere på uddannelsen.”

Kombinationen af en praktisk fortid og en filosofisk underbygget teoretisk opfattelse af det dialektiske forhold mellem praksis og teori, får Mortensen og Schiermacher til at anskue de gængse forestillinger om teori, som noget der tilføres deres fag udefra og bruges til at

legitimere praksis, som nogle ”fejlagtige forestillinger om teoriens overlegenhed i forhold til praksis”. Sagt én gang for alle, forestillingen om, at generelle abstrakte teorier i socialt arbejde kan anvendes direkte på livet i praksis, holder ikke!

Grunden til at det ikke holder, er at praksis rent ud sagt er praksis. Opgaverne er ikke så håndterbare og afgrænsede, som de gøres til bag evalueringsindustriens skriveborde. Som forfatterne skriver, er de opgaver det sociale arbejde sættes ind overfor unikke og præget af kompleksitet, usikkerhed, ustabilitet, tidspres og værdikonflikter. Der er ingen gentagelse af den samme situation.

Men selvfølgelig, med Campbell Instituttet og Socialministeriets forestillinger om evidensbaseret socialt arbejde, kan denne irriterende ustabilitet ved mennesker og praksis søges kontrolleret gennem den sociale ingeniørkunst, som p.t. så magtfuldt føres frem. Men pas på, kære socialingeniører, at Fogh Rasmussen ikke kommer efter jer. Hans overordnede værdimæssige perspektiv er som bekendt, at systemerne aldrig må komme før menneskene.

*Benny Lihme
redaktør af Social Kritik*

.se.
.fi.
.dk.
.no

Torkil Berge/Arne Repål
Den indre samtalen
Kognitiv terapi i praksis
 Gyldendal Akademisk 2004

Når meiningsløysa ropar
 bak dei siste blånar
 i di brannsvidde sjel,
 då skal du stanse og lyde,
 då skal du lyde vel!
 Gjev du meiningsløysa meining
 og formløysa form,
 då har du tenkt ein tanke,
 då har du stilt ein storm.

Dette diktet av Ragnvald Skrede selv en prøvet mann ("Bak dei siste blånar"), kom inn i bevisstheten under lesingen av Torkil Berge og Arne Repåls inspirerende bok "Den indre samtalen". Kanskje ikke så rart når språk og tenkning er sentrale tema og nyttige verktøy til innsikt og endring, både hos filologen Skrede og i terapeutenes tekst. Felles er forestillingen om tanken som ordnende og integrerende kraft, som motgift mot kaos, som ankerfeste og ståsted.

Berge og Repål, begge spesialister i klinisk psykologi, har revidert, oppdatert og utvidet sin bok "Den indre samtalen", og gitt andreutgaven undertittelen "kognitiv terapi i praksis". Resultatet er en oversiktlig og spennende innføring i kognitiv teori og praksis. Språk og fremstillingsform gjør boken tilgjengelig for alle som arbeider med mennesker med psykiske plager, uten at deres innsats kan defineres som terapi i snever forstand. Slik økes og utvides bokens nytteverdi og anvendelighet.

Boken starter med en generell introduksjon av viktige kjennetegn ved kognitive tilnærminger til psykiske lidelser. Kognisjon omtales som "*menneskets kontinuerlige bearbeidelse av informasjon, for eksempel hvordan vi tenker på, forestiller oss eller minnes en bestemt hendelse*". Gjennom indre samtaler gjør vi oss opp tanker, tolkninger og forestil-

linger, vi kommenterer og vurderer og ser for oss hva som kan komme til å skje fremover. Indre dialoger bygger på vår subjektive forståelse av det vi opplever og har opplevd tidligere, og de skjer ofte automatisk og uten at vi selv er fullt klar over hva som foregår. Er de automatiske, selvdrevne tankene av negativt slag kan de bidra til engstelighet, depresjon, desperasjon og forvirring med påfølgende uhensiktsmessig, tidvis destruktiv, atferd, og overdrevne følelsesmessige reaksjoner. En nedvurdering av seg selv, av egen verdi og mestringsevne hører gjerne med til slike negative indre tanke- og tenkningsprosesser.

Det er et mål i kognitiv terapi gjennom samarbeid og i en trygg relasjon, å ”styrke klientens ferdighet til å identifisere () selvdestruktive onde sirkler (bl.a. ved at) personen gjøres oppmerksom på virkningen av angstfremkallende, urimelig selvkritiske eller pessimistiske tankemønstre.” Deretter drøfter terapeut og klient muligheten for alternative tenke- og handlemåter, ulike former for problemløsning, utprøving av nye, konstruktive ferdigheter og veier til mestring og selvstendighet.

Den kognitivt orienterte terapeuten har mange fremgangsmåter og teknikker til sin disposisjon. La oss nevne noen få:

Spørsmål til refleksjon og utvikling.

Ikke veldig originalt, men nyttig når spørsmålene stimulerer til å granske seg selv, bredde sin selvforståelse og erkjennelse, og leder til mening og retning i tilværelsen.

Nedtegning av erfaringer er en ofte anvendt fremgangsmåte. Ved å registrere

hva som utløste ulike reaksjoner, følelser og tanker og beskrive hvordan man tolket hendelsen og deretter handlet på grunnlag av tolkningen, gis åpning for innsikt i de reaksjonsmønstre man har innarbeidet. I neste omgang kan det reflekteres over hvorvidt det kan finnes andre måter å oppfatte det på som skjedde, på den måten utfordres automatiserte responser.

Empirisk uttesting. Såkalt eksponeringstrening innebærer at man går inn i situasjoner som oppleves som ubehagelige eller angstvekkende, og holder seg der til ubehaget kulminerer og avtar i varighet og intensitet. Gjennom rollespill kan man trene på ulike roller og situasjoner og innøve nye ferdigheter som styrker følelsen av kontroll og mestring, også når klienten møter utfordringene i det virkelige livet.

For- og motargumenter, skalering.

En anvendelig teknikk for å gjennomtenke positive og negative sider ved en sak, eksempelvis der ambivalensen og usikkerheten er fremtredende. Ved å vekte argumentene og gradere troverdigheten kan man oppnå et realistisk bilde av hvor stor risken er for at det man frykter vil inntreffe, eller motsatt.

Ferdighetstrening og mestring.

Mennesker som lever med sårbarhet og forhøyet sensitivitet overfor andre mennesker og situasjoner, kan reagere på en rigid og uhensiktsmessig måte, f.eks ved å bli sint fordi de føler seg krenket og nedvurdert. Det kan føre til negative responser fra andre, som så forsterker en eventuell negativ grunnholdning til seg selv og verden omkring. Ved ferdighets-

trening kan fastlåste reaksjonsmønstre endres, gi ny innsikt og erfaring og lette samspillet med andre.

Den kognitive tilnærmingen har vært gjenstand for en god del forskning. Det er i seg selv tillitvekkende at denne vitenskapelig baserte metoden granskes nøye, både i laboratoriet og gjennom kliniske studier. Det kan slås fast at forskningen så langt viser at resultatene er lovende for en rekke ulike plager og tilstander. Effekten ved angstlidelser er særlig godt dokumentert og ved depressive tilstander synes resultatene minst like bra som ved medikamentell behandling. Ved personlighetsmessig forankrede problemer ser bredspektrede terapeutiske tilnærminger ut til å være mest virksomme. Felles kjennetegn er bl.a. et godt strukturert opplegg, aktivt samarbeid, konkrete mål, relativt lang varighet og et teoretisk fundament klientene forstår og deler. I tillegg kombineres terapien med andre tilgjengelige hjelpetilbud. Forfatterne konkluderer med at *”den behandlingspessimisme som tidligere var knyttet til personlighetsforstyrrelser, er i ferd med å bli avløst av en langt mer optimistisk holdning – fordi en kan dokumentere at behandling hjelper”*.

Kognitiv behandling av depressive tilstander og angstlidelser, individuelt og i gruppe, pluss terapi ved psykotiske tilstander blir utførlig beskrevet i egne kapitler. Det gjøres rede for årsaksforhold, opprettholdende mekanismer, samt kriterier og forutsetninger for fremgangsmåter i terapien. Forfatterne vektlegger den praktiske gjennomføringen av behandlingen, og gjenskaper

kjente og krevende situasjoner ved bruk av en rekke illustrerende klienteksempler. ”Den indre samtalen” blir dermed en bruksbok i ordets beste betydning: Et sted for kunnskap og veiledning, for refleksjon og ettertanke og inspirasjon til faglig fordypning.

For NSAs lesere vil kapitlet om kognitiv terapi ved personlighetsforstyrrelser, eller – om man vil – personlighetsmessig forankrede plager, kunne være av særlig interesse. Det vil alltid være betenkeligheter knyttet til diagnostisering av personlighetstrekk, men i møte med de som sterkest lider under fremmedfølelse, mindreverd og fortvilelse, vil smerten være så påtrengende at behovet for støtte og bistand i ulike former synes åpenbar og udiskutabel. Vi har alle i perioder og i varierende grad tendenser til følelsesmessig ustabilitet, fryktsomhet, narsissisme eller egosentrisitet. Det er riktig og viktig å holde fast i at det som måtte være av forskjeller mellom mennesker handler om grad og omfang, og på hvor stabile, rigide, fastlåste og uhensiktsmessige personlighetstrekkene og reaksjonene er.

Forfatterne refererer til sentrale teoretikere innen den kognitive tilnærming når de vektlegger følgende aspekter ved behandling av personlighetsforstyrrelser:

- Tradisjonell kognitiv terapi slik den anvendes ved depresjon og angst
- Sosial ferdighetstrening
- Relasjonen mellom klient og terapeut

Det er helt avgjørende for motivasjon, utvikling og endring at det relasjonelle aspektet varetas på en kvalitativt god

måte. Respekt, menneskelighet og innlevelse er nødvendige forutsetninger for et bærekraftig forhold hvor mistro, frustrasjon og sinne kan være merkbart tilstede. Lykkelig den som da har en erfaren veileder og et trygt fagmiljø å ty til.

Sentralt i kognitiv terapi står *”trening i ferdigheter som kan hjelpe klienten til å mestre sine livsproblemer og nå sine mål.*

() *Eksempler er ferdigheter knyttet til selvhevdelse, aggresjonskontroll, empati, kommunikasjon og konflikthåndtering.”*

Noen ”ferdighetsområder” beskrives utførlig:

– **Oppmerksomhetstrening.** Her rettes fokus mot det som skjer i øyeblikket, uten at klienten reagerer følelsesmessig eller handler på grunnlag av det. Ved å stille seg åpen for egne tanker og følelser, nøkternt observere hva som skjer og beskrive hva som foregår i hode og kropp, unngår man å handle på refleks og gammel vane. Ved utsettelse oppnår man større avstand, at følelsesstormen kulminerer og at flere valg blir tilgjengelig.

– **Problemløsning.** Klienter kan synes at problemene de står overfor kan være uoverstigelige og vanskelig å håndtere. Makteløsheten ligger på lur. Ved å starte med de enkle tingene, dele problemene opp i mindre biter og gå skrittvis frem, kan selvtilliten øke og evnen til å se flere veier ut av uføret styrkes.

– **Følelsesbevissthet og følelsesregulering** handler bl.a. om å identifisere og navngi egne følelser, lære seg å observere og forstå hvilke funksjoner de tjener og hvilke behov de tilfredsstiller. Ved en systematisk styrking av klientens egen-

empati oppnår man større distanse og frihet til å handle i tråd med egne behov. Ved å registrere hvilke følelser som faktisk oppstår i en gitt situasjon kan også kjerneantakelser (skjemaer, grunnantakelser) bli utfordret og gjennomarbeidet.

– **Mestringsperspektivet:** Det er et mål å bistå til endring av rigide reaksjonsmønstre. Derved gis det åpning for å hankses med situasjoner på en måte som gir ny erfaring og innsikt, og som i neste omgang kan føre til konstruktive samspill med andre mennesker. Et mindre omfattende, men like viktig mål, kan være å bli bevisst på hva som virker sårende og krenkende, for så å unngå å havne i for krevende og utfordrende situasjoner.

”Den indre samtalen” er nyttig og anvendelig for alle som arbeider med mennesker i endrings- og utviklingsprosesser, individuelt, i grupper eller institusjoner. Den gir en ryddig og nyansert innføring i kognitiv teori, og beskriver nøkternt og realistisk hvilke utfordringer man kan møte underveis og hvordan de kan håndteres på en måte som styrker endringsprosessen.

Kåre Leiksett

Sosionom og psykoterapeut

Mange fattige barn i Norge

.no

Selv om Norge har relativt beskjedne problemer med lavinntekt og fattigdom sammenliknet med de fleste andre europeiske land, er ikke problemet fremmed i den norske velferdsstaten. De siste årene har flere forskningsrapporter påpekt at når fattigdom beregnes på samme måte som i andre vestlige land, finner en barnefattigdom også i Norge. En har likevel manglet grundig kvantitativ dokumentasjon på omfang og geografisk fordeling av fenomenet. Forskningsstiftelsen Fafo har derfor, på oppdrag for Redd Barna, skrevet rapporten "Fattige barn i Norge - Hvem er de og hvor bor de?". Her beskrives omfanget av barn i hushold med inntekt under fattigdomsgrensen, og det gis oversikt over kommunale variasjoner i barnefattigdom.

Analysene er basert på data fra FD-Trygd, Statistisk sentralbyrå (SSB), en database som består av registerdata for den norske befolkning. Det vises til hvor mange barn som hører til i hushold med inntekt under fattigdomsgrensen og hushold som mottar sosialhjelp i 2001, hvem disse er, og hvor de bor. I tillegg brukes deskriptiv statistikk på kommunenivå, også hentet fra SSB.

Hva det vil si å være fattig, og hvordan fattigdom i et rikt land som Norge skal defineres, er det ikke enighet om. Også i den forskningsbaserte litteraturen

om fattigdom brukes det ulike definisjoner for å avgrense og definere fattigdom. I undersøkelsen brukes en relativ definisjon av fattigdom. Det tas utgangspunkt i hva andre i samfunnet har enten av levekår eller inntekt, hvorav standarden for fattigdom settes ut fra dette. Det er tatt utgangspunkt i inntektsfordelingen i befolkningen, ved å måle fattigdom blant barn ved bruk av et inntektsmål for husholdet som barnet tilhører. Den relative fattigdomsgrensen som er benyttet er 50 % av medianinntekten i befolkningen. Dette er samme typen inntektsmål som benyttes i "Tiltaksplan mot fattigdom" (St.meld. nr. 6). De barna som bor i hushold som har mindre inntekt enn 50 % av medianinntekt, er fattige. Inntektsbegeret er samlet inntekt etter skatt.

Hvem er under fattigdomsgrensen?

Drøyt 26 000 barn mellom 0 og 17 år bor i hushold med inntekt under fattigdomsgrensen når denne er satt til 50 % av medianinntekten i befolkningen. 12 000 barn bor i hushold med svært lav inntekt (40 % av medianinntekt). Når grensen heves til 60 % av medianinntekt, tilhører nesten 60 000 barn lavinntektsgruppen. Dersom inntektsgrensen heves ytterligere til 70 %, øker antallet barn

i inntektsfattige hushold til nesten det dobbelte, til over 110 000 barn.

Mange barnefamilier har en usikker økonomisk situasjon de ikke klarer å løse uten hjelp fra det offentlige. 64 000 barn bor i hushold som mottok sosialhjelp én eller flere ganger i løpet av 2001, mens 27 000 barn bor i hushold som mottok sosialhjelp i mer enn fem måneder i løpet av dette året. Mange barn bor således i hushold som har mottatt sosialhjelp én eller flere ganger i 2001.

Barn som bor med enslig forsørger har større risiko for å tilhøre fattigdomsgruppen enn barn som bor med to forsørgere (6,2 mot 2,1 %). Av de vel 26 000 barna som bor i inntektsfattige hushold, bor 33 % med en enslig forsørger, mens det tilsvarende tallet for alle barn er 15 %. Nesten 10 % av barna som bor med en hovedforsørger som har lav utdanning, tilhører fattigdomsgruppen, mot bare 1 % når forsørger har høy utdanning. For å løse fattigdomsproblemet blant barn, er dermed tiltak rettet mot enslige forsørgere svært viktige. Det stilles i rapporten spørsmål ved om de økonomiske støtteordningene for denne gruppen er gode nok.

De fleste barna i fattigdomsgruppen i Norge har norsk hovedforsørger, samtidig er barn med hovedforsørger med etnisk minoritetsbakgrunn betydelig overrepresentert. Barn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn er svært utsatt for inntektsfattigdom. Nesten en fjerdedel av barna med hovedforsørger fra Øst-Europa/Asia/Afrika/Sør- og Mellom-Amerika bor i hushold med inntekt under fattigdomsgrensen.

Risikoen for inntektsfattigdom er også større i familier med mange barn enn i familier med få barn. Dersom barn i hushold med mange barn ble løftet ut av fattigdom, ville fattigdomsgruppen bli redusert med 20 % eller omtrent 5000 barn. Et viktig spørsmål er dermed hvordan det kan utformes økonomiske støtteordninger som i tilstrekkelig grad tar hensyn til at det er mange barn i husholdet.

Trygdeytelser skal være erstatning for yrkesinntekt og forsørging. Det må være et mål at denne typen ytelser er på et nivå som hindrer inntektsfattigdom. Det påpekes at mange barn havner under fattigdomsgrensen, selv om husholdet mottar ulike trygder, noe som viser at trygdeytelsene ikke er tilstrekkelige for å løfte dem over denne grensen.

Mange i inntektsfattige hushold har en eller annen form for tilknytning til yrkeslivet. Derfor kan ikke fattigdomsgruppen ses på som en gruppe som står helt utenfor arbeidsmarkedet. Dette er en indikasjon på at det er mulig med ytterligere tilrettelegging for økt yrkesaktivitet for deler av de voksne i hushold med barn under fattigdomsgrensen. Mange barn i inntektsfattige hushold bor med voksne som mottar sosialhjelp. 56 000 barn (5,6 %) bor i et hushold som mottar sosialhjelp. Også når fattigdomsgrensen settes så lavt som 40 % av medianinntekt, er det fortsatt en betydelig andel barn som tilhører fattigdomsgruppen. Om lag en firedel av barna under fattigdomsgrensen bor i hushold med sosialhjelp når fattigdomsgrensen settes til 60 og 70 % av medianinntekten.

Andelen med sosialhjelp er fortsatt betydelig høyere enn blant alle barn. Også ved disse inntektene er det derfor mange barn i fattigdomsgruppene som bor i hushold som har så store økonomiske problemer at de oppsøker sosialkontoret for å etterspørre økonomisk støtte. Mange barn tilhører likevel fattigdomsgruppen selv om de bor i hushold som mottar sosialhjelp. Dette gjelder om lag 1 % av alle barn fra 0 til 17 år, eller 8118 barn. Sosialhjelpen er dermed ikke tilstrekkelig til at barna løftes ut av inntektsfattigdommen.

Hele tre deler av fattigdomsgruppen mottar heller ikke sosialhjelp. Sen-

trale spørsmål er derfor: Har mange av disse etterspurt sosialhjelp uten å få tildelt dette? Det finnes ingen registrering av avslag på sosialhjelp, bør det være denne typen registrering? Har denne gruppen god nok informasjon om tjenestetilbud og økonomiske støtteordninger? Bør informasjonen forbedres? Rapporten om en utviklet, moderne velferdsstat hvor fortsatt titusentall barn utsettes for fattigdom, peker på behovet for målrettede hjelpetiltak.

Kilder:

www.reddbarna.no

Fafo-rapport 445, 2004, "Fattige barn i Norge. Hvem er de og hvor bor de?"

Brevkasse på nettet for plejebørn

.dk

Familieplejen Danmark oprettede den 1. februar med støtte fra Egmont Fonden en egen hjemmeside på nettet. Formålet med hjemmesiden var både at give nuværende og tidligere plejebørn muligheden for at støtte hinanden OG at give sagsbehandlere, familieplejekonsulenter, eksperter og politikere en mulighet for at få et "uredigeret" indblik i plejebørns hverdag, tanker og følelser.

Både nuværende og tidligere plejebørn går rundt med mange spørsmål i hovedet, som de ikke søger svar på hos de voksne, der omgiver dem i det daglige. Hjemmesiden har nu en egen brevkasse hvor plejebørn kan skrive ind og få svar på deres spørsmål. Brevkasseredaktørerne er den 23-årige socialrådgiverstuderende Maia Sys Gøtttsche, den 32-årige slagter Svend Bladt og den

42-årige pædagog Sisse Bøgild. Maia, Svend og Sisse har alle tre som børn været anbragt i pleje og kender derfor personligt de fleste af de spørgsmål, der brænder sig på for plejebørn. De ved også, at mange plejebørn har svært ved at betro sig til de professionelle voksne, der omgiver dem i det daglige, og også svært ved at "bruge" de råd, som voksne, der ikke har prøvet at være anbragt, kommer med.

Brevkasseredaktørerne har mulighed for at trække på Familieplejen Danmarks familieplejekonsulenter i forbindelse med konkrete spørgsmål. Alle spørgsmål til brevkassen bliver – i lighed med indlæg til selve hjemmesiden – anonymiserede. Svarene bringes på nettet: www.boer-netinget.dk

Päivi Turunen

Samhällsarbete i Norden

Diskurser och praktiker i omvandling

Växjö University Press 2004,

ISSN: 1404-4307, ISBN: 91-7363-422-4

Abstract

The dissertation deals with an inquiry concerning how the transformation of community work can be understood from a comparative perspective within the framework of social work in Scandinavia.

Community work is examined by means of two main studies: an international literature review and an empirical study in four Nordic countries (Denmark, Finland, Norway and Sweden). The transformation is discussed in the light of theories of modernisation and discourse analysis.

The results propose that the transformation is characterised by differentiation, both divergence and convergence. The discourses are far from constant, while the practices seem to remain the same. There are surprisingly many similarities between settlement work and contemporary community strategies across the globe. Since the 1980's, they have expanded rapidly because of the political and ideological changes within welfare states – towards decentralisation and devolution. The concept of community work has been replaced by a plurality of community-orientated concepts. Within social work, it has converged

into community social work.

The transformation of Nordic community work has also moved towards a national and local diversity. The Nordic countries share similar phases of transformation of community work, but also have traits of their own. In general, community work has been carried out as projects. Denmark is characterised as the promised land of projects, Finland as the community land of minimal number of projects, Norway as the land of co-ordinated projects, and Sweden as the land of structural project-ideology. The transformation has also resulted in a polarisation – an increased professionalisation in academic communities and de-professionalisation in practice. A constant problem with community work is its temporary nature, due to dependence upon recurring projects. There is a great need for sector transcending and integrating research, knowledge and practice development within the area of community policy and practice, including community work.

Avhandlingen Samhällsarbete i Norden är skrevet på svensk, med sammendrag på engelsk. Det är den första avhandlingen som läggs fram i ämnet socialt arbete vid Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete (IVOSA) vid Växjö universitet.

För mer information kontakta Päivi Turunen; e-post: p.turunen@telia.com eller ptu@du.se

Beställ boken från Kerstin Brodén, Växjö University Press, 0470-70 82 67, e-post: kerstin.broden@vxu.se

.se

Kultursensitivt barnevern – barnevern i samiske landskap

Doktoravhandling Merete Saus
 Universitetet i Tromsø, 2004

.no

Barnevernet må bli flinkere til å ta hensyn til lokalsamfunnet samiske familier tilhører, for å gjøre et fullgodt arbeid. Men det er ”det ukyndige blikk” som bør inntas i møtet med samiske familier. På den måten erkjenner barnevernet at det ikke vet alt om barnas kulturbakgrunn, -men viser at det er interessert i å finne ut mer. Dette er ett av funnene i den første doktorgradsavhandlingen om samisk barnevern. Det er brukt ulike metodiske innfallsvinkler:

- Samtaler med erfarne samiske sosialarbeidere
- Innføring og evaluering av en kultursensitiv barnevernsmodell i Kautokeino kommune
- Feltarbeid i, og sammenligning av, de to samiske bygdene Billefjord i Porsanger kommune og Kautokeino
- Vurdering av hvilke forpliktelser barnevernet har etter de internasjonale konvensjonene som Norge har ratifisert.

Ifølge internasjonale konvensjoner har også Norge forpliktet seg til å ta hensyn til barnas kultur når barnevernet er komplett inn. Men det er ofte langt fra ord til handling, og det er ikke utarbeidet klare retningslinjer for hvilken måte man best kan ivareta barnas kultur. Noe som kan skape hodebry for barnevernsarbeidere

fordi det ofte blir opp til dem selv å finne løsninger. I stedet for å beskrive mangelen på kulturperspektiv i barnevernet, har Merete Saus utarbeidet et praktisk og teoretisk begrunnet forslag for hvordan kultur kan tas hensyn til.

Ett av hennes forslag er at barnevernet må bli flinkere til å få tak i beskrivelser av det lokalsamfunnet den samiske familien er medlem av, for å kunne gjøre et fullgodt arbeid. Ofte beskrives den samiske kulturen som én kultur med overordnende trekk. I virkeligheten kan det være store kulturforskjeller mellom ulike samiske bygder.

I mange lokalsamfunn i Finnmark er det for eksempel tradisjon for at gudforeldrene har en klar omsorgs- og oppdragelsesfunksjon. Andre steder har ikke gudforeldrene samme betydning. I barnevernet er det imidlertid ikke tradisjon for å vurdere om gudforeldrene kan være omsorgspersoner for et barn. I stedet begrenses søket etter andre nære omsorgspersoner til nærmeste slekt, som besteforeldre, tanter og onkler.

Et annet eksempel er fra Kautokeino, hvor det er tradisjon for å ha en ”biiga”. På norsk betyr det omtrent tjenestef jente, bortsett fra at en biiga i tillegg til arbeidsoppgaver også har en omsorgsfunksjon. For den som skal jobbe i barnevernet er det viktig å kjenne til slike lokalsamfunnstradisjoner. I tilfeller hvor man ønsker at barnet skal bli hos sine foreldre, men samtidig skal motta hjelp

utenifra, kan en biiga være et eksempel på muligheter som finnes lokalt.

I avhandlingen har Saus blant annet vist til Tromsøfilosofen Jakob Meløe og hans tre begreper:

Det kyndige blikk – blikket til den som er medlem av et lokalsamfunn og derfor kjenner alt som er. Dette er posisjonen til innsideren.

Det ukyndige blikk – blikket til den som ikke kjenner lokalsamfunnet som sitt eget. Denne posisjonen er den utenforståendes, men som er kjennetegnet ved at man stiller seg åpen og undrende til det som er ukjent.

Det døde blikk – blikket til den som ikke kjenner lokalsamfunnet og som ikke er åpen for at det kan være noe man ikke ser. Denne posisjonen er kjennetegnet av at man ikke forstår, men er helt uvitende om denne manglende forståelsen.

I avhandlingen anbefales altså at barnevernet inntar ”*det ukyndige blikk*” i møtet med samiske familier. Barnevernsarbeideren må anta at det er noen mulige ressurser i familien og familiens kontekst, og kan dermed verken møte familien med det kyndige eller det ukyndige blikk. I praksis betyr det at barnevernet må arbeide med å få tak i beskrivelser av det lokalsamfunnet familien er medlem av for å kunne gjøre et fullgodt arbeid. Det vil si at barnevernet bør trekke veksler på muligheter som finnes lokalt både i vurderinger, beslutninger og tiltaksutforming.

E-post: Merete.Saus@bvunn.no

Tlf.: + 47 77 75 59 52

Nordisk nettverk for studenter i sosialt arbeid

Etter initiativ fra finske studenter er det i løpet av de siste årene etablert et studentnettverk innen IFSW; *IFSW European Region Student Network*.

Erfaringene viser et tydelig behov for organisert studentnettverk over landegrensene.

Internasjonal kontakt i studietiden gir verdifull utveksling av erfaringer og bidrar til å forsterke sosialarbeidernes profesjonelle identitet. Gjennom nettverket styrkes viktige fellesfaktorer i sosialt arbeid; dvs verdiene som sosialt arbeid bygger på og den etiske tenkningen som tilnæringsmåte. Ideer og nye måter å tenke på innenfor utdanningssystemene for sosialt arbeid i enkelte land kan spres via nettverket. En viktig følge av kontakt og dialog kan f.eks være at det oppstår et press som bidrar til å fremme demokratiske prosesser mht studentinnflytelse og deltakelse i beslutningsprosesser innen utdanningssystemet. Ikke minst vil studentorganiseringsen kunne bidra aktivt i sosialpolitiske diskusjoner innad i IFSW og utøve sosialpolitisk påvirkningsarbeid i større grad i samfunnet generelt.

Kilde: NSSK

<http://www.ifsw.org/Info/1.1.Student.html>

.no

KALENDER

korte informasjoner om nordiske og internasjonale konferanser m.v. sendes direkte til hovedredaksjonen

12-14 januar 2005/Sundvollen/Norge
Framtidsverksted for sosialkontortjenesten..
Arrangør FO og Sosial- og helsedirektoratet. www.fobsv.no

26-31 januar 2005/ Porto Alegre/ Brazil
World Social Forum
<http://www.worldsocialforum.org>

27 februar-1 mars 2005/ New York City/ USA
51st Annual Program Meeting - Council of Social Work Education
"One World. Many Cultures, New Challenges"
E-mail: apm@cswe.org www.cswe.org

10-14 april 2005/Nairobi/ Kenya
6th Pan-African IFSW Regional Social Work Conference
Mr. Charles Mbugua, E-mail: mbuguacharles@yahoo.com

23-25 mai 2005/Nicosia/ Cyprus
IFSW European Seminar - Social Work 2005
Social Work Challenges for Social Cohesion
E-mail: socialwork2005@congresswise.com <http://www.socialwork2005.org/>

1-3 juni 2005/Lucerne/Switzerland
The Future of the European Social Model
ICSW European Region Regional Conference
<http://www.icsw.socialswitzerland-socialeurope.org/>

21-23 juli 2005/Washington DC/ USA
The 2005 NASW Delegate Assembly
National Association of Social Workers <http://www.socialworkers.org>

21-24 september 2005/Seoul/ Korea
18th Asia-Pacific Social Work Conference
E-mail: kasw@welfare.net <http://www.kasw.or.kr/eng/kasw.htm>

IFSW 50 YEARS – IFSW World Conference 2006
A World out of Balance - Working for a new Social Equilibrium
Seminar Sekretariat: Deutscher Berufsverband für Sozialarbeit e.V.
Landesgeschäftsstelle Bayern, E-mail: info@socialwork2006.de
<http://www.socialwork2006.de>